

# הענישה הפלילית

ד"ר שי פרבר

לחית בוקטור

תשפ"ג

### שאלה 1: 15.03

תמיד יש שאלה במבחן על הבניית שיקול הדעת בענישה: איך גוזרים עונש. יש לזה כללים, היום לא יכול כל שופט לעשות מה שהוא רוצה. בוחנים את הנסיבות, אח"כ קובעים מתחם, שיקולי הלימה וכו'.

#### מהו עונש?

הקורס שלנו עוסק בענישה פלילית, למרות שיש עוד הרבה סוגים של עונשים. ענישה פלילית זה עונשים שקבועים בחוק העונשין. סוגים של עונשים אחרים: חרם למשל. הקורס לא עוסק בהיבטים הסוציאליים של עונשים: רכילות, גינוי, החרמות, ביוש (למרות שגם הם אפקטיביים).

פנולוגיה = תורת הענישה הפלילית. תחום מדעי עצמאי שנמצא בתווך בין משפט פלילי לקרימינולוגיה.

"תורת הענישה"- תחום מדעי עם הוצאת ספרו של הפילוסוף האיטלקי בקאריה: "העבירות והעונשים" 1764. **בקאריה:**

- הענישה איננה נקמה אלא כלי להגנה על החברה
- על ההליכים הפליליים להיות שיטתיים ומדעיים
- העונשים צריכים להיות תואמים לחומרת העבירה- זו תפיסה יחסית מודרנית
- יש לשים קץ לפעולות שרירות של השלטון
- יש להפסיק להשתמש בעינויים בחקירה ובמשפט- עד היום אצל הרבה מאוד משטרים זה גבר מקובל שבחקירה מפעילים לחץ פיזי.

#### הארט- לענישה הפלילית חמישה אפיונים מרכזיים: (תנאים מצטברים)

1. הוא גורם סבל (כאב, מצוקה, השפלה, ויתור על נוחות)
2. הוא מוטל כתוצאה מהליך משפטי פורמלי
3. הוא מוטל על העבריין במתכוון ע"י גורם נוסף
4. העונש מוטל על מי שנקבע שעבר את העבירה (אינדיווידואלי)
5. העונש מוטל ע"י רשות מוסמכת לפי חוק

#### ההגדרות המקובלות בפסיקה לעונש:

1. אמצעי המוגדר בחוק- רק עונש שי בחוק לא ניתן להקל או להחמיר למשהו שלא כתוב בחוק.
2. אמצעי בעל אופי מרתיע- אחרת אין לזה תועלת
3. מוטל על אדם עפ"י החלטת הרשות הישפוטית במדינה בעקבות הרשעה בפלילים.

#### 1. האמצעי מוגדר בחקיקה

השופט לא יכול לעשות מה שבראש שלו, צריך לתת רק לפי החוק. גם אופי העונש וגם מידת העונש תלויים במה שכתוב בחוק ולא נתונים לגמרי לשק"ד של בתי המשפט. הרבה תיקים נפסלו כי שופט חרג מסמכותו, למרות שהוא חשב שהוא בא להטיב עם הנאשם. מצד אחד, זה מצמצם את שיקול הדעת של בית המשפט, מצד שני זה מונע שרירותיות והתעללות בעבריין, מסייע לשוויון.

**פס"ד סלאמה נ' מנהל כלא שטה:** אסיר עשה בלאגן. בכלא יש מושג שנקרא עבירות משמעת. אסיר שעבר עבירות משמעת בכלא נגזר עליו על ידי מנהל האגף "שלילת קנטינה"- מונע ממנו ללכת לקנטינה, זה מקום

בו המשפחה מפקידה לך כסף או שאם אתה עובד בכלה מפקידים לך שם כסף, אתה יכול לקנות כל מיני דברים, חטיפים, כלים חד פעמיים. אסיר מעפן אין לו כסף בקנטינה.

כאבי מאסר זה כל מיני דברים שכואבים לאסיר: הוא מתקלח בלי פרטיות, אין לך אינטימיות, אין לך קשר זוגי, אין אוויר לנשום, אתה באותו תא שנים רבות. זה מושג שנקרא "כאבי מאסר". אז שלילת קנטינה זה גם כאב מאסר.

הוא מגיש עתירה לבימ"ש עליון וטוען כי מפקד האגף לא מוסמך לתת לו עונש כזה. בג"ץ מסכים איתו, משום שאין סמכות במוגדרת בחוק מנהל האגף לא יכול לתת עונש כזה. **חיים כהן**: "הרשות מנועה ובלתי מוסמכת מלהטיל עונשים כל שהם שאינם מפורשים בחוק". אגב, מאז החוק שונה וכן מותר לתת עונש כזה.

## **2. אמצעי בעל אופי מרתיע**

החוק קובע עונשים מתוך הנחה שאיום בעונש מרתיע את הציבור ומרתיע את העבריין הספציפי. יש דברים שהם לא מרתיעים. למשל, צו אשפוז בבי"ח לחולי נפש. אדם שהוא חולה נפש ורצח, למשל מקבל את סייג אי שפיות הדעת, הוא יאושפז בבי"ח לחולי נפש, אבל זה לא מרתיע אותו, הוא לא מפחד מזה, הוא לא מבין מה הוא עשה, ולכן זה לא נחשב עונש, זה לא עומד בתנאי של אמצעי מרתיע, כי אי אפשר להרתיע אדם שלא מבין מה הוא עשה. המטרה היא יותר להגן על החברה ועל הנאשם עצמו.

## **3. מוטל על אדם עפ"י החלטת הרשות השיפוטית במדינה בעקבות הרשעה בפלילים**

הגדרה זו מוציאה עונשים משמעותיים (אונ'; בית הדין להתאחדות לספורט; דמ"ש בצה"ל, שירות המדינה). דוג': צו אשפוז בבית חולים סגור – לא עונש. לא עומד בקריטריון השלישי ("ניתן כתוצאה מפס"די") מאחר שהוא פטור מהדין.

### **סוגי הענישה - כללי:**

נהוג לסווג את דרכי הענישה לשמונה קבוצות קלאסיות:

#### **1. עונשי מוות**

בעבר היה בדרכים אכזריות- תלייה, שריפה, הטבעה. אולם עונש מוות עדיין קיים בעולם (סין, ארה"ב, סעודיה, הפליפינים). למשל בארה"ב רוב העם עדיין בעד עונש מוות וגם זה קיים בחוק. במדינות מוסלמיות מוציאים להורג נשים שנאפו. בעבר זה היה עונש מאוד פופלרי. העונש הפופלרי ביותר בעת העתיקה ובימי הביניים. אנגליה (1816-) על 220 עבירות היו עונשי מוות, אפילו על גניבת רכוש שעולה על שילינג אחד. בישראל קיים עונש מוות: על בגידה, חוק לנאצים ועוזריהם. יש היום עונש מוות למחבלים, שכבר קיים, בהתקיים כל מיני תנאים מסויימים, הנקודה היא שלא השתמשו בזה מאז הבריטים מדינת ישראל ירשה עונש מוות מהמנדט הבריטי- תקנות ההגנה 1945, וזה הדין שחל ביהודה ושומרון, אפשר לגזור עונש מוות. אפילו גזרו עונש מוות ב11 מקרים מאז קום המדינה, אולם זה לא קרה בפועל. אבל מבחינה אפשרית טהורה זה אפשרי גם היום.

**ההצדקות המרכזיות לעונש מוות:** (1) גמול הולם לעבירות קשות- אם עשית דבר כל כך נורא, מגיע לך. (2) עונש מרתיע (3) זול לעומת חלופות אחרות (למשל לעומת להחזיק אדם מסוכן עשרות שנים בכלא).

**טקסי ההוצאה למוות:** בימי הביניים היו "אירוע חג". אנשים צפו בדריכות בתהליכי הגסיסה של הנאשמים. אימהות היו מביאות את הילדים, היו מנסים לגעת בחבלי התלייה, זה היה סמל למזל ואריכות ימים, נגעת במוות ולא קרה לך כלום. סטודנטים לרפואה נלחמו על חלקי גופות. סוחרים מכרו גופות לפקולטות לרפואה.

**צ'זרה בקריה:** בואו נפסיק על האלימות הפסיכית הזאת. זה לא עובד, מוציאים להורג כל הזמן אנשים, זה לא עובד ולא מרתיע. (1) באיזו זכות מוציאים השלטונות אנשים להורג? (2) זה לא יעיל- עונש מוות לא מפחיד עבריינות.

**תחילת הריכוך של עונש מוות בעולם המערבי:** אנגליה: דו"ח ממלכתי משנת 1953 קבע שנכון להשאיר את עונש המוות רק לעבירות רצח (כך שתהיה הלימה בין העבירות לעונש).

#### הנימוקים העיקריים נגד עונש מוות:

**נימוקים מוסריים:** (1) דושת החיים- המתת אדם מנוגדת לתפיסת קדושת החיים, רק האל רשאי לעשות דבר כזה ולא רק אנחנו כבני אדם (2) חשש שהנאשם חף מפשע והענישה היא לא הפיכה, למשל: מאיר טוביאנסקי, הענישו אותו כי האשימו אותו לבגידה עם הבריטים ובסוף זה היה טעות. יש מקרים שבת המשפט פשוט טועה (3) עונש מוות אינו פרופורציונלי לשום עבירה- זלזול בחיי אדם. זו גישה שלא כולם מסכימים איתה.

### לחור 2: 22.03

**נימוקים תועלתניים (חזקים יותר לדעת פרבר):** (1) עונש מוות אינו יעיל ואינו מפחית עבריינות. במדינות שיש עונש מוות (כגון: בארה"ב) יש פשיעה רבה. אנחנו מגלים שבמדינה שיש עונש מוות הוא לא מרתיע יותר מעונשים אחרים, אין קשר בין עונש מוות לבין רמת העבריינות באותה מדינה. (2) חוסר אפשרות להטיל עונש מוות באופן שוויוני (בעלי ייצוג כושל, מושפע מגזע הנאשם, מוצא, תנאים סביבתיים). אם נסתכל על כל מי שהוצא להורג, זה כמעט תמיד אותה אוכלוסייה. למה זה קורה? מגיע נאשם, אין לו כסף לעו"ד, הוא לא מבין את העניין, יש תהליך שמוביל אותו לשם (3) לא זול בהכרח- מסתבר שלמרות שקל לחשוב שזה יותר זול, כל הוצאה להורג עולה עשרות מיליוני דולרים למשל המיסים שה"כ, זה יותר יקר מלהיות בכלא 40 שנה. יש הרבה אישורים, הרבה בעלי תפקידים, יש הפגנות רבות שצריך להתמודד איתן.

מדוע עדיין לא מוותרים על עונש המוות בכלל? נדגים מדוע ארה"ב למשל, לא מפחיתה את עונש המוות כמו באירופה?

(1) דעת קהל- החל מאמצע שנות השבעים יש תמיכה חזקה בעונש מוות יש בארה"ב הרבה אנשים מאוד קיצוניים, שמרנים בצורה מוחלטת. המדינות האלה כמו דקוטה הם בעד עונש מוות, רוב הציבור רוצה את זה.

(2) עמדת פוליטיקאים- עונש מוות הוא "קרח קפיצה" פוליטי, הרבה אנשים יצביעו לפוליטיקאי שיתן דעה נחרצת, שיתנו סדר ביטחון ויציבות. ולכן הרבה פוליטיקאים גם אם הם חושבים בלב נגד, הרבה מהם יטענו שהם בעד כדי שיעזור להם להיבחר

(3) יש פסיקות של בימ"ש העליון האמריקאי שניתן להפעיל את עונש המוות כאשר כל מקרה נשקל לגופו, הוא קבע שמותר למדינה להוציא להורג, וזה מעשה חוקתי שלא סותר את החוקה. בייחוד כשבימ"ש העליון האמריקאי היום הוא מאוד מאוד שמרני.

(4) ארגוני נפגעי עבירה- הרבה ארגונים שתומכים בדבר הזה.

**2. עונשי גוף**

עונשי גוף- מטרתם סבל גופני. בישראל- מלקות היו בתוקף במנדט הבריטי ללוחמי מחתרות. היום עונש מלקות קיים למשל בסינגפור ובמדינות ובמדינות שאינן מערביות. למשל באנגליה היה עונש גוף במלקות עם שוט בפומבי כדי "להפעיל טרור על האזרחים" (מישל פוקו). בוטל רשמית רק ב-1967 (עד אז הוא היה מופעל בתוך בתי הכלא כעונש משמעותי).

מישל פוקו (פילוסוף צרפתי): מטרת הריבון היא "לשלוט" באמצעות הפגנת "הכוח העודף" של הריבון מטרת עונשי גוף היא להפחיד אותך. המדינה השתמשה בעונשים פומביים, אלימים וראוותנים כדי להראות את הכוח שלה ולהרתיע מפני בגידה, הפיכות וכו'.

במאה ה-19 מתחיל השינוי. כתוצאה מהתפתחויות דמוקרטיות, המטרה של הענישה הייתה שמירת הסדר הציבורי (ולא צייתנות לריבון) והתוצאה היא ירידה בעונשי גוף.

**ביהדות:** עונשי גוף היו עונשים מקובלים. [מהר"ם מרוטנברג: "מי שהכה את שתו, יש להחרימו, לנדונו ולהלקותו"].

- חוץ ממלקות על "איברים שביצעו את העבירה" היו עונשים פיזיים נושפים (הסדר של ימי הביניים- היה קיים גם ביהדות (עלילת הרב לנדא 1781)

**באסלאם** – עקרון מידה כנגד מידה- התאמה בין האיבר לבין העבירה: מי שבגד וגילה סודות מדינה – לשון; אנס - סירוס; גנב – כריתת יד.

רוב הוגי הדעות של ימי הביניים סברו שעונש של קטיעת איברים הוא עונש הומני ואנושי. זה בעצם מתנה

**3. עונשי בידוד והרחקה**

קורה גם היום בישראל, למשל טרוריסטים ניתן לגרש מישראל, או מעיר מסויימת לעזה. הרעיון הזה היה קיים בעבר, אוסטרליה מורכבת מצאצאים של אסירים. האנגלים גירשו אסירים לאורך השנים לאוסטרליה או קולוניות אחרות. שימוש באסירים לשם השטת ספינות וניצול כלכלי של כוח עבודה (פוקו). רוב האנשים בדרך לאוסטרליה מתו בדרך כי לא היה מזון ואספקה.

במקרים מסוימים, הנצרות אימצה את "קרנות המזבח", עבריינים יכלו להינצל מעונש באמצעות חזרה בתשובה בכנסייה ובתום 40 ימים היה צריך לעזוב את המדינה במסלול מסוים שהגן עליו. הותר לנאשם לגלות לכפר מרוחק במדינה ולחיות שם כאשר קעקעו את שם הישוב על היד לצורך זיהוי.

ביהדות - חרם וגלות מהעיר על "מכה נפש", נואפים, זונות וגנבים.

מאסר - עונש קלאסי של הרחקה מהחברה

**4. עונשי קלון**

השפלת העבריין והוקעתו הפומבית. היו רושמים לאנשים על המצת, על היד, בדיוק מה הם עשו וזה היה העונש שלהם.

בעבר- לעם לא היה כסף לפצות את הריבון ועונש המוות לא היה מרתיע (למשל היו כייסים בזמן הוצאה להורג של כייסים), ולכן עברו לעונשי השפלה. מדובר בהטבעת כתובת קעקע על המצח. לדוגמה: בימי הביניים - אות M לרוצח ו-T לגנב. העונש הקלאסי - כליאה במקום פומבי בסד עליון והשפלתו.

ביהדות - תקנת חכמי פראג 1621 ביחס לזונות - "יתוו עליה תו קלון על ידי ברזל לווהט... ואל תשוב לעולמים לקהילתנו".

בשנת 1688 - מגילת הזכויות האנגלית מאמצת הגדרה לפיה לא יוטלו עוד עונשים אכזריים ויוצאי דופן ("Cruel and Unusual"). בנוסף, הרעיון אומץ בתיקון ה-8 בחוקה האמריקנית (האם כולל גם עונש מוות? לא) כלומר גם בחוקה האמריקאית וגם במגילת הזכויות האנגלית נקבע שלא יוטלו עוד עונשי קלון.

האם כל הרשעה פלילית יש בה קלון? באופן תיאורטי חברתי, לכל סטייה מהנורמה יש קלון מסויים. לכל הרשעה פלילית יש קלון. "מושג ה"קלון" אינו שאוב מתחום המשפט, אלא מתחום המוסר. השקפות מוסריות, שני פגמים להן מבחינת הקביעות והבהירות: מטבע הדברים הן משתנות מזמן לזמן וממקום למקום. (בג"ץ 11243/02 פייגלין נ' ועדת הבחירות). אבל באופן משפטי, אנחנו צריכים לקבוע כי לאדם יש קלון, ויש לזה משמעות בעיקר לאנשי ציבור.

#### 5. עונשי שלילת זכויות אזרחיות

שלילת זכויות אזרחיות. כגון: הזכות להיבחר למוסדות שלטון (דרעי, צחי הנגבי, משה פייגלין). מי שהורשע עם קלון לא יוכל להתמודד פעם נוספת בבחירות. ביהדות- שלילת זכויות דתיות כאמצעי ענישה: להיות "חברים בקבילה", להצטרף למניין, נישואי ילדים, למכור ולקנות נכסים, גירוש הילדים מבית הספר, לא קברו בקבר ישראל. בקהילות מסויימות זה הרבה יותר דרמטי מעונשים אחרים, במדינה חרדית אם עושים איקס על המשפחה ולא מתחתנים עם הילדים זה מאוד משמעותי. היום- קיימות מדינות שלאסירים אין זכות הצבעה.

#### 6. עונשי ממון

עונש כלכלי. הפסד כספי לנאשם כגון החרמת רכוש או חיובו בקנס. יש סוג של מחשבון שייתן עונש בממון אחר לפי חומרת העבירה, בעבר עונשי ממון היו מרתיעים יותר, כי החברה הייתה ענייה ביחוד לאנשים שלא היה להם כסף. כמו שלמשל בדיני נזיקין יש מחשבון איברים, שפגיעה באיבר מסויים תביא יותר או פחות פיצויים. באנגליה - גובה הקנס היה לפי חשיבות האיבר שנחבל: אגודל - 20 שילינג. כתף - 30 שילינג. אוזן - 12 שילינג.

ביהדות - גניבה רגילה - תשלום כפל. אם הגנב "טבח או מכר את הבהמה" - תשלום של פי 5 על הבקר ופי 4 על הצאן. או "עין תחת עין" - עונש ממון לפי ערך האיבר.

כך נקבע ס' 61 לחוק העונשין המגדיר את הסכומים של הקנס:

- (1) אם **קבוע** לעבירה עונש מאסר עד ששה חדשים או **קנס** בלבד, או קנס שלא נקבע לו סכום - קנס עד 14,400 שקלים חדשים;
- (2) אם קבוע לעבירה עונש מאסר למעלה מששה חדשים ולא יותר משנה - קנס עד 29,200 שקלים חדשים;
- (3) אם קבוע לעבירה עונש מאסר למעלה משנה ולא יותר משלוש שנים - קנס עד 75,300 שקלים חדשים;

(4) אם קבוע לעבירה עונש מאסר למעלה משלוש שנים - קנס עד 226,000 שקלים חדשים.

#### 7. עונשי שלילת רישיונות/ זכויות כלכליות-

למשל לעו"ד שעברו על החוק והגיעו לבית דין למשמעת יכולים לשלול להם את הרישיון. יכול להיות גם שלילת רישיון נהיגה אם עברת עבירה תעבורה חמורה לתקופה או לצמיתות, שלילת רישיון רפואה.

#### 8. עונשים מותנים

מאסר על תנאי, קנס על תנאי. לפי תיאוריות הרתעה, עונש מאסר על תנאי הוא העונש הקלאסי: המאסר-משנה את חייו של האדם, שם אותו בניתוק, מחבר אותו לעבריינים. הקנס- משנה את מצבו הכלכלי של העבריין. ומאסר על תנאי נקרא "חרב על צווארו של העבריין".

### התפתחות הענישה

#### המגמה הכללית היא מגמת מיתון בדין:

יש הפחתה מאוד משמעותית ברמת הענישה. בעבר היו הרבה עונשים קשים, היום יש פחות עונשים והם הרבה יותר קלים. בעולם העתיק עונשי מוות ועונשי ממוך דרסטיים היו העונשים הנפוצים על רוב העבירות. ימי הביניים - עונשים פיזיים ועונשי קלון. החל מהמאה השמונה עשרה (תקופה של הומניות) - גברה הדרישה לעונשים הומניים - מאסרים, קנס.

השימוש בעונשים חמורים היה רווח בתקופה שבה היה פער בין המעמד של השופטים למעמד של העבריינים והשינוי התחולל כאשר הפערים החלו להצטמצם. הסבל של הנענשים הפך להיות קרוב יותר "ללבם" של המענישים.

#### מי מעניש?

בעבר היו העונשים פרטיים, המשפחה של הנפגע הם היו האחראים על העונש. קיים גם ביום במדינה מסוימת על ידי "נקמת דם". בעולם העתיק שרר העיקרון של עשיית דין עצמי, ענישה פרטית (יהודה הוציא להורג את כלתו תמר). ענישה פרטית הייתה מקובלת גם בימי הביניים בתחום של עבירות מין. אישה שנאפה - ההחלטה לגבי העונש היה מסור לבעלה. נקמת הדם (קיים גם היום באוכלוסיות מסוימות) הוא שריד של הענישה הפרטית. בעבר - ענישה של קרובי המשפחה (לדוג': החרמת הרכוש של בוגדים).

#### התפתחות הענישה והשפעתה על נפגעים/ות העבירה

בשבטים פרימיטיביים, המשפט הפלילי היה חלק מהמשפט הפרטי. לפני תקומתו של המלך, הסכסוכים הפליליים נדונו בין משפחת הנפגע למשפחת הפוגע. ניסו לשכנע את הנתינים שלא לקחת את החוק לידיים: תחילה, באמצעות החלפת מוסד נקמת הדם בתביעה פרטית ולאחר מכן בהחלפתה בציבורית. עם עליית קרנה של המדינה הריבונית, עברה בהדרגה האחריות לידי רשויות אכיפת החוק.

נפגעי העבירה הורחקו ממרכז הבמה של ההליך הפלילי והם נותרו ללא מעמד פורמלי. לא רק שמעמדם בהליך נלקח מהם אלא במקרים רבים אפילו חובת הפיצויים הומרה בגביית תשלום לריבון, ולא לנפגעים. (או לכנסייה).

לא רק שמעמדם בהליך נלקח מהם אלא במקרים רבים אפילו חובת הפיצויים הומרה בגביית תשלום לריבון, ולא לנפגעים. (או לכנסייה).

### לעור 3: 29.03

אחד הדברים שקרו מהשתנות המשפט הפלילי, זה שנפגעי העבירה זזו הצידה: היום התפקיד שלהם זה לתת עדות במשטרה או בבימ"ש, הם רק כלי להביא לידי הרשעה וכבר לא העיקר. זה שהמדינה מפעילה את ההליך הפלילי, משפיע על מעמד נפגע העבירה לעומת העבר. בתהליך הדרגתי, המדינה הריבונית הלאימה את הפגיעה בקורבן, השתלטה על ההליך הפלילי, והדירה את הנפגעים. כתוצאה, נחלש מעמדם של נפגעי העבירה ותפקידם הצטמצם למסירת תלונה ולעדות בבית המשפט.

במאה ה-18 הגיעו נוהגי הענישה לשיא חומרתם ואכזריותם, לא היה קשר בין סוג העבירה לעונש: עונשי מוות הוטלו על עבירות של כניבת 5 שילינג. עם זאת דעת חלק מהציבור הייתה שעונשי מוות אינם מספיקים וצריך להחזיר את העינויים כדי להרתיע.

בנק' זמן מסוימת הבינו שחוץ מנקמה, רוע זה לא עושה כלום, כל מיני הוגי דעות מוכרים מתחילים לדבר על מיתון הדין.

**מונטסקייה**: היה הראשון שיצא נגד החומרה של הענישה- "מטרת החוק היא להשליט סדר בחברה". הוא קרא למתן את הענישה. יש להתאים אותה לעבירה, לפי מידתיות, רחמים, להרבות בחינוך חברתי למניעת עבירות. צריך מחשבון עבירות

**צ'זרה בקרייה**: נחשב לאבי תורת העונשין המודרנית (1764): העונשים הקשים אינם מרתיעים את הצבור, הוא התרגל לטרור והפחדות. יש לבטל את עונש המוות, יש לבטל את עונש המוות; יש להפסיק את העינויים; יש לאסור מעצרי שווא; יש לתת תנאים מינמאליים בכלא. בקביעת העונש - יש להתחשב במידת הנזק הממשי שנגרם. יש להגדיל את כוח המשטרה. חשיבות ההרתעה היא באכיפה ולא בעונש. יש לקבוע את העונשים בחוק, רשימה של סעיפים ולא מה שבראש של כל שופט. . השופט יבחר עונש מתוך החוק. יש להרבות בחינוך לפיו, יותר חשוב זה לא העונש אלא הוודאות שתתפס. העברייך לא מוטרד מהעונש אלא מהסיכוי שיתפסו אותו.

### בקרייה תבע להקפיד על 3 כללים מרכזיים בענישה:

1. ודאות העונש - היעילות של העונש קשורה יותר לוודאות שתיתפס ותשלם מחיר מאשר חומרת העונש
2. יחס הולם ומידתי בין חומרת העבירה לחומרת הענישה
3. העונש צריך להיות פומבי ומידי



**הביקורת על בקריה:** הגישה שלו מושתתת על בחירה חופשית, אבל לא לכולם יש בחירה חופשית, לא כל עבריין באמת ישקול מה הסיכויים שיתפסו אותו. למשל עבריין מין שרואה יעד, הוא לא באמת יחשוב נורמלי. או מישהו שדפקו לו את האוטו, יכול לצאת עם אקדח או סכין ולתקוף. לא כולם פועלים לפי בחירה חופשית, תוך מחשבה מסודרת. זה לא עובד ככה. זה הרבה יותר מורכב. אנשים מקבלים החלטות לא רציונליות.

התיאוריות של בקריה התקבלו בעולם המערבי (בתווך שבין הצרפתית ומלחמת העצמאות בארה"ב - זה העלה דרישה לשיוויון גם בענישה).

**התוצאה של ההליך הזה:** בחלק מהמקומות הפסיקו עם עונש המוות אך המשמעות היא שהרבה אנשים קיבלו מאסר עד סוף חייהם. כלומר רמת הענישה עלתה כי לשופטים לא ניתן שק"ד להתחשב בנסיבות.

**"קרימינולוגיה אנתרופולוגית"** (הרופא היהודי לומברוזו (1880) : מושג שאומר שאם אדם מבצע עבירה כנראה יש משהו רפואי שגרם לו לבצע את העבירה וצריך להבין את זה. אולי זה DNA אולי זה עניין תורשתי אחר? לפי הגישה אין להעניש סתם ללא אבחנה מדעית. יש לבדוק מדעית מה מביא עבריינים לבצע עבירות. תכונות תורשתיות הן שמביאות עבריינים לפשע (אין להם יצר חופשי). יש לתת תרופה מותאמת לכל עבריין ולא ענישה שווה. "הפשע - סיבותיו והתרופות למניעתו": יש קשר בין התורשה לסביבה - תנאים סוציאליים ירודים גורמים לסטיות ביולוגיות שעוברות בתורשה.

### הצדקות לענישה

נבחין בין צידוקים לענישה לבין מטרות הענישה.

**הצדקות הענישה =** התשתית המוסרית שמצדיקה את הענישה - מדוע מותר להעניש? באיזו סמכות? שאלות שמעניינות בעיקר במדינות דמוקרטיות.

**מטרות הענישה -** הרתעה, גמול, תיקון, שיקום וכו'.

למה צריך להצדיק את הענישה? גרימת סבל בכוונה תחילה נחשב דבר "לא מוסרי". מעבר לכך, חברות מתקדמות רואות חובה להקל על סבל ולמנוע אותו ככל האפשר. יחד עם זאת, מעשה שנחשב כ"לא מוסרי" עשוי להיות מותר ואף רצוי אם יש לו צידוק מוסרי הגובר על הפסול המוסרי.

במדינות דיקטטורה, או דתיות לא מתעוררות שאלות הקשורות לעונש. במדינות דמוקרטיות מתעוררות שאלות של טוב ורע. הנושא של "הצדקת העונש" נדונה תמיד. עם החילון המואץ של העולם, הוגי דעות, משפטנים ופילוסופים החלו לעסוק בנושא בצורה מקצועית.

#### 1. גישת הגמול:

מידה כנגד מידה, **עמנואל קנט** : ענישתה פושט היא חובה מוסרית. למה? כי הוא פושע. חובת הענישה היא חובה מוחלטת ומכונה "ציווי מוחלט", גם אם לא ייצא מזה שום דבר, רק כי מגיע לו. רוב העונשים יוצאים מנקודת הנחה של גמול. מידת העונש צריכה להיות כמידת הפשע "עקרון הגמול". מטרת העונש היא להשיב לפושע כגמולו ובכך לשרת את הצדק. קנט דחה את הגישות של הצדקת הענישה על סמך תועלת שתצמח לחברה. זה צודק גם בלי שיהיה מזה כל תועלת.

**הפילוסוף הגל** : רואה את העולם מאוזן מבחינה מוסרית, ממשיך את קאנט. מבחינת חלוקת הטוב והרע, פשט מפר את האיזון החברתי. הענישה מבטלת את הרע ומחזירה את האיזון על כנו, מאששת את הצדק המוסרי. הוא טוען בנוסף כי לעבריין יש זכות להיענש, העונש מכבד את העבריין כיצור רציונלי. הרבה אנשים רוצים להיענש על מה שעשו, מבינים שעשו משהו רע.

**לורד דנינג:** "צידוקו של כל עונש אינו בהרתעה האפשרית שלו אלא בכך שהקהילה מבטאת את הגינוי הנמרץ של הפשע".

## 2. תיאוריית הזכויות:

**ג'ון רולס ורונלד דבורקין:** במרכזה של התיאוריה עומדת חירות הפרט. נעניש אותך כי אתה פגעת למישהו בזכויות, בחירויות של אחר. למשל: יש לי זכות לקניין, גנבת לי את האוטו, פגעת לי בזכות ולכן מגיע לך להענש. לפרט יש זכות לחירות אישית שאסור לפגוע בה אבל גם בחברה כזו, יש כאלה שאינם שומרים על הכללים והמדינה צריכה יכולת של כפייה. המטרה של הענישה היא להבטיח את הזכויות והחירויות של כל פרט בחברה וכדי לקיים יציבות.

## 3. תיאוריית האמנה החברתית:

**ז'אן ז'ק רוסו.** פגעת באמנה החברתית לכן מגיע לך להיענש. כולנו מוותרים על משהו בשביל משהו, אני מוותר על כסף במס הכנסה, לטובת כך שיהיה משטרה. אבל העברייני לא מוותר על משהו. לכל פרט יש עניין שלחברה יהיו כללים וחוקים שיבטיחו את חייהם של חבריה ושלמות גופם ורכושם. תמורת הביטחון מפני פגיעות - כל פרט מקבל על עצמו את הנטל של ריסון עצמי והימנעות מפגיעה באחר. לעברייני שמסיר מעליו נטל זה יש יתרון כפול: הוא גם נהנה מפירות העבירה וגם ממשיך ליהנות מהיתרונות של האמנה החברתית. העברייני חייב להיענש בגין היתרון שקנה שלא ביושר. העונש מוצדק כי הוא מחזיר את האיזון של הנטלים בחברה.

## 4. הגישה התועלתנית:

מוותר להעניש רק אם יוצא מזה תועלת. רק אז זה יהיה מוצדק. מותר להגביל את הזכות לחירות רק בשביל תועלת. תועלת- היא "הדבר אשר מספר את מירב האושר למירה חברי החברה". השאלה היא מה זה תועלת? הם אומרים למשל שמותר להעניש אם זה ירתיע אנשים אחרים. אם זה מרתיע אחרים, יש בכך תועלת. המטרה מרכזית היא הרתעה. "על הרתעת הכלל להיות המטרה העיקרית של הענישה כי היא צידוקה האמיתית.

הגישות טוענות: אם אני יכול להעניש מישהו בצורה זולה, למה לשים אותו כל כך הרבה זמן בכלא ולבזבז הרבה כסף? אם אני יכול להשיג את אותו דבר בפחות כסף אז עדיף. אחרת העונש ייחשב כיקר מדיי ובזבזני. הביקורת על גישה זו: היא יוצאת מתוך נקודת הנחה שכל האנשים הם אנשים רציונליים שמחשבים עלות ותועלת של העבירה.

## 5. האסכולה המרקסיסטית

תמיד נמצאים בכלא האנשים הכי נמוכים בחברה. קרל מרקס אומר שכנראה יש פה שליטה באנשים חלשים. בכל בתי הכלא בכל העולם רוב האנשים מגיעים ממקומות חלשים, בעיות חברתיות ובריאותיות, ללא השכלה, קרל מרקס אומר שזו סוג של שליטה באנשים. הם בכלא מרוויחים עבורך כסף, זה משתלם לשלטון. בכל ענישה יש לחפש את המדכא/ מדוכא, שולט/ נשלט. הענישה היא תופעה שמושפעת מאינטרסים כלכליים, כמו כל תופעה בחברה. בעבר, כשהשלטון התחיל להיזקק לעבדים, התרבו עונשי עבודה. הם מקבלים שכר מאוד זעום, ולכן מישהו מקבל כסף על חשבונם.

## 6. הגישה האנרכיסטית

**הווארד ארליך:** אין לאף גורם סמכות לדכא אדם אחר. לאף אחד אין זכות להעניש. זו גישה שכמעט לא מקובלת על אף אחד. יש לפרק את המדינה ומוסדותיה, כי תפקידם הוא לדכא ואין שום צידוק לענישה. עבריינים (אם יהיו) יטופלו על ידי התארגנויות מתנדבות של חברי קהילה ואם יימצאו אשמים- יהיו גינוי, ביקורת או חרם.

### מטרות הענישה - תכליות הענישה

מטרות זה התכלית, מה יוצא לנו מזה, נקבע בחוק העונשין. בחוק העונשין (ס' 40 ואילך) מקובל לחלק את הענישה לארבע קבוצות עיקריות: (בכל תיק יש את כל המטרות, לא רק אחת והשאלה היא רק איך ממננים כל מטרה ולא יזו מטרה נותנים יותר משקל- שקלול כל המטרות, לפיו יכריע בימ"ש):

1. גמול (הלימה)
2. הרתעה אישית/ הרתעת הרבים
3. הגנה על שלום הציבור
4. שיקום

בנוסף לארבע קבוצות עיקריות אלה יש גם מטרות נוספות לענישה: (1) פיוס (2) כפרה (3) פיצוי והשבה (נדבר עליהן בקצרה מאחר שהם לא חלק מחוק העונשין אבל ברקע):

1. פיוס וטיהור- צדק מאחז. אינה מקובלת היום במובן הענישתי הפורמלי. המקור הוא דתי- "העבירה מטמאת". המובן המודרני של פיוס הוא "סולחות" במגזר הערבי, לפעמים בפיקוח בימ"ש.
2. כפרה
3. השבה ופיצוי- להחזיק את המצב לקדמותו ככל הניתן (ברוב המקרים לא ניתן להחזיק את המצב לקדמותו).

**דגש-** בכל ענישה העונש מוטל כדי להשיג כמה תכליות או אפילו את כל התכליות הללו. יש את כל המטרות האלה הם גם וגם והכל עניין של מינונים.

### עקרון הגמול- הלימה

העיקרון **המנחה** של המשפט הפלילי- עקרון הגמול ("הלימה") נחשב לעקרון העל של ישראל 2023. **בס' 40 (ב):** העקרון המנחה בענישה בישראל הוא קיומו של יחס הולם בין חומרת מעשה העבירה בנסיבותיו ומידת אשמו של הנאשם ובין סוג ומידת העונש המוטל עליו (בסימן זה – העיקרון המנחה).

היה מאבק עצום בישראל וזה מה שנקבע.

גם אם עולות שאלות בנוגע למטרות אחרות- כמוש יקום וכו', המחוקק הכריע בנושא, עקרון הגמול מוביל. זה שזה העיקרון המוביל לא אומר שלא נתייחס למטרות אחרות אבל כן ניתן לו יותר משקל.

על החברה מוטלת חובה מוסרית להעניש את העבריין. "מידה כנגד מידה" להוקיע את מעשיו. גם אם העונש ישפיע לרעה על הנאשם ויביל אותו להתנהגות עבריינית- עדיין אין להפחית מהעונש "כי זה מה שמגיע לו". מצד שני, אין לתת לנאשם יותר ממה שמגיע לו כדי להרתיע אחרים, צריך לתת לו בדיוק כגמולו.

**ביקורת:** זה אכזרי ומתעלם ממטרות האחרות וזה לא מציאותי. אין מטרה נוספת, רק "ככה, כי מגיע לו". ויותר מזה- מה זה אומר לתת לאדם כגמולו? איך אפשר להמיר עבירה כמו אינוס לשנים בכלא למשל? מה זה אומר גמול? אף אחד לא באמת יודע מה זה אומר, אנחנו פועלים כמו רובוטים לפי מה שפעלו קודמינו.

למה אנחנו עושים גמול?

- הגמול במובן של נקמה: נוקמים באדם. מוצדק לשנוא עבריינים. הטלת העונש גורמת סיפור ליצר הנקמה של הקורבן ושל כל הציבור המזדהים עם הקורבן. הגמול הוא ויסות ואיזון של יצר נקמה ציבורי. יצר השנאה והנקמה הוא דבר בלתי נמנע ויש לו גם השלכות חיוביות: הקורבן מתלונן במשטרה/ מעיד בבימ"ש. מבחינה מוסרית "מוצדק לשנוא עבריינים". עשו סקר מי היא האוכלוסייה השנואה ביותר בעולם? עבריינים. יש לחזק את השנאה והבוז לעבריינים כי כך מתגבר הציות לחוק בציבור. יש לחזק את השנאה והבוז לעבריינים כי על ידי זה מתחזק בציבור הציות לחוק"
- הגמול במובן של הפסיכולוגיה המודרנית - לפעמים זקוק העבריין לעונש כדי להחזיר לעצמו את "שיווי המשקל" הנפשי עקב רגשות האשם. מחקר על אנשים שדרסו למוות אנשים עקב נהיגה רשלנית - חלק מהם הודו כי העונש "הגיע להם" והם ראו בעונש גמול צודק שיש בו כדי להשתחרר מרגשות האשם.

#### הביקורת על הגמול:

1. התגמול מהווה הטלת סבל על העבריין. נקמה זה לא מוסרי. מבחינה מוסרית ניתן להצדיק אם זה משרת מטרה חברתית אולם לא ברור מה מוסרי בהטלת סבל על העבריין. נקמה אינה דבר מוסרי
2. התגמול נועד להתאים את מידת הסבל של העבריין למידת חטאו או אשמתו אך לא ברור כלל איך עושים את זה ואם זה אפשרי
3. מה יוצא מזה? כלום! הכנסנו אדם לכלא ובזבז הרבה כספים שלנו ובסוף ייצא משם בלי שהרווחנו כלום. התגמול צופה פני עבר ואילו חברה נאורה צריכה להסתכל אל העתיד ושיפור המחר.

אנחנו רוצים לגמול לאנשים אבל צריך להיות כנים ולומר שיש לזה מחירים כבדים מאוד!

#### קביעת גמול מדויק הוא דבר בלתי אפשרי בעולם המעשה:

- גנב פרץ לכספת והסתבר שלא היה כלום - האם נעניש אותו לפי הכוונה או לפי התוצאה?
- אדם ירה על אחר אך היה מעצור
- אדם צרך סמים ופגע בשניים. אחד מת והשני נשרט.
- כפי שנראה בהמשך - בגזירת העונש תמיד נותנים משמעות לכוונה הפנימית, לחומרה ולקולא

#### מטרת ענישה שנייה - הרתעה:

- הרתעה אישית - מרתיעים אותו כי שהוא עצמו לא יחזור לבצע עבירה
  - הרתעה כללית - הרתעת עבריינים אחרים שיראו וימנעו מעבירות - למען יראו ויראו
- בהרבה מקרים יש חוסר נוחות בולטת עם העניין הזה, כי ניתן לטעון שזה לא הוגן. עד האדם הזה הייתה רמת ענישה מסוימת, ועל הגב שלו, כדי להרתיע אחרים - מחמירים את העונש כדי שאחרים ימנעו מהעבירה. תולים אותו על עץ גבוה וזה לא תמיד הוגן.
- בנתאם** (תומך גישה תועלתנית): ההרתעה היא התכלית המרכזית של הענישה. מנגד, תכלית הגמול פסולה משום שהיא מכוונת אל העבר ולכן אין בה שום תועלת.

כיצד ההתרעה משפיעה?

המטרה: לגרום לכך שהעבירה תהיה בלתי כדאית- זה לא משתלם לך. למשל: סטיגמה שלילית- חוץ מהסבל הנפשי והגופני וגם הפסד כסף, יש בענישה הכתמה של הנאשם. למשל: אצל בני נוער היה מחקר שהעלה: הרתעה זה נשק יעיל, נוער חושש "לעשות בושות" למשפחה ולהורים. סור מרע ועשה טוב - הרתעה (על דרך השלילה) מחזקת את החוק ויוצרת הרגלים של שמירת החוק. הרתעה זה מושג מאוד אינדיבידואלי- למשל מי מורתע יותר גברים או נשים? נשים יותר מורתעות, עובדה שיש 180 אסירות ואלפי אסירים.

יש עוד שיטות הרתעה עליהן נדבר בהמשך.

למשל הריסה של בתי משפחות מחבלים- מדוע עושים את זה, כי מאמינים שזה מרתיע, למרושת שזה בעייתי מאוד, כי זה פגיעה בזכות הקניין של אנשים שלא עשו את העבירה בעצמם, מענישים חפים מפשע.

איך קובעים את מידת ההרתעה?

התשובה היא הרבה אכיפה. זו הדרך היחידה להקטין עבריינות ולהגביר אכיפה. הקשר בין מידת היעילות של המשטרה לבין כוח ההרתעה הוכח במחקר מדנמרק 1944: כל המשטרה סולקה ולא היה מיש שמר על הסדר. התברר שהייתה עלייה של פי 10 בעבירות רכוש. - כלומר- החשש מלהיתפס הוא חשש אמיתי. מחקרים הראו שעבירות (שאין מאחוריהן שיקול מוסר) כגון עבירות חניה, מתרבות כאשר אין אכיפה. מסקנה: נימוקים מוסריים לא מספיקים כדי למנוע מלעבור עבירות.

מחקרים מראים שמה שהכי חשוב ומשפיע בהתרעה- מידת הוודאות. אנשים אם יודעים שלא יתפסו עשויים לבצע את העבירה. ולכן הוודאות של הענישה חשובה יותר מחומרת העבירה. מחקר בארה"ב בדטרויט על שוטרים ששבתו שביתה כללית: הם המשיכו לסייר ברחובות אך לא נתנו דוחות. הסתבר שלא היה שינוי בפשיעה. בליברפול הייתה שביתה כללית של כל השוטרים - הפשיעה עלתה דרמטית. (אגב בישראל אסור לשוטרים לשבות). המסקנה: לא הענישה עצמה היא המשמעותית אלא הסיכוי להיתפס.

לזכור 4: 19.04

קבלת מידע על העונש והפעלתו

כדי שהעונש ירתיע צריך שדבר קיומו יגיע לידיעת הציבור. על פעולה של ענישה משמשת תזכורת מחודשת ומוחשית. מחקר בכלא השמור ביותר בקליפורניה הראה שבין אסירים "כבדים"- המידע ההרתעתי הכי אפיקטיבי הוא "מפה לאוזן". ברור שהתקשורת לבדה אינה מספיקה אלא מדובר בענישה עקבית של כל בתי המשפט לאורך זמן.

הביקורת על תיאוריית ההתרעה:

1. הענשת אדם לשם הרתעתו והרתעת הכלל היא מעשה פשוט משום שבדרך זו נוהגים באדם כאמצעי בעוד שבני אדם הם תכלית בפני עצמם.
2. כשתכלית הענישה היא הרתעה זה יכול להביא לענישה חזקה ("למען יראו ויראו")
3. זה יכול להביא לפגיעה בחפים מפשע/ בני משפחה (ענישה קולקטיבית?)
4. הרתעה לא כל כך עובדת כי בכל העולם רואים רצדיוויזם (בארה"ב בעבירות מין ואלומות לעיתים שיעור הדצדיביזם עומד על 70 אחוז)

5. הרתעה מבוססת על כך שעבריינים הם אנשים רציונליים ש"מחשבים" את הסיכונים והסיכויים, במציאות זה לא כך (למשל דחף אלים או מיני או יציבות נפשית)

**תשובת נגד לביקורת:** תלוי איך בוחנים את כוח ההרתעה. זה אולי לא מרתיע עבריינים מסוימים אך עשוי למנוע עבריינים נוספים

לקרוא: בג"ץ 7040/15 פדל מוסטפא פדל חמאד נ' המפקד הצבאי באזור הגדה המערבית; וגם סעיפים 90-35 לחוק העונשין.

### **מטרת ענישה שלישית: שיקום**

אחד מהטרנדים החזקים ביותר בעת האחרונה בתחום הענישה הוא הגישה השיקומית. הביטוי המודרני המובהק - ועדת גלדסטון (1895) מאנגליה שצירפה באופן פורמלי למטרה של ההרתעה גם מטרה של שיקום - "תיקון העברייין". (ביהדות - הסיפור של ר' מאיר - "יתמו חטאים מן הארץ ולא יתמו חוטאים מן הארץ" אנשים הציגו לתנא רבי מאיר, ואשתו אומרת לו: תתפלל לא שהם ימותו אלא שהחטאים ימותו, לא האנשים, זה תיקון עולם, אין אינטרס לפגוע באנשים אלא שלא יהיה פשע).

שיקום זה אינטרס מדינתי, רוב נפגעי העבירה לא יתמכו בשיקום של הפוגעים שלהם, לכן ההסתכלות היא קרה ולפעמים מרושעית. שמים מישהו בשיקום לרוב בגלל האינטרס הציבורי.

משתדלים להבין את אישיות העברייין ואת הסיבות שהביאו אותו לעבירה כדי לשנות את התנהגותו לטובה.

### **התפתחות מודל השיקום - למה משקמים?**

- **פילנטרופי** - העבירה בוצעה על רקע דלות, גנים, חוסר חינוך וסביבה של העברייין. לעברייין אין באמת "בחירה חופשית". יש עבריינים שמגיעים לעבירה רק כי אין להם ברירה אחרת, אין להם כסף בכלל לאכול אז הם גונבים. ולכן צריך לחמול עליו.
- **הומניטרי** - החברה צריכה להיטיב עם מוכי גורל
- **פוליטי** (מרקסיטי) - אמצעי של שליטה בחלשים. כמו קרל מרקס שדיברנו. אנחנו משקמים אנשים כי "דפקו אותם", כך העבריינים נראים כמעט אותו דבר. דפקו אוכלוסייה מאוד מסוימת.
- **רפואית** (ההסבר הפסיכיאטרי-פסיכולוגי): כמו שברפואה אין מחלה בלי שיהיה לה גורם סיבתי פתולוגי, כך אין עבירה בלי שיש לה סיבה פתולוגית אישית. העברייין סובל מבעיה כלשהי וצריך לטפל בה באמצעים רפואיים. (זו הסיבה ששבתאי כלא יש עו"ס ולא רק פסיכיאטריים). זו גישה לא שכיחה היום. אם עברייין פשע כנראה שיש לכך סיבה. הגישה הרפואית/שיקומית השפיעה דרמטית על ההומניזציה של הענישה. מקרים קלים - נשלחים לאבחון ומקרים קשים נשלחים לטיפול. חלק מבתי הסוהר שינו את השם ל"בתי תיקון". הצינוק הפך ל"מרכז להסתגלות" או "מרכז להתבוננות עצמית". יש הרבה מדינות שאין להם סוף למאסר, **תקופות מאסר לא קצובות** שרק החלטה רפואית ש"העברייין נרפא" מביאות לשחרור, כשנגיע למסקנה שהשתקמת ישחררו אותו. **הביקורת על מאסר לא קצוב** - המאסר הלא קצוב - התחיל באידיאלים גדולים ונגמר הביא לעלייה בזמן המאסר. כי זו החלטה שתלויה באנשים, וגם מחקר העלה שהאוכלוסייה הכי שנואה בעולם הם עבריינים.

**הגישה התועלתנית תומכת במטרת השיקום** וסבורה כי לא רק שענישה איננה דרושה אלא שהיא מסיבה נזק ותוצאות הפוכות –

1. "הופכים להיות עבריינים בכלא" – אם נכנס עבריין "קטן", הוא ייצא מהכלא עבריין יותר מסוכן יותר אליים ובדר"כ אחד שאין לו כלום בחיים, איבד הכל, אין לו מה לאבד ולכן יכול לחזור לפשע. אנחנו רוצים להעניש אותם אבל יש לזה מחיר, אחרי השחרור הוא הופך להיות עבריין גדול יותר. לכן אולי שווה להשקיע בשיקום כדי שזה לא יקרה לו.
2. לפעמים מטילים קנס גבוה שגורם לעבריינים לחזור לעולם הפשע- לפעמים מטילים עונש והעונש גורם לך להיות פושע. אם נתנו קנס מאוד גדול אז הוא יכול לשדוד כדי לקבל את הכסף, הקנס גורם לו לבצע עוד פשע ולא ייצא מהמעגל הזה. אם נשקם זה יכול להיפתר.
3. עבריין שיחונק וישוקם - לא יפגע בחברה ובכך תיפתר דרכו בדרך הומנית. בפועל רוב הסיכויים שהוא יחזור לפשע מאוד גבוהים. ולמרות זאת אנחנו עדיין ממשיכים לשקם, כי לפחות חלק נוכל לשקם.

#### הביקורת על דוקטרינת השיקום:

למה יש ביקורות? כי בפועל זה יוצא מכספי המיסים שלנו. אנחנו משלמים הרבה כסף כדי שהם ישתקמו. והנתונים מראים שזה לא כל כך עוזר.

1. זה לרוב לא עוזר- אנחנו מבזבזים המון כסף והתוצאות לא תמיד טובות. בפועל, המציאות של שיקום עבריינים הוא בעייתי. הגורמים לעבריינות הם רבים ומחקרים הראו שגם הקניית תארים וחינוך בכלא - אינו פותר את בעיית החזרה לכלא (מחקרים שנויים במחלוקת) דוח מרטינסון (1975) סקר כ-300 מחקרים קודמים שנעשו לפניו והגיע למסקנה כי "שום דבר לא באמת משקם", בדקנו את כל המדינות בעולם ושום דבר לא עובד, שמים כסף על כלום. תשובה לביקורת: אם משהו לא עובד זה לא אומר שצריך להפסיק אותו אלא לשפר אותו.
2. הביקורת התיאורטית – ביקורת יותר חזקה- אם עבריין יודע שהוא יגיע לכלא ויתייחסו אליו בעדינות ורוך, יהיה כיף ונעים, זה לא טוב כי זה מעודד אותו לבצע פשע. אנחנו רוצים להפחיד אותו ולהגיד לו שיהיה רע ומר בכלא. גם אם בסוף נמצא "תרופת פלא" שתשקם את העבריין, עדיין נצטרך אמצעי ענישה נוספים וזאת כדי להרתיע עבריינים מועדים אחרים. אם כל העבריינים יקבלו תרופה, מה ירתיע עבריינים נוספים מלבצע עבירות?! איפה עובר קו הגבול בין להיות הומניים לבין להפוך את הכלא למקום שלא מרתיע אנשים?
3. יותר הגיוני ששיקום יהיה חלק ממרכיבי הענישה ולא יעמוד לבדו כשיקול יחיד
4. גישות שאמרו: "נחזיק באסיר עד שצוות רופאים, פסיכולוגים ועו"סים - יגידו שהוא משוקם (מרילנד, פניסלבניה). בפועל, זה הביא לעלייה בתקופת המאסר.
5. טענות של אפליה בין אסירים שונים (חלק זוכים וחלק לא מקבלים כשהרקע הוא לא ברור). אסיר שיש לו כסף, יפנה לפרופ' שיכתוב לו תכנית שיקום, וישלם כדי שיקצרו תהליכים ואדם עני לא כול לממן את זה, ולכן שיקום עוזר יותר למי שיכול לממן את זה
6. בפועל, עבריינים רבים הולכים למסלול השיקום כי "חרב המאסר" מונחת על צווארם, לא כי הם רוצים להשתקם או מרחמים על הקורבן, אלא כי הם רוצים קיצור שליש. אם אתה ילד טוב, וכל מה שאומרים לך אתה אומר כן, ומשתתף בתכניות אז הוא מקבל קיצור שליש.

**במציאות, כל מטרות הענישה מתערבבות יחדיו, בכל תיק זה הכל ביחד. יש גם גמול- מגיע לך כי פגעת בקטינה, אבל יחד עם זאת אתה קטין בן 14 ולכן זה ישתנה, ויחד עם זאת יש אינטרס ציבורי ולכן זה גם ישנה. בכל תיק הכל ביחד.**

יש סיטואציות שבהן ניתן דגש רחב יותר לשיקום (למשל עבריינות נוער) או מקרים בהן שבולטת האפשרות של שיקום טוב (תסקיר שירות המבחן). ויש מקרים שבהם לעומת זאת רכיב הגמול הוא דומיננטי.

### **מטרת ענישה- מניעה או הגנה על שלום הציבור (לרוב מאסר)**

אחת מהתכליות הברורות ביותר היא שלילת האפשרות מהעבריין לחזור ולעבור עבירות, על ידי כליאתו בבית כלא. הגנה על שלום הציבור. אנחנו שמים אנשים בכלא כדי למנוע מהם לפגוע באחרים, העבריינות תפחת אם נשים אותם בכלא. מחקרים מראים (וגם "שכל ישר"...) שאם האנשים שמבצעים עבירות לא יכולים לבצע אותן במרחב הפתוח - העבריינות פוחתת.

בקרימינולוגיה יש כמה סוגים של מניעה. אם לוקחים אדם ושמונו אותו בכלא, זה אומר שפספסנו את כל תחנות המניעה.

דוג' מפורסמת היא גרפיטי באצטדיונים: בונים אצטדיונים בצורה שגם אדם ירצה לעשות גרפיטי בצורה שלא יצליחו, מנעתי ממנו להיות עבריין. דוגמה שנייה: אם אוטובוס של אוהדי כדורגל יגיע 5 לפני תחילת המשחק ולא שעה, האלימות לפני המשחק תפחת.

מניעה ראשונית – (עוד לפני שהדבר הגיע לענישה בפועל). לנסות להבין איפה יש תקלות ולמה זה קורה, נעצור את זה לפני שזה קורה. צריך לנתח את הבעיה ולתת פתרון מניעתי, לא לאחר שעשה את העבירה. אם אוטובוס של אוהדי כדורגל יגיע 5 דק לפני תחילת המשחק ולא שעה, האלימות לפני המשחק תפחת. דוגמאות נוספות: חינוך, השכלה.

### הביקורת על המניעה:

1. אני מונע ממנו לעבור עבירה, אבל אולי הוא לא יעבור? אולי למד לקח ולא יחזור על מעשיו. יכול להיות שנכניס אותו לכלא כדי למנוע פגיעה נוספת אבל הוא בכלל לא מסוכן יותר. חזקת המסוכנות- אומרת שאם ביצעת מסוכנים חזקה עלייך שאתה מסוכן. אולם, מחקרים של ניבוי מסוכנות עתידית לא הגיעו למסקנות חד משמעיות. תשובה אפשרית: יש עבירות שיש בהן סבירות גבוהה שהעבריין יבצע שוב (אלימות, שוד, רמאות) וכאשר זהו מקצועו של הנאשם, ניתן להסיק שהוא יבצע שוב.
2. ניח שהעבריין מועד לחזור לבצע את העבירה, כיצד נדע כמה בדיוק להחזיק אותו במאסר?

### **בפועל, המניעה היא שיקול נוסף שמביאים בחשבון בין יתר השיקולים.**

בארה"ב יש חוק "שלוש הפסילות"- ביצעת עבירה פעם אחת, קיבלת עונש, אם ביצעת פעם שלישית, אתה יכול לקבל מאסר עולם. בגין כל עבירה שלישית הוא נכנס לעבירה ארוחה. בארה"ב מבצעים מניעה קשוחה מאוד, מנסים לעקור עבריינות מהשורש, מכניסים לתקופה ארוכה רק אפילו אם רק פרץ לאוטו, זה לא תמיד מאסר עולם אלא פשוט עונש חמור. כל זאת כי בארה"ב זו בין המדינות עם אחוז האסירים ביחס לאוכלוסייה הגבוה בעולם.



"תיאוריית החלונות השבורים" - תיאוריה קלאסית של מניעה

מטרת הפרקטיקה: להביא להפחתה של הפגיעה ולמנוע התרחשות עבירות. חלון שבור מוביל במהרה לחלונות שבורים נוספים - כיוון שחלון לא מתוקן משדר מסר לחברה של חוסר אכפתיות מהסדר החברתי וכך מתבצעות עבירות נוספות. ברגע שמתקנים את החלון, המסר הוא של אכפתיות ולא ימשיכו לשבור את חלונות הבית.

ג'וליאני ראש עיריית ניו יורק אימץ את התיאוריה הזו כבסיס רעיוני לאכיפה. דוג: העמידו שוטרים בכל פינה וערכו סיורים רגליים לשם התערות בחיי הקהילה - כל שוטר צוות לאזור מסוים ע"מ להכיר את האנשים שיוכלו לדעת מיד אם משהו אינו כשורה (הוא מעיר כשאדם מבצע דבר שלא כשורה). עצרו המון אנשים וכלאו אותם העיפו אותם מהרחובות.

מה יכולה להיות הביקורת לתיאוריית החלונות השבורים? (1) ג'וליאני עשה מהה שהוא עשה וראו שיש שיפור במידת הפשע, אבל מי הם אותם אנשים שהוא לקח? זו אותה אוכלוסייה, אפרו-אמריקאים, אסייתים, אנשים בשוליים. אמרו שהוא גזען. (2) אפקט הבלון - הפשע היה כאן, שמתני הרבה שוטרים והפחדתי את כולם, ועכשיו הפשע יעבור למקום אחר. לא פתרתי את הבעיה רק הזזתי אותה.

תיאוריות "הנקודות החמות"

תיאוריית מניעה, שאומרת שיש לזהות את הנקודות החמות בהן יש בלאגנים, אם יש מקבצים של פשעים בנקודות מסוימות, כמו למשל התחנה המרכזית בת"א. למשל: בלוד, 30 מקרי הרצח קרו רק בשלושה רחובות ולא בכל העיר. וזה אומר שצריך לשים את מרכז הכובד של שוטרים שמקומות שצריך.

ש"ר 5: 03.05

דרכי הענישה

נקבעות בחוק העונשין: מאסר, מאסר על תנאי, קנס, עבודות שירות (עבודות שמבצעים מחוץ לכלא, זה תחלופה לכלא הוא אסיר שמצע את העבודות מחוץ לכלא), העמדה במבחן, שירות לתועלת הציבור, פיצויים וכו'.

כליאהלמה משתמשים בכליאה?

- מסוכנות - שלא יחזור לחברה
- גמול לעבריין
- הרתעה שלו ושל עבריינים אחרים
- לאפשר לו טיפול ושיקום שלפעמים לא ניתן להשיג זאת מחוץ לכלא
- "מאסר בלתי קצוב" - שיטה שלא קיימת בישראל. נדון לטווח עונש כאשר השחרור נעשה על בסיס ועדת פרול. אין טווח סופי, וזה יתרון. החסרון יכול להיות שזה יכול להיות הרבה יותר ממה שהיית מקבל אם היית מקבל את העונש לפועל. שיטת מאסר זו אומרת שאתה נכנס לכלא ויוצא כאשר נקבע כי השתקמת.

התפתחות המאסר :

מאסר לא היה עונש אלא רק החזקה במעצר עד העונש, כלומר רק תחנת מעבר (בשונה מהיום שזה ממש העונש). יחד עם ביטול עונשי הגוף וצמצום עונש המוות במאה ה-18 - הפך עונש המאסר לעונש הדומיננטי. (היה גם "פה ושם" - במקרים של המתקת עונש מוות).

בעבר - האסירים או משפחותיהם שילמו על ההחזקה. מי שלא שילם - לא שוחרר.

ג'ון האורד - שריף אנגלי. ביקר בבתי כלא וראה זוועות (חוסר טיפול, רעב) התנאים לא טובים בכלל והתחיל לתבוע מהפרלמנט שינוי יסודי, הוא תבע רפורמה לשינוי כל זה.

האם עונש המאסר משיג את מטרותיו?

קשה לדעת. איך מבודדים את עונש המאסר מגורמים נוספים? בוודאות זה מרחיק את האדם מהחברה. מצד שני, בכלא - נחשף לפעילות עבריינית, לומד לשקר, לגנוב וכו'. ולכן לא ניתן לדעת. יותר מזה, הרצידיביזם (מועדות) גדול מאוד בעבירות מסוימות 70% מהעבריינים חוזרים לכלא.

בישראל נערך מחקר גדול אחרי 1967 - הייתה חנינה גדולה ושוחררו 500 אסירים - 77 אחוזים ביצעו עבירות אחרי השחרור. מחציתם חזרו לכלא והחצי השני - קיבלו עונשים אחרים.

איך קובעים את משך המאסר?

תמיד שילוב של כל הדברים, לא רק גורם אחד: שילוב של (1) חומרת המעשה העבירה- הדבר המרכזי (2) מצב אישי ומשפחתי- כיצד ישפיע על המצב הכלכלי או אישי של המשפחה (3) הערכת התקופה שתאפשר טיפול נפשי או חינוך מקצועי (4) מידת הסכנה לציבור אם הנאשם לא יהיה נתון במאסר (הקושי: איך מנבאים מסוכנות? כולנו מסוכנים).

נסיבות הקשורות בביצוע העבירה (תיקון מס' 113) תשע"ב-2012

40ט. (א) בקביעת מתחם העונש ההולם למעשה העבירה שביצע הנאשם כאמור בסעיף 40ג(א), יתחשב בית המשפט בהתקיימותן של נסיבות הקשורות בביצוע העבירה, המפורטות להלן, ובמידה שבה התקיימו, ככל שסבר שהן משפיעות על חומרת מעשה העבירה ועל אשמו של הנאשם:

- (1) התכנון שקדם לביצוע העבירה;
- (2) חלקו היחסי של הנאשם בביצוע העבירה ומידת ההשפעה של אחר על הנאשם בביצוע העבירה;
- (3) הנזק שהיה צפוי להיגרם מביצוע העבירה;
- (4) הנזק שנגרם מביצוע העבירה;
- (5) הסיבות שהביאו את הנאשם לבצע את העבירה;

עונשי מינימום/ מקסימום

גזירת מאסר- השיטה הנוהגת בארץ היא עונשי מקסימום. אולם כמעט אף פעם לא נותנים את המקסימום. לדוג: ס' 298- הריגה: הגורם למותו של אדם דינו מאסר 20 שנה. כלומר, יש לבימ"ש שיקול דעת לגזור את העונש בטווח עד 20 שנה. ס' 35 קובע כי העונשים הם עונשי מקסימום: (א) בית המשפט שהרשיע אדם בשל עבירה, רשאי להטיל עליו כל עונש אשר אינו עולה על העונש שנקבע בדין לאותה עבירה.

יש כמה חריגים בהם יש עונשי מינימום :

איך נדע שזה עונש מינימום : יהיה מנוסח "ולא פחות" או "ולא תפחת".

למשל ס' 274 לחוק העונשין : "התוקף שוטר והתקיפה קשורה למילוי תפקידו כחוק ונתקיימה בו אחת מאלה, דינו - מאסר עד חמש שנים ולא פחות משלושה חדשים"

עונש מזערי : ס' 355 : (א) הורשע אדם בעבירה לפי סעיפים 345, 348 (א), (ב) או (ג), או 351 (א), (ב) או (ג) (1) או (2), [אני מוסיפה שאלו סעיפי אינוס ובמיוחד סעיפי אינוס חמורים] לא יפחת עונשו מרבע העונש המרבי שנקבע לאותה עבירה, אלא אם כן החליט בית המשפט, מטעמים מיוחדים שיירשמו, להקל בעונשו.

כאן אנחנו רואים שתמיד יש דרך מילוט להקל, כי יש מקרים מאוד מיוחדים וחריגים.

אלימות במשפחה : ס' 329 : (ב) העובר עבירה לפי סעיף קטן (א) כלפי בן משפחתו או עבירה לפי סעיף קטן (א) (2), לא יפחת עונשו מחמישית העונש המרבי שנקבע לעבירה, אלא אם כן החליט בית המשפט, מטעמים מיוחדים שיירשמו, להקל בעונשו ; בסעיף קטן זה, "בן משפחתו" – כהגדרתו בסעיף 382 (ב).

ולכן מה הדרך של סגור להקל על העונש הזה- לנסות להגיד שהוא מודה באישום אבל זה לא הסעיפים האלה, אלא סעיפים אחרים, כדי שלא יהיה מינימום. יודה בסעיף אחר. וככה עושים הסדר טיעון : תמיר לי בעבירה אחרת ואני אודה באשמה.

מדוע יש לבימי"ש "פתח מילוט" מעונשי מינימום? כדי שיהיה אפשר לעשות ענישה אינדיבידואלית מותאמת נסיבות.

**עונשי חובה**

קיימים רק בעבירת רצח, מאסר עולם ועונש זה בלבד. ס' 300 : (א) העושה אחת מאלה יאשם ברצח ודינו - מאסר עולם ועונש זה בלבד :

(1) גורם במזיד, במעשה או במחדל אסורים, למותו של אביו, אמו, סבו או סבתו ;

(2) גורם בכוונה תחילה למותו של אדם ;

(3) גורם במזיד למותו של אדם תוך ביצוע עבירה או תוך הכנות לביצועה או כדי להקל על ביצועה ;

(4) גורם למותו של אדם כשנעברה עבירה אחרת, כדי להבטיח לעצמו, או למי שהשתתף בביצוע אותה עבירה, בריחה או הימלטות מעונש.

מאסר עולם בישראל זה מאסר עולם, לכל החיים. זו נקודת המוצא. נלמד את זה בשיעורים הבאים, יש אופציה שיקצבו לו את העונש. יש מאות עשירים בישראל שיושבים על מאסר עולם ולא קצבו (הקציבו להם) אותם. אין מספר אחד. יש מאסר לכל עולם. ואם קיבלת שני מאסרי עולם אתה יכול לקבל קציבה של 45 שנה למשל. אם אתה ילד טוב (רובם לא), אתה יכול לבקש קציבה והנשיא (אם בא לו) ייתן לך (לא תמיד בא לו, לרוב לא בא לו).

**עונש מופחת ונסיבות מקלות: ויתר על שני השקפים האלה בכיתה!**

**ס'300א:** עונש מופחת (תיקון מס' 44) תשנ"ה-1995 [לפני הרפורמה]

**300א.** על אף האמור בסעיף 300, ניתן להטיל עונש קל מהקבוע בו, אם נעברה העבירה באחד מאלה:

(א) במצב שבו, בשל הפרעה נפשית חמורה או בשל ליקוי בכושרו השכלי, הוגבלה יכולתו של הנאשם במידה ניכרת, אך לא עד כדי חוסר יכולת של ממש כאמור בסעיף 34ח –

(1) להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו; או

(2) להימנע מעשיית המעשה

**ס'35א:** עונש חובה ונסיבות מקלות (תיקון מס' 44) תשנ"ה-1995

**35א.** (א) הורשע אדם בעבירה שדינה עונש חובה, ניתן להטיל עליו עונש קל מעונש החובה הקבוע לעבירה, אם העבירה נעברה בנסיבות מקלות מיוחדות שיפורשו בגזר הדין.

(ב) הוראות סעיף קטן (א) לא יחולו על אלה:

(1) עבירת רצח לפי סעיף 300, למעט במקרים המפורטים בסעיף 300א;

(2) עבירה לפי –

(א) חוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, תשי"ו-1950;

(ב) חוק בדבר מניעתו וענישתו של הפשע השמדת עם, תשי"ו-1950;

(ג) חוק הטיס (עבירות ושיפוט), תשל"א-1971.

**חלופות מאסר**

כל שנה משחררים כאלף אסירים לפני הזמן כי אין מקום בכלא. בין היתר זה קורה כי בישראל אי נהרבה חלופות לכלא כמעט. דוגמאות לחלופות מאסר:

- מאסר לסירוגין- מגביל את החירות ולא פוגעת בפרנסה
- מאסר סוף שבוע- העבריי נעובד עכל השבוע ושוללים את החירות בסופ"ש (נקרא "מאסר למחצה") בניו זילנד בנוסף למאסר סופש נדרשים להתייצב בכמה מערבי השבוע (שעות הפנאי נשללות)
- מאסר לילה- האסיר עובד כל יום בחוץ ובא רק בלילה לבית כלא (ענישה לעבירות קלות יחסית)

**עבודות שירות**

סימן ב' לחוק העונשין ס' 48-51 יב.

החוק אומר שאם גזרו **עונש מאסר שלא עולה על 9 חודשים**, יכול השופט להחליט על עבודות שירות. כלומר, עבודות שירות זה מאסר- כלא בדרך של עבודות שירות (בשונה משירות לתועלת הציבור) זה כלא שנותנים לך פריבילגיה לעשות בעבודות שירות. יש לזה משמעויות גדולות: עבודות שירות זה לא שירות לתועלת הציבור. יש לזה שמונה הבדלים שונים.

ניתן להחליט שהנאשם ירצה את עונשו כולו או חלקו בעבודות שירות. הם יושתו על עבריינים שלא עברו עבירות חמוקות ושאינם בעלי עבר פלילי מכביד. בפועל, נשלחים לרצות עונש זה עברייני סמים קלים, עברייני הונאה, אלימות קלה וכו' (מסוכנות קטנה).

מישהו שמפר עבודות שירות חוזר לכלא.

#### מה הסיבות לעבודות שירות?

- (1) אתה לא בכלא, לא נחשף לעבריינים
  - (2) מקטין צפיפות בכלא
  - (3) זול, לא עולה כסף ואפילו חוסך תשלום משכורות
51. תרומה ערכית- מאפשר לשקם את הנאשם ולאפשר לו לחזור לחיים תקינים ללא החוויה השלילית של המאסר בכלא.

**51ב.** (א) בית משפט שגזר על נאשם מאסר בפועל לתקופה שאינה עולה על **תשעה חדשים**, רשאי להחליט, בגזר הדין, שהנידון ישא את עונש המאסר, כולו או חלקו, בעבודת שירות; קבע בית המשפט כי חלק מעונש המאסר יהיה בעבודת שירות, יישא הנידון את חלק העונש האמור בתום תקופת המאסר בפועל, אלא אם כן קבע בית המשפט אחרת.

#### התנאים לקבל עבודות שירות:

**תנאי ראשון:** קצין מבחן (שהו עובד סוציאלי או קרימינולוג) כותב חו"ד על הנאשם והאם הוא מתאים לעבודות שירות.

**ס' 51 ב:** (1) בית המשפט קיבל חוות דעת מטעם הממונה (בסימן זה – חוות דעת הממונה) בדבר התאמתו של הנאשם לעבודת שירות, וכן בדבר האפשרות להשמתו בה ובדבר עבודת השירות שהנאשם יכול לעבוד בה והתנאים שבהם תבוצע;

**תנאי שני:** גם הנאשם מסכים לבצע עבודות שירות:

(2) הנאשם הסכים לשאת את עונש המאסר בעבודת שירות, בהתאם לתנאים שנקבעו בחוות דעת הממונה.

#### מה בודק הממונה על עבודות השירות? מי מתאים להישלח לעבודות שירות?

**ס' 51ב-** בחוות דעת הממונה יפורטו אלה:

- (1) התאמתו, אי-התאמתו או מגבלות על התאמתו של הנאשם לביצוע עונשו בעבודת שירות, נוכח קיומו של יסוד סביר לחשש לפגיעה בגופו או בחייו של אדם, לרבות בנאשם
- (2) אפשרות השמתו או אי-השמתו של הנאשם בעבודת שירות מתאימה למצבו הבריאותי ולמוגבלויותיו, אם ישנן, יכולתו להיות מועסק בסוגי מקומות העבודה שניתן להעסיק בהם עובד שירות.... לעניין זה, רשאי הממונה להתבסס על אלה:

(א) העבירה שבה הורשע הנאשם;

(ב) הרשעות קודמות של הנאשם;

(ג) חוות דעת מטעם גורם טיפולי בעניינו של הנאשם, ;

מצבו הבריאותי של הנאשם ומוגבלויותיו, אם ישנן, לרבות חוות דעת מטעם גורם טיפולי לעניין זה.

### הפסקה מינהלית של עבודת שירות

**ס' 51 ט:** הפסקה מינהלית של עבודת שירות:

... רשאי, לאחר שנתן לעובד השירות הזדמנות לטעון את טענותיו ... להחליט כי עבודתו של עובד השירות לא תחל או תופסק וכי הוא יישא את עונשו או את יתרת עונשו בבית סוהר, לפי העניין, אם ראה כי מתקיים בעובד השירות אחד מאלה לפי העניין:

(1) הוא לא התייצב לתחילת ריצוי עבודת השירות או נעדר מהעבודה ללא אישור הממונה, רכז עבודת השירות, המפקח או רופא;

(2) הוא אינו מבצע כראוי את המשימות שהוטלו עליו או שהתנהגותו בעבודה אינה מניחה את הדעת;

(3) הוא הפר תנאי מתנאי עבודת השירות שקבע בית המשפט לפי סעיף 51ב(ג);

(4) הוא לא ציית להוראה של הממונה, של רכז עבודת השירות או של המפקח או לא קיים חובה המוטלת עליו לפי סימן זה;

(6) הוא הסתיר פרט או מסר פרט כוזב שהם מהותיים לצורך קביעת התאמתו לעבודת השירות או השמתו בה.

הדין במצב שבו נאשם שהוטלו עליו עבודות שירות לא הגיע לעבודה או עשה משהו אחר לפי הסעיף.

### מאסר על תנאי

מאסר על תנאי הוא יחסית חדש. התחיל לפני 130 שנה. מאסר מותנה אומר שקובעים לך מראש בגזר הדין שאם בצ שנים הבאות תבצע עבירה מסוג מסויים, אז בפעם הבאה שתתיפס, אוטומטית יפעילו לך את העונש הכתוב בפסק הדין. למשל: שלוש נשים מאסר מותנה למשך שלוש שנים. אם תיתפס במהלך השלוש שנים האלה, תקבל שלוש שנים. יכול להיות גם בנוסף למאסר רגיל וגם בלי קשר למאסר רגיל. מאסר על תנאי - בית המשפט קובע בגזר הדין עונש מאסר לתקופה קצובה אך הנאשם אינו נכלא לתקופה זו אלא אם בפרק זמן מסוים שב ועבר את העבירות המפורטות בגזר הדין.

הסיבה: ספקות לגבי יעילות של הענישה הרגילה.

הטענה: הענישה יותר מזיקה מתורמת לעבריין

היתרון: אתה גם מחמיר איתו וגם מקל איתו - כלומר גם ממחמיר בדין וגם מקל, הוא אמנם נשפט למאסר אך נשאר חופשי. אתה מעמיד אדם למבחן - יש לך תנאי חרב מעל הראש בשנתיים הקרובות למשל. מאסר על תנאי - מעין "עונש ביניים". העמדה במבחן היא אמצעי מקל מדדי ועונש מאסר הוא כבד מדי.

כאשר מדברים על **תיאוריות של הרתעה** - עונש מאסר על תנאי הוא העונש הקלאסי. המאסר - משנה את חייו של האדם, שם אותו בנייתוק, מחבר אותו לעבריינים. הקנס - משנה את מצבו הכלכלי של העבריין. המאסר על תנאי - "חרב על צווארו של העבריין".

**מטרתו המרכזית:** "תמרור אזהרה". בפעם הבאה שיבצע מעשה הנכלל במסגרת התנאי, הוא ימצא עצמו מאחורי סורג ובריח. כאשר הנאשם מבצע עבירה אשר מאפשרת את הפעלת עונש המאסר על תנאי שנגזר עליו, בימ"ש יפעיל את התנאי וישלח את הנאשם לבית הסוהר.

**תקופת התנאי תתחיל** ביום מתן גזר הדין ואם הנידון נושא באותו זמן עונש מאסר - ביום שחרורו מן המאסר; (ס' 52)

נדגים: נועה ביצעה שוד וקיבלה חצי שנה בכלא ועוד שנה על תנאי. ריצתה את העונש בכלא, ואחרי חודשיים (עדיין בתוך התנאי), ביצעה עוד עבירה, אז היא ביצעה עוד עבירה, והתנאי הפך למאסר מותנה בר הפעלה. התנאי התחיל מרגע שהיא השתחררה מהמאסר הראשון. כלומר ניתן להפעיל אותו כי זה בתוך התנאי. אז עכשיו היא תקבל עונש גם על התיק החדש ועליו יתווסף התנאי מפעם קודמת, כלומר תתווסף שנה לעונש השני. השופט יכול להחליט האם הוא מפעיל את התנאי בעבירה השנייה, אבל יכול להחליט גם לא להפעיל את תנאי ולמשל בעבירה השלישית לבחור שכן להפעיל את התנאי (אם זה עדיין בתקופת התנאי).

**ס' 56 לחוק העונשין** מאפשר להאריך את תקופת המאסר המותנה פעם אחת בלבד.

(א) בית המשפט שהרשיע נאשם בשל עבירה נוספת ולא הטיל עליו בשל אותה עבירה עונש מאסר רשאי, על אף האמור בסעיף 55 ובמקום לצוות על הפעלת המאסר על תנאי, לצוות, מטעמים שיירשמו, על הארכת תקופת התנאי, או חידושה, לתקופה נוספת שלא תעלה על שנתיים, אם שוכנע בית המשפט שבנסיבות העניין לא יהיה צודק להפעיל את המאסר על תנאי.

(ב) לא ישתמש בית המשפט בסמכות לפי סעיף זה אלא לגבי ההרשעה הראשונה של הנאשם בשל עבירה נוספת

**ס' 85 לחוק העונשין** מאפשר לבימ"ש להאריך את תקופת מאסר התנאי אך יותר מפעם אחת כאשר מדובר בנאשם העובר טיפול נגד שימוש בסמים. ס' 85 לחוק העונשין: מאפשר להאריך תנאי בדר"כ למסוממים. זה חריג לסעיף 56 שאומר שבימי, ש יכול להאריך את תקופת התנאי אך יותר מעפעם אחת כאשר מדובר בנאשם העובר טיפול נגד שימוש בסמים, כלומר לדחות להם את התנאי: **התנאים:** סיכוי לשיקום הנאשם, היעדר מסוכנות מצד הנאשם, חשש כי עונש המאסר יגרום לו נזק חמור.

← לקרוא: רע"פ 10853-06 (פסק דין מיום 5.2.2007)

**תנאי עם עבודות שירות:**

אם מוטל על נאשם מאסר בפועל שירוצה בעבודת שירות וביהמ"ש גם מטיל עליו באותו גזר דין מאסר על תנאי, תקופת התנאי תתחיל לרוץ **ביום גזר הדין**. וזאת משום שכאשר נאשם מרצה מאסר בפועל בעבודות שירות למעשה הוא לא אסיר בכלא ויש מקום להרתיע אותו מהרגע הראשון שהוא מבצע עבודות שירות. (פס"ד טולדנו)

**מה כולל "התנאי"?**

נאשם מבצע עבירה מאוחרת שמעבירה את התנאי, אבל מילולית היא לא זהה לעבירה שנכתבה שמאסר על תנאי (בתנאי כתוב איזה עבירות כלולות בו). לדוג: במאסר על תנאי נכתב שאסור לנאשם לבצע עבירה של גניבה, העבירה המאוחרת שהוא ביצע היא עבירת שוד. ספציפית במקרה הזה התשובה היא גן, כי שוד כולל גניבה, אבל אם זה היה הפוך זה לא היה בר הפעלה.

**הכלל:** בודקים האם העבירה המאוחרת כוללת ביסודותיה את כל יסודות עבירת התנאי. שוד כוללת את כל יסודות עבירת הגניבה, (היא אפילו רחבה ממנה. ולכן התנאי של הגניבה הופר). לכן חשוב מאוד לדעת לנסח תנאי, כי אם מנסחים לא מתאים הוא לא חל.

דוגמה הפוכה: עבירת התנאי היא עבירת הצתה: "אסור לנאשם לבצע עבירת הצתה, בתוך שנתיים מיום גזר הדין", אחרת יופעל נגדו תנאי של שנתיים. הנאשם ביצע עבירה מאוחרת, של הסגת גבול. העבירה של הסגת גבול כוללת חלק מיסודות עבירת הצתה, אבל לא כוללת את רכיב ההצתה - ולכן התנאי לא יופעל. מסקנה בהפעלת תנאי: ניתן להפעיל מאסרים על תנאי גם אם עבירת התנאי היא לא מילולית זהה לעבירה המאוחרת ובלבד שכל יסודותיה של עבירת התנאי נמצאים בעבירה המאוחרת.

יש לפעמים בתבנית של הגדרת התנאי על ידי השופט: תוספת של: העבירה הזאת והזאת וגם כל עבירה נגזרת של זה, או ניסיון לעבירה הזאת.

### קנס

ס' 61 לחוק: דוג' קלאסית להומניזציה של הענישה. במקום עונשים קשים, תשלם בכסף. קשור גם לעליה ברמת המחיייה של האנשים. בעבר- היה עוני רב ולא היה אפקטיבי להטיל קנס. לרוב מדובר בעבירות קלות אבל כמעט תמיד זה עונש בלעדי, אלא עונש שמצטרף לעונשים נוספים.

הקנס הולך למדינה בשונה מפיצויים שהולכים לנפגע העבירה. מה קורה אם לנפגע אין מספיק כסף לשלם גם וגם? למי הולך הכסף קודם? שאלה שנידונה רבות בפסיקה.

יתרונות הקנס: (1) משמש כמקור הכנסה למדינה, מערכת זולה להפעלה, (2) הפגיעה בנאשם איננה הרסנית, (3) הנאשם אינו בקשר עם סביבה עבריינית, (4) יכולת הרתעה, (5) הפיך- אם מתברר שהנאשם זוכה- אפשר להחזיר כסף- ולמשל אי אפשר להחזיר חירות.

### הביקורות על הקנס:

- (א) בחברות עברייניות- הקנס משולם ע"י "בעל הבית"- אם מישוהו אחר משלם את הכסף מה הפואנטה?  
 (ב) לא מספיק מרתיע  
 (ג) יוצר אפליה בין "עניים" ל"עשירים"- יש לך את הכסף אתה משלם, אין לך את הכסף אתה נשאר עוד.

← פתרון: שיטת הקנס היומי - זוהי שיטה שמבטיחה שוויון. השופט לא נוקב סכום של קנס אלא את מספר ימי הקנס של העבריין בהתאם לעבודתו, הכנסתו וכו'

### שיעור הקנסות:

61. (א) על אף האמור בכל חוק, מקום שהוסמך בית המשפט בחוק להטיל קנס, רשאי הוא להטיל -

- (1) אם קבוע לעבירה עונש מאסר עד ששה חדשים או קנס בלבד, או קנס שלא נקבע לו סכום - קנס עד 14,400 שקלים חדשים;  
 (2) אם קבוע לעבירה עונש מאסר למעלה מששה חדשים ולא יותר משנה - קנס עד 29,200 שקלים חדשים;



(3) אם קבוע לעבירה עונש מאסר למעלה משנה ולא יותר משלוש שנים - קנס עד 75,300 שקלים חדשים ;

(4) אם קבוע לעבירה עונש מאסר למעלה משלוש שנים - קנס עד 226,000 שקלים חדשים.

### ש"צ 6: 10.05

קנס לפי שווי הנזק או טובות הנאה:

**63.** (א) בשל עבירה שנתכוון בה הנאשם לגרום נזק ממון לאחר או להשיג טובת הנאה לעצמו או לאחר, **רשאי בית המשפט להטיל על הנאשם קנס פי ארבעה משוויים של הנזק שנגרם או של טובת הנאה שהושגה על ידי העבירה, או את הקנס שנקבע בחיקוק, הכל לפי הגדול שבהם.**

מאסר במקום קנס:

**71.** (א) בית המשפט הדן אדם לקנס, רשאי להטיל עליו מאסר עד שלוש שנים למקרה שהקנס כולו או מקצתו לא ישולם במועדו ובלבד שתקופת המאסר במקום קנס לא תעלה על תקופת המאסר הקבועה לעבירה שבשלה הוטל הקנס.

כלומר- במקרה שהקנס לא משולם ניתן לתת מאסר עד 3 שנים. המאסר הוא בעצם אמצעי להלחיץ את האדם. בדרי"כ לא מכניסים בפועל אנשים לכלא על אי תשלום קנס, עושים זאת רק במקרים חריגים.

משרד המשפטים בוחן: ביטול מאסר חלף קנס; יו"ר ועדת החוקה ח"כ אשר: אם לא יוגש חוק ממשלתי חברי הוועדה יגישו בעצמם הצעת חוק.

שאלה למחשבה: האם יש קשר בין משפט פלילי לעונש?

**בדרי"כ פסקי דין בנויים ככה: (1) מאסר בפועל (2) מאסר מותנה (3) קנס (4) פיצויים**

### שירות לתועלת הציבור - של"צ

**71א.** (א) בית משפט שהרשיע אדם ולא הטיל עליו עונש מאסר בפועל, רשאי, במקום כל עונש אחר או בנוסף עליו, לחייבו בצו שיעשה, **בשעות הפנאי שלו וללא שכר**, פעולה או שירות לתועלת הציבור או הזולת (להלן, בסימן זה - שירות לציבור), למשך תקופה, למספר שעות ובהתאם לתכנית, הכל כפי שיקבע בית המשפט בצו; לצו כאמור ייקרא להלן "צו שירות".

(ב) מצא בית המשפט שנאשם ביצע עבירה, רשאי הוא לתת צו שירות גם ללא הרשעה, בנוסף למבחן או בלעדיו, ומשעשה כן יהיה דינו של צו השירות, לענין סעיף 9 לפקודת המבחן [נוסח חדש], תשכ"ט-1969, כדין צו מבחן.

(ג) בית המשפט לא יתן צו שירות אלא לאחר ששוכנע על פי תסקיר של קצין מבחן שנעשו סידורים על פי תכנית מפורטת שיאפשרו לנידון לעשות את השירות.

מוסדר בסעיף 71 (א) לחוק. רעיון חדש שהחל בשנות השבעים באנגליה (ועדת ווטסון) שהמליצה על שירות לתועלת הציבור ללא שכר בשעות הפנאי של העבריין. מגיעים ועוזרים לאנשים אחרים יותר חלשים בחברה-מוסדות קהילתיים. אפשר לתת את סוג העונש הזה **גם ללא הרשעה**, גם מבלי להרשיע בן אדם. איך זה

קורה? בקטינים יש מצב שאומרים שהקטין כן ביצע את העבירה (כך נקבע בהכרעת הדין) אבל לא מרשיעים אותו אלא נותנים עבודות שירות. זה לטובתו כדי לא להחתיים אותו ברישום פלילי.

**תקופה:** תקופה קצרה! לא תעלה על שנה, את כל מספר השעות שנותנים צריך לסיים תוך שעה. תקופת צו שירות ושינוי

**71.ב. (א)** תקופת תקפו של צו שירות לא תעלה על שנה אחת, אולם רשאי בית המשפט להאריכה מנימוקים מיוחדים שיירשמו, ובלבד שמכסת שעות העבודה לא תעלה על מכסת השעות שנתחייב בה הנידון מלכתחילה.

**יתרונות:**

1. שלי"צ זה מאוד חסכוני, לא עולה כסף, אלא מרוויחים כסף, השגנו עבודה בחינם.
2. העברין מבטא השקעה אישית שלו
3. אלמנט חינוכי- שיקומי
4. העבריינים לא מסתובבים בסביבה עבריינית אלא באזור נורמטיבי
5. אין סטיגמה, כי לא מכניסים לכלא ולא פוגעים בו במובן הזה

**הפרת שלי"צ- הפרת צו שירות**

**71.ד.** הוכח להנחת דעתו של בית המשפט שנתן את צו השירות שהנידון לא מילא אחר צו השירות, רשאי הוא –

(1) אם ניתן צו השירות בלא הרשעה – לבטל את צו השירות, להרשיעו ולגזור עליו עונש על העבירה שבגללה ניתן צו השירות (בסעיף זה – העבירה המקורית);

(2) אם ניתן צו השירות לאחר הרשעה בלא כל עונש נוסף – לבטל את צו השירות ולהטיל עליו עונש על העבירה המקורית במקום צו השירות;

מי שהפר את השלי"צ שלו- בימ"ש יכול לקבוע לו כל עונש שיראה לנכון, ולכן מעטים מי שמפרים את השלי"צ כי כנראה שיקבעו לך מאסר.

**הבדלים בין שלי"צ לעבודות שירות:**

שלי"צ	עבודות שירות
ניתן כעונש ישיר או עונש נוסף <u>ולא נחשב מאסר</u> (ויש לזה משמעויות בכל מיני דברים בעתיד- כמו חנינה, הקלות וכו')	עונש של מאסר שמרוצה בדרך של עבודות שירות. כלומר נתנו לך כלא והמירו לך את זה בעבודות שירות.
העונש ניתן בשעות- 250 שעות וצריך לבצע אותם בתקופה של שנה שנקבעה.	ביהמ"ש רשאי להמיר עונש של מאסר בפועל לעבודות שירות רק כאשר אורך תקופת המאסר אינה עולה על 6 חודשים.
	אם בימ"ש קבע שאתה אשם ונתן לך עונש של עד 9 חודשים בכלא, הוא יכול להמיר לך את זה בעבודות שירות, כלומר העונש ניתן בחודשים

	ושירות המבחן בונה תוכנית של"צ בתיאום עם הנאשם, על מנת להתאים את עבודות השל"צ לנאשם.
בגלל שזה עונש במקום מאסר מאחורי סורגים, שעות כמו של כלא, אתה מגיע ב08:00 בבוקר ונשאר עד שעות הערב 17:30-18:00	בשעות הפנאי, בדרי"כ סופש
נחשב יותר חמור	נחשב פחות חמור
הפר את הכללים- רשאי הממונה על עבודות השירות להחליט על הפסקת עבודות השירות, ואז יהא על הנאשם לרצות את יתרת התקופה בכלא, מאסר ממש.	הפר את הכללים- שירות המבחן מודיע על כך לביהמ"ש, וביהמ"ש רשאי לגזור את דינו של הנאשם מחדש איך שרואה לנכון (ס' 71ד)
בטרם גוזר ביהמ"ש את דינו של הנאשם, נשלח הנאשם לממונה על עבודות השירות, אשר נותן חוות דעת לביהמ"ש האם הנאשם מתאים לבצע עבודות שירות.	בית המשפט לא יתן צו שירות אלא לאחר ששוכנע על פי תסקיר של קצין מבחן שנעשו סידורים על פי תכנית מפורטת שיאפשרו לנידון לעשות את השירות.
	פיקוח השל"צ הינו באחריות שירות המבחן, אשר מדווח לביהמ"ש.

**ס' 72 לחוק העונשין:** עונש נוסף שאפשר לתת- התחייבות להימנע מעבירה תוך תקופה שיקבע בימ"ש. אם אתה תעשה את העבירה בזמן המסוים שמצוין, אתה תשלם קנס. למשל: אני מתחייב לא לבצע עבודות פריצה בשנתיים הקרובות, ואם אעשה זאת אשלם 20,000 שח לקופת המדינה. כלומר ההתחייבות היא בסכום כסף נתון. זה בפועל כמו קנס על תנאי. אז מה ההבדל בין קנס על תנאי לבין התחייבות להימנע מעבירה? החוק אומר שקנס יכול להיות רק בנוסף לעבירה נוספת, ואינו יכול לעמוד ברשות עצמו. והתחייבות להימנע מעבירה זה יכול להיות עונש יחיד.

#### התחייבות להימנע מעבירה

**72. (א)** בית משפט שהרשיע אדם רשאי, נוסף על העונש שהטיל, לצוות שהנידון ייתן התחייבות להימנע מעבירה בתוך תקופה שיקבע בית המשפט ושלא תעלה על שלוש שנים.

(ב) קבע בית המשפט שנאשם ביצע עבירה אך לא הרשיעו, רשאי הוא לצוות כי הנאשם ייתן התחייבות להימנע מעבירה בתוך תקופה שיקבע בית המשפט ושלא תעלה על שנה אחת.

(ג) התחייבות כאמור בסעיף זה תהיה בסכום שלא יעלה על סכום הקנס שמותר להטיל בשל העבירה שבה הורשע הנידון

כלומר- כמה כסף אפשר לתת בהתחייבות להימנע מעבירה? מותר לתת רק בגובה של הקנס שאפשר לתת. ההתחייבות היא **בסכום כסף נתון**, אשר על הנידון לשלמו אם התחייבותו תופר, כאילו היה זה קנס שהוטל כעונש נוסף בשל העבירה הקודמת.

מדובר **בקנס על תנאי** שהופך לקנס בפועל. השוני - קנס על תנאי, צריך להיות **נוסף** על כל עונש אחר, ואינו יכול לעמוד ברשות עצמו.

**פיצויים****סימן ו' לחוק העונשין.**

עונש לשלם את הכסף לנפגע העבירה.

**77. (א) הורשע אדם, רשאי בית המשפט לחייבו, בשל כל אחת מן העבירות שהורשע בהן, לשלם לאדם שניזוק על ידי העבירה סכום שלא יעלה על 258,000 שקלים חדשים לפיצוי הנזק או הסבל שנגרם לו.**

(ב) קביעת הפיצויים לפי סעיף זה תהא לפי ערך הנזק או הסבל שנגרמו, ביום ביצוע העבירה או ביום מתן ההחלטה על הפיצויים, הכל לפי הגדול יותר.

(ג) לענין גביה, דין פיצויים לפי סעיף זה כדין קנס; סכום ששולם או נגבה על חשבון קנס שיש בצדו חובת פיצויים, ייזקף תחילה על חשבון הפיצויים.

**שימו לב-** הורשע אדם, זה אומר שאפשר לתת פיצויים רק אם האדם הורשע. ז"א שאם קטין לא הורשע כי רצו לא להרשיע פלילית כדי שיהיה להכתיים אותו בפלילי, אז לא ניתן לתת פיצויים.

האם הכוונה היא שהתקרה של 258,000 ביחד או בנפרד? כלומר אם מישהו רצח אישה ויש לה שלוש בנות, האם זה הכסף לכל בת או לשלושתן יחד? בימ"ש קבע שהכסף זה לעיזבון כלומר שזה יחולק לכל הילדות. האם זה צודק? לא בטוח, אבל זה מה שבימ"ש קבע. אפשר להתגבר על זה ע"י כך שימצאו עברות נוספות להרשיע אותו, כי על כל עבירה הוא צריך לשלם בנפרד.

**לפי ס' ג:** אם מישהו צריך לשלם גם קנס למדינה וגם כסף לעיזבון של הנפגעת למשל. אז יותר חשוב שהכסף יגיע לנפגע העבירה מאשר למדינה, כלומר סכום ייזקף תחילה לחשבון הפיצויים ורק אח"כ לקנס. כדי להתמודד עם מצבים שאין לו מספיק לשלם לשניהם.

לענין גביה- דין פיצויים כדין קנס. יש "המרכז לגביית קנסות"- זה מנגנון של המדינה לגבות כסף מעבריינים. כלומר אפשר לקחת נכסים של העבריין כדי לשלם קנסות למדינה. ס' ג אומר שהמדינה תגבה גם את הפיצויים באמצעות המרכז לגביית קנסות. ולא נפגע העבירה אחראי לגבות בעצמו את הפיצויים. וכך ניתן יהיה לקחת נכסים של העבריין גם לטובת הפיצויים.

**האם הפיצויים הם עונש פלילי או פיצוי אזרחי?**

רוב הכתיבה אומרת שזה נזיקי (להחזיר את המצב לקדמותו) וזה נכנס לתוך החוק הפלילי והעולם הפלילי. למשל, **דפנה ברק ארז:** "נקודת המוצא לדיון היא שהפיצוי הנפסק על-פי סעיף 77 לחוק הוא פיצוי אזרחי, ולא עונשי." (פס"ד טווק)

בעבר נעשה שימוש מועט יחסית בפיצויים. אבל היום חוק זכויות נפגעי עבירה שינה את "הטון", הפיצויים הפכו להיות כלי נפוץ לטובת נפגעי עבירה, והרבה מעודדים פסיקה של פיצויים. התפקיד שלכם זה להוציא כמה שיותר כסף בהליך הפלילי, כי בהליך זה יש לו חרב על הראש, הוא יודע שאם לא ישלם יקבל כלא, זה כסף מובטח שיגיע לנפגע העבירה ובהליך אזרחי לא בטוח שזה יקרה.

**מה עושים אם העבריין לא משלם את הפיצויים?**

בחלק ממדינות העולם (גרמניה) – מקום שבו העבריין לא מפצה את נפגע העבירה – "המדינה נכנסת בנעליו" (משלמת במקום).

מוסדות האיחוד האירופי הנחו את המדינות החברות להעביר חוקים שונים בנושאי נפגעי עבירה (חקיקה שתדאג לטיפול ופיצוי במקרה שהעבריינין לא נתפס).

בישראל לא מקבלים שיטה כזו, מדוע? זה מתמרץ את העבריינין לא לשלם, יודע שאם לא ישלם הנפגע יקבל בכל זאת מהמדינה, תמריץ שלילי. סיבה נוספת היא שזה עולה המון כסף, יש המון חובות של עבריינים לאנשים פרטיים, והמדינה לא רוצה לקחת את כל זה על עצמה. (מעניין לחשוב האם זה לא מתנגש עם חובת הגנת המדינה על כבוד האדם וחייו בחו"י כב"ה). המצב בישראל הוא שאם העבריינין לא שילם, נפגע העבירה לא יראה את הכסף.

### מגמות אחרונות בתחום הפיצויים

1. שינו את החוק ב-2012: אם יש קטין שהוא נפגע עבירה ולא מקבל את הפיצוי, אז קבעו תקנות: תקנות המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות (פיצוי לקטין שניזוק מעבירה), תשע"ג-2012. בתקנות נקבע שאם יש קטין נפגע עבירה והוא לא קיבל את הכסף (למשל בן משפחה תקף אותו) אז המדינה כן נכנסת לנעלי העבריינין ומשלמת את הכסף ע"י המרכז לגביית קנסות.
2. פס"ד בתיה אסף: מה קורה? אם הנאשם קיבל שלי"צ ולא הרשיעו אותו? האם אפשר לפסוק פיצויים? כי אמרנו שפיצויים חייבים היות רק אם הורשע, אז על פניו לא. אז בימ"ש בכל מיני דרכים כדי לעשות צדק, קבע שגם במקרים בהם על הנאשם הוטל עונש ללא הרשעה אפשר לפסוק פיצויים, זה חלק ממגמה של חשיבה על נפגעי העבירה. על פניו זה לא לפי המשמעות המילולית של החוק.
3. פס"ד אחמד חסארמה- מה קורה אם הצדדים עשו הסדר טיעון והחליטו שאין טיעונים, ההסכמות בין הצדדים לא כוללות פיצויים? האם האם בימ"ש יכול להתערב ולפסוק פיצויים? כן. גם אם הגעתם להסכמות שלא כוללות פיצויים, בימ"שיכול להכניס רכיב פיצויים כדי להגן על נפגעי העבירה.
4. פס"ד ג'די חדר- למרות יש ס' מיוחדת בנזיקין שקובע "יחוד עילה" ואם אתה בוחר בפרט"ד- פיצוי לנפגעי תאונת דרכים. ואתה לא יכול לקבל פיצוי נוסף, אבל בימ"ש קבע שבמקרה של עבירה שנוגעת לתאונת דרכים למרות ייחוד העילה שבחוק הפיצוי לנפגעי תאונות דרכים, ניתן לתת גם פיצוי פרט"ד וגם פיצוי מהחוק הפלילי
5. פס"ד יאוגדייב- תביעה אזרחית של הנפגע אינה מונעת פסיקה של פיצוי לנפגע עבירה בהליך הפלילי אולם יתחשבו בכך. זה נוגע לתביעה אזרחית נגזרת להליך פלילי. בתביעה האזרחית כבר קבעו פיצוי שכבר שולם, ובימ"ש אומר שהוא יכול לקבוע גם בהליך הפלילי גם פיצויים, אולם יתחשב בזה, אבל הדרך לא חסומה בפניו. כלומר הליך אזרחי לא פוסל פיצויים בהליך פלילי אבל מתחשבים בו.
6. פס"ד טווק- תקרת הפיצויים בחוק היא 258 אלף ₪. התקרה היא לנאשם ולא לכל נפגע בנפרד, התקרה היא לעיזבון כולו יחד- ראי לעיל.
7. פס"ד וחידי מגידלאוי- יכולתו הכלכלית של הנאשם אינה נלקחת בחשבון בקביעת גובה הפיצוי. (בעולם המציאות זה לא נכון, כן רואים התחשבות מסויימת) אבל הכלל העקרוני בפסיקה אומר שהיכולת הכלכלית לא תלקח בחשבון בקביעת גובה הפיצוי.
8. פס"ד וחידי מגידלאוי- למרות שהחוק קובע שהפיצוי "ינתן לאדם שניזוק ע"י העבירה", אבל פיצוי ינתן גם לעיזבון נפגע העבירה. – ויתר על זה לא הרחיב.

המרכז לגביית קנסות

מרכז של המדינה שגובים את הכספים להליך הפלילי. הנאשם מפקיד את סכום הפיצוי שנגזר עליו בגזברות בית המשפט והיא זו שמעבירה את הפיצוי למרכז לגביית קנסות והם מעבירים את זה לנפגע העבירה. במקרה שהנאשם לא משלם את הפיצוי- הגזברות מעבירה את התיק כחוב למרכז לגביית קנסות ושם מתחיל הליך הגבייה על-ידי המרכז. למשל: המרכז לגביית קנסות פונה אל הנאשם החייב בדרישה לתשלום החוב ובמידת הצורך מפעיל מחלקת חקירות המופקדת על איתור נכסי החייב ועיקולם. מוציא עיקול, או עיקול ברישום (לרשום עיקול על חשבון עו"ש למשל לא לוקח את הכסף אבל חוסם מהאדם לעשות מה שהוא רוצה בחשבון עד שהוא משלם את החוב). לצורך גביית החוב, המרכז יכול לפנות לבית משפט בבקשה למתן צו עיכוב יציאה מהארץ ומינוי כונס נכסים לנאשם החייב.

תביעה אזרחית נגרת להרשעה בפלילים

אפשר במקביל להליך הפלילי להגיש תביעה אזרחית. מחכים שהוא ייצא אשם ואחרי זה לוקחים את התיק להליך אזרחי. מה הטענה? אם הורשעת בעבירה פלילית (מעל כל ספק סביר) כקל וחומר שהליך אזרחי (סיכוי סביר) אתה אשם. לפי סעיף 42 לפקודת הראיות, במידה והפוגע נמצא אשם בדין הפלילי, הראיות אשר לפיהן נמצא אשם יוכלו לשמש נפגע עבירה גם בדין האזרחי להוכחת אשמתו של הנאשם (אך לא על מנת לקבוע את גובה הפיצויים או לתבוע נאשמים אחרים שהיה להם צד בגרימת הנזק).

פסק התביעה חייב להיות מוגש באותו בית המשפט ובפני אותו הרכב שופטים אשר הרשיע את הנאשם.

יש אנשים שהפסידו בהליך האזרחי אחרי שניצחו בהליך הפלילי, איך יכול לקרות? פס"ד סימפסון ככה"נ רצח את אשתו, זוכה מחמת הספק כי היה צריך להוכיח ב-100% ובהליך אזרחי לא צריך רק ספק סביר ולכן היה צריך לשלם לה הרבה מאוד כסף.

לידע הכללי – התיישנות - נפגע עבירה יכול לתבוע את הפוגע במהלך שבע השנים שלאחר האירוע. קטין, הספירה מתחילה מגיל 18, או גיל 28 אם מדובר בפגיעה והתעללות מינית.

טיפול בקהילה

צו טיפול- עונש מיוחד למשתמשים בסמים:

מורה על טיפול בקהילה במוסד מיוחד.

82. הורשע אדם ונוכח בית המשפט כי הוא משתמש בסמים מסוכנים, כמשמעותם בפקודת הסמים המסוכנים [נוסח חדש], תשל"ג-1973, רשאי בית המשפט להטיל עליו בצו - מבחן שבמסגרתו יעבור הנידון טיפול בקהילה, בתקופה ובהתאם לתכנית שיורה בית המשפט; ורשאי בית המשפט לתת צו כאמור בלא להרשיע את הנאשם, אף אם תלוי ועומד נגדו מאסר על תנאי שניתן לצוות על הפעלתו.

טיפול באלימות במשפחה

86. (א) הורשע נאשם ונוכח בית המשפט כי הוא נוהג באלימות כלפי בן משפחתו, רשאי בית המשפט להטיל עליו בצו, מבחן שבמסגרתו יעבור הנידון טיפול בקהילה, על פי תכנית שיורה בית המשפט, ורשאי בית המשפט לתת צו כאמור, אם קבע שהנאשם עבר את העבירה אך לא הרשיעו.

**לסיכום:**

**צורות הענישה/דרכי הענישה במשפט הישראלי:** מאסר, עבודות שירות, מאסר על תנאי, קנס, שירות לתועלת הציבור, התחייבות להימנע מעבירה (קנס על תנאי), פיצויים, טיפול בקהילה.

לצורך: 7:17.05

כלים שיפוטיים מנהליים / לא עונשיים

בנוסף לצורות הענישה של חוק העונשין, יש כלים נוספים ששופטים משתמשים בהם אך הם לא מוגדרים כעונש:

1. אי הרשעה

ס' 192 לחוק סדר הדין הפלילי. פשר לא להרשיע מישהו, לקבוע שהוא ביצע את המעשים אבל לא להרשיע כי זה לא יהיה הוגן, לא פייר, לא שיוויוני, בדרי"כ זה במקרים קלים, ולמרות שהתביעה הגישה כתב אישום. השיקול: יחס בלתי מידתי בין ההרשעה לבין הנזק שייגרם לנאשם. אי הרשעה- לא ניתן להטיל מאסר, קנס, אלא רק שלי"צ או עונשים קלים. בימ"ש רשאי לקבוע שכן עשית את המעשים אבל בשל חסד ורחמים יתנו לו משהו קטן. מאוד שכיח בעבירות קלות.

2. חילוט-

הוא עיקול או החרמה של נכסים בידי המדינה או גוף הפועל מטעמה (במסגרת פשע). סוג של עיקול / החרמה של נכסים בידי המדינה כשהעבריין ביצע פשעים וצבר הון. יכול להיות חילוט של כסף, של מוצר (למשל סמים שנמצאו, אקדח של עבריין). מחלטים את הציוד (שם משמש לראיות) ולוקחים אותו לאוצר המדינה.

**חילוט** = החרמה של נכסים בידי המדינה או גוף הפועל מטעמה. נכס שמקורו בעבירה פלילית (כגון גנבה או הלבנת הון) או בנכס שסייע לביצוע פשע או פעולות טרור (כגון כלי רכב שהסיע מחבל מתאבד).

זה מייצר מתח בין דיני קניין לבין המשפט הפלילי- ההתנגשויות האלה מעוררות הרבה שאלות.

סמכות להורות על חילוט מכוחם של מספר חוקים: (1) פקודת סדר הדין הפלילי (מעצר וחילוט) [נוסח חדש], תשכ"ט-1969 (2) פקודת הסמים המסוכנים [נוסח חדש], תשל"ג-1973 (3) חוק איסור הלבנת הון, תש"ס-2000 (4) חוק חילוט רווחים מפרסומים שעניינם עבירות, תשס"ה-2005

← מאוד נפוץ בהלבנת הון- אנשים מכניסים כסף דרך עסקים שלא ניתן לעקוב אחרי הכסף ההולך בהם: למשל מאפיות שלא ניתן לדעת אם אפית אלף לחמניות או מאה אלף לחמניות- זה לא ספיר לא מדיד, ירקות ופירות- אין מעמ על ירקות ופירות וככה הם לא משלמים מעמ על הכסף שהם מכניסים לשם. יש תחומים מסויימים שעבריינים יותר קל להם להתחבר אליהם כי קשה לעקוב אחריהם.

מטרות החילוט:

- (1) נועד למנוע מצב בו חוטא יצא נשכר,
- (2) להוציא בלעז הבלתי-חוקי של אדם מפיו
- (3) לשלול את התמריץ לביצוע עבירות, ולהרתיע.
- (4) לחסום ניסיון של עבריינים 'לערבב' בין התחומים – רכוש 'פלילי' ברכוש 'תמים', ובכך 'להלבין' כספי פשיעה עד שלא יודע כי באו בקרבה של מערכת כספים לגיטימית.

יש שלוש קטגוריות של חילוט:

- א- חילוט רכוש - חילוט הרכוש שבו נעברה העבירה או אובייקט העבירה אשר מתייחס לחפצים, אשר ההחזקה בהם כשלעצמה מהווה עבירה (כגון: נשק או סמים).
  - ב- האמצעי ששימש לביצוע עבירה - באמצעות האוטו עשיתי פיגוע. חילוט האמצעים ששימשו לביצוע העבירה או אפשרו את ביצוע
  - ג- חילוט הכסף - תקבולים שהגיעו בעקבות העבירה (כגון: רווחים שהושגו כתוצאה מעבירה)
- כללים נוספים: החילוט יכול להיות מבוצע ישירות מהעבריין עצמו או במקרים מסוימים – באמצעות צדדים שלישיים (כגון: בת זוגתו של הנאשם, תאגידים בעלי אישיות משפטית בהם השקיע הנאשם ועוד).

**הבניית שיקול הדעת בענישה**

עיקר השאלה במבחן

**תיקון 113 לחוק העונשין**: התקבל ב-2012, התיקון החשוב ביותר בדין הפלילי בישראל בעת האחרונה. מקור התיקון: דו"ח ועדת גולדברג משנת 1997. נקרא גם "חוק שיקול הדעת השיפוטי בענישה", ועבר לאחר עשרות רבות של דיונים בוועדת חוקה. המטרה היא לנסות לייצר סטנדרטיזציה ושוויון בענישה, שלא יהיה מצב ששופטים שונים יתנו עונשים שונים על מקרים דומים. ספויילר: זה הצליח חלקית.

הרקע: דוח ועדת גולדברג:

1. עיקרון החוקיות – יותר אחידות ושיטתיות בענישה
2. עיקרון השוויון – היה רושם ש"כל שופט עושה מה שבראש שלו".
3. משמעות מוסרית – שעקרונות הענישה יקבעו על סמך ועדה ציבורית רחבה ולא כל שופט לעצמו.

הועדה אומרת שנכון שיש שוויון אבל נדרש גם שיקול דעת, הדוח אמר שנכון שנדרש השינוי בתחומים שהוצגו מעלה אבל יש להשאיר לבתי המשפט עקרון של ענישה אינדיבידואלית. החוק קובע את העיקרון המנחה בענישה ואת השיקולים שבית המשפט רשאי להתחשב בהם בגזירת העונש תוך הבניית הליך גזירת הדין בהתאם לעקרונות מנחים.

בנוסף קובע החוק חובת הנמקה מפורטת של השיקולים העומדים ביסוד גזר הדין.

בנוסף, לחוק חשיבות דקלרטיבית כמסדיר לראשונה בחקיקה בישראל את מטרות הענישה ואת שיקולי הענישה. החוק קובע את השיקולים שבימ"ש רשאי להתחשב בהם בגזירת העונש, וגם קובע איזה עקרון הכי חשוב. הלימה, שיקום, הגנה על שלום הציבור, הרתעה והן חשיבות פרקטית כקובע את ההיררכיה בין השיקולים. קבעו שהשיקול הכי חשוב: גמול.



לא קיבלו "עונשי מוצא"- קיים בארה"ב וגרם להחמרה רצינית בענישה.

מטרה: ס' 40 (א) לחוק: "מטרתו של סימן זה לקבוע את העקרונות והשיקולים המנחים בענישה, המשקל שיש לתת להם והיחס ביניהם, כדי שבית המשפט יקבע את העונש המתאים לנאשם בנסיבות העבירה."

**העיקרון העל המנחה בענישה: הלימה**

ס' 40 (ב): העיקרון המנחה בענישה הוא קיומו של יחס הולם בין חומרת מעשה העבירה בנסיבותיו ומידת אשמו של הנאשם ובין סוג ומידת העונש המוטל עליו

נדרש יחס הולך בין חומרת המעשה בנסיבותיו ואשמו של הנאשם לבין חומרת העונש. "מידה כנגד מידה". בכך זוכה עקרון זה לבכורה על-פני עקרונות ההגנה על שלום הציבור, השיקום וההרתעה, אשר אמנם מקבלים ביטוי בחקיקה, אך בכפיפות לעקרון המנחה.

למשל אם יש אנס/רוצח/גנב, והשופט שאול את עצמו מה עליו לעשות? החוק אומר שקודם כל יש לקבוע מה מגיע לו מבחינת הדין, מבחינת העונש. לאחר מכן ידונו על שיקום וכו'. זהו שינוי עצום בנוגע לדרך בה מענישים בישראל. עיקרון ההלימה מאוד דומה לגמול. כשכתוב בחוק הלימה או הולם המשמעות היא למעשה גמול. המושגים דומים במהות אבל לא זהים. ההלימה, בדומה לגמול, דורשת להשיב לנאשם שהורשע, כגמולו, בהתאם לחומרת מעשיו ומידת אשמו, וליצור פרופורציה בין מעשה העבירה לבין העונש.

השוני בין הלימה לגמול עשוי להתעורר למשל בעבירת ניסיון, כאשר קיים קושי להתייחס לגמול כאשר התוצאה לא התרחשה כלל, ואילו ההלימה מאפשרת התייחסות לחומרת המעשה, אף ללא צורך לגמול לנאשם על דבר שלא התממש. (הלימה רחב יותר)

40(ג): קודם כל צריך לקבוע לפי עיקרון הגמול מה מתאים לנאשם. יתר על כן נדרש יחס הולם בין חומרת המעשה בנסיבותיו ואשמו של הנאשם לבין חומרת העונש (כאמור ב40(ט)).

**קביעת מתחם העונש ההולם וגזירת עונשו של הנאשם:**

40. (א) בית המשפט יקבע מתחם עונש הולם למעשה העבירה שביצע הנאשם בהתאם לעיקרון המנחה, ולשם כך יתחשב בערך החברתי שנפגע מביצוע העבירה, במידת הפגיעה בו, במדיניות הענישה הנהוגה ובנסיבות הקשורות בביצוע העבירה כאמור בסעיף 40ט.

(ב) בתוך מתחם העונש ההולם יגזור בית המשפט את העונש המתאים לנאשם, בהתחשב בנסיבות שאינן קשורות בביצוע העבירה כאמור בסעיף 40א, ואולם בית המשפט רשאי לחרוג ממתחם העונש ההולם בשל שיקולי שיקום או הגנה על שלום הציבור לפי הוראות סעיפים 40 ו-40ה.

כלומר- מקלים בגלל שיקום או מחמירים בגלל שלום הציבור. ויש עוד נסיבות שבגללן אפשר להחמיר או להקל (גם בתוך המתחם וגם מחוצה לו)

**40 (ט): מצוין מהן הנסיבות שיש להתחשב בהן בקביעת המתחם (להעתיק את הסעיף):**

### **נסיבות הקשורות בביצוע העבירה**

40.ט. (א) בקביעת מתחם העונש ההולם למעשה העבירה שביצע הנאשם כאמור בסעיף 40ג(א), יתחשב בית המשפט בהתקיימותן של נסיבות הקשורות בביצוע העבירה, המפורטות להלן, ובמידה שבה התקיימו, ככל שסבר שהן משפיעות על חומרת מעשה העבירה ועל אשמו של הנאשם:

(1) התכנון שקדם לביצוע העבירה; (ככל שיש יותר תכנון זה יותר חמור ולכן יש להתייחס לעניין התכנון. יש הבדל בין משהו מקרי למתוכנן)

(2) חלקו היחסי של הנאשם בביצוע העבירה ומידת ההשפעה של אחר על הנאשם בביצוע העבירה;

(3) הנזק שהיה צפוי להיגרם מביצוע העבירה;

(4) הנזק שנגרם מביצוע העבירה;

(5) הסיבות שהביאו את הנאשם לבצע את העבירה; (נקמה למשל, קשר קודם)

(6) יכולתו של הנאשם להבין את אשר הוא עושה, את הפסול שבמעשהו או את משמעות מעשהו, לרבות בשל גילו;

(7) יכולתו של הנאשם להימנע מהמעשה ומידת השליטה שלו על מעשהו, לרבות עקב התגרות של נפגע העבירה;

(8) מצוקתו הנפשית של הנאשם עקב התעללות בו על ידי נפגע העבירה;

(9) הקרבה לסייג לאחריות פלילית כאמור בסימן ב' לפרק ה'1;

(10) האכזריות, האלימות וההתעללות של הנאשם בנפגע העבירה או ניצולו;

(11) הניצול לרעה של כוחו או מעמדו של הנאשם או של יחסיו עם נפגע העבירה.

(ב) לעניין נסיבות כאמור בסעיף קטן (א)6(6) עד (9), בית המשפט יתחשב בהן ככל שסבר שהן מפחיתות את חומרת מעשה העבירה ואת אשמו של הנאשם, ולעניין נסיבות כאמור בסעיף קטן (א)10(10) ו-11(11) – ככל שסבר שהן מגבירות את חומרת מעשה העבירה ואת אשמו של הנאשם.

← לוקחים את כל הדברים הללו ומשכללים אותם, ואז אומרים שעל בסיס מה שקרה המתחם ההולם הוא בין 8-12 שנים. לפי הקריטריונים הללו מה שמתאים בתיק הספציפי יכול להיות 8-12, אבל זה יכול להיות גם בין 1-2, תלוי מקרה ספציפי כמובן. למשל משנה עד כמה העבריין היה אכזרי כלפי נפגע העבירה, כי אם היית יותר אכזרי העונש שלך יהיה גדול יותר.

למשל מקרה של אדם שניסה להרוג מישהו עם גרזן, ולאחר שהאדם כבר היה מושבת, צמח, התוקף ריסס אותו בגז פלפל. זוהי דוגמה לאכזריות שיש להחמיר את העונש בגינה.

כלומר לפי ס'40ג: בית-המשפט יקבע במסגרת גזר הדין את מתחם העונש ההולם לעבירה, ורק לאחר מכן יגזור את העונש.

1. קביעת מתחם העונש ההולם.
2. לאחר מכן, בוחן בית-המשפט אם יש מקום לחרוג מן המתחם, בין אם לקולא בשל שיקול השיקום, ובין אם לחומרה משיקול הגנה על שלום הציבור.
3. ככל שיש לחרוג מן המתחם, על בית-המשפט לקבוע את העונש המתאים לפי מידת החריגה הראויה.
4. ככל שאין מקום לחרוג מן המתחם, הרי שבית-המשפט יקבע את העונש המתאים בתוך המתחם.

### איך קובעים את המתחם?

המתחם עצמו הוא כבר מצמצם שונות בין שופטים. את המתחם קובעים לפי נסיבות שקשורות בעבירה ולא בעבריו. כל הדברים שמופיעים בס' 40 (ט). זה השלב הראשון של ההחלטה.

בקביעת מתחם העונש ההולם שוקל בית- המשפט את הנסיבות הקשורות בביצוע העבירה, אשר מצביעות על חומרת המעשה ומידת אשמו של הנאשם וכן שוקל את הפגיעה בערך החברתי שנפגע. בקביעת מתחם העונש ההולם בית-המשפט עדיין לא מביא בחשבון את נסיבותיו האישיות של הנאשם, לרבות את עברו הפלילי, אשר יקבלו ביטוי בשלב הבא הנוגע לקביעת העונש המתאים לנאשם.

ע"פ 2918/13-דבס: חשיבות ההקפדה על ההליך ההדרגתי.

דוגמאות: ת"פ 34044-07-10 מדינת ישראל נ' שבי: 2 עבירות של איומים על עובד ציבור: מתחם הענישה: בין 6 חודשי מאסר ע"ת לבין 6 חודשי עבודות שירות. ת"פ רמלה 50491-02-11 מעמ רמלה נ' ביטון: 21 עבירות של אי הגשת דוחות מעמ- מתחם הענישה: בין מאסר ע"ת לשנה בפועל.

אחרי שקובעים את מתחם העונש ההולם, בוחנים האם לצאת מהמתחם, וכמה לצאת ממנו.

### שלבי גזר הדין:

1. קביעת מתחם העונש ההולם.
2. האם ראוי לחרוג מן המתחם, ואם כן, מהו העונש המתאים תוך חריגה מהמתחם?
3. ככל שלא ראוי לחרוג מן המתחם, מהו העונש המתאים בתוך המתחם?
4. התייחסות למצב של ריבוי עבירות וריבוי אירועים- למשל עבירות מין- אם היו כמה פעמים, אז האם מדובר בעבירה אחת או שתי עבירות שונות, או אדם שגנב 40 כספות, האם זה עבירה אחת או 40 גניבות?

### לאחר שקבענו את המתחם:

נכנסים כל שיקולי הענישה שקבענו קודם: הלימה, שיקום וכו'. כלומר בתוך המתחם הספציפי זה קשור לעבריו. (למעט ס'40-ה שמאפשרים חריגה מהמתחם)

**שיקולי חריגה מהמתחם****שיקום - שיקול לקולא:**

40 (ד) (א) קבע בית המשפט את מתחם העונש ההולם בהתאם לעיקרון המנחה ומצא כי הנאשם השתקם או כי יש סיכוי שלממש שישתקם, **רשאי הוא לחרוג ממתחם העונש ההולם** ולקבוע את עונשו של הנאשם לפי שיקולי שיקומו, וכן להורות על נקיטת אמצעי שיקומי כלפי הנאשם, לרבות העמדתו במבחן. (ב) היו מעשה העבירה ומידת אשמו של הנאשם בעלי חומרה יתרה, לא יחרוג בית המשפט ממתחם העונש ההולם, כאמור בסעיף קטן (א), אף אם הנאשם השתקם או אם יש סיכוי של ממש שישתקם, אלא בנסיבות מיוחדות ויוצאות דופן, לאחר שבית המשפט שוכנע שהן גוברות על הצורך לקבוע את העונש במתחם העונש ההולם בהתאם לעיקרון המנחה, ופירט זאת בגזר הדין.

סעיף זה: מגדיר את השיקולים שיש בהם כדי להוביל לסטייה ממתחם העונש ההולם לקולא במקרים של שיקום שכבר קרה או שיש סיכוי של ממש שישתקם.

במקרים בעלי חומרה יתרה - לא ניתן לחרוג ממתחם העונש ההולם אף משיקולי שיקום, אלא בנסיבות מיוחדות ויוצאות דופן ותוך חובת הנמקה. כלומר, במקרים בעלי חומרה יתרה, ככלל, נסוג השיקול השיקומי מפני אינטרס ההלימה.

**דוגמאות לתיקים שיש בהם גזירת עונש:** ת"פ 7325/10/16, ת"פ 27432/10/16 ויש עוד בקבוצה בווטסאפ. מומלץ להדפיס כמה כדי ללמוד למבחן איך עושים את זה

זוכיר כי ס' 40(ט) קובע את הנסיבות שקשורות לביצוע העבירה ויש להתייחס עליהם **בקביעת המתחם- השלב הראשון.**

**הגנה על שלום הציבור**

40ה. קבע בית המשפט את מתחם העונש ההולם בהתאם לעיקרון המנחה ומצא כי יש חשש ממשי שהנאשם יחזור ויבצע עבירות, וכי החמרה בעונשו והרחקתו מהציבור נדרשות כדי להגן על שלום הציבור, רשאי הוא **לחרוג ממתחם העונש ההולם**, ובלבד שלא יהיה בעונש שיקבע משום החמרה ניכרת מעבר למתחם העונש ההולם; בית המשפט לא יקבע כאמור אלא אם כן מצא שלנאשם עבר פלילי משמעותי או אם הוצגה לו חוות דעת מקצועית

**שיקולים בתוך המתחם:****הרתעה אישית**

140. מצא בית המשפט כי יש צורך בהרתעת הנאשם מפני ביצוע עבירה נוספת, וכי יש סיכוי של ממש שהטלת עונש מסוים תביא להרתעתו, רשאי הוא להתחשב בשיקול זה בבואו לקבוע את עונשו של הנאשם, **ובלבד שהעונש לא יחרוג ממתחם העונש ההולם.**

**הרתעת הרבים**

140. מצא בית המשפט כי יש צורך בהרתעת הרבים מפני ביצוע עבירה מסוג העבירה שביצע הנאשם, וכי יש סיכוי של ממש שהחמרה בעונשו של הנאשם תביא להרתעת הרבים, רשאי הוא להתחשב בשיקול זה בבואו לקבוע את עונשו של הנאשם, **ובלבד שהעונש לא יחרוג ממתחם העונש ההולם.**

← סעיפים אלה מגדירים את שיקולי הענישה שיש בהם, על-פי רוב, כדי להוביל להחמרה בענישה, לעתים תוך סטייה ממתחם העונש ההולם לחומרה. ההחמרה אפשרית משיקולים של: הגנה על שלום הציבור, הרתעה אישית והרתעת רבים.

**מכאן ועד שאכתוב \*\*עד כאן\*\*** זה השלמה של שקופיות שהוא דילג עליהן בכיתה, למקרה שצריך למבחן:

**שיקולים במקרה של קנס: ס'40ח**: קבע בית המשפט כי מתחם העונש ההולם כולל עונש קנס, יתחשב, נוסף על האמור בסעיף40ג(א), **במצבו הכלכלי של הנאשם**, לצורך קביעת מתחם עונש הקנס ההולם.

בחינה גמולית של הקנס מחייבת התייחסות למצבו הכלכלי של הנאשם משום שסכום קנס מסויים הינו בעל השפעה שונה מבחינת העונש לאנשים שמצבם הכלכלי שונה. כלומר, יש לקבוע את מתחם עונש הקנס ההולם, ורק בהמשך לכך את הקנס המתאים שייגזר על הנאשם.

#### **סעיף 40 י לחוק: הוכחת נסיבות קשורות בביצוע העבירה**

רמת ההוכחה ונטל השכנוע - הוכחת נסיבות מחמירות הינה ברמת הוכחה של **מעבר לספק סביר** הוכחת נסיבות מקלות היא ברמת ההוכחה הנדרשת במשפט אזרחי- **מאזן הסתברויות**. הכלל הינו שעל התביעה להוכיח את הנסיבות הקשורות לביצוע העבירה כבר **בשלב בירור האשמה** (ולא בשלב הראיות לעונש)

#### **אם כן, היררכיה בשיקולי הענישה:**

- (1) הלימה- שיקול ההלימה
- (2) שיקום- לאחר מכן מופיעים שיקולי השיקום וההגנה על שלום הציבור אשר יש בהם כדי להוביל לחריגה ממתחם הענישה. מאפשר חריגה ניכרת ממתחם הענישה.
- (3) הגנה על שלום הציבור- מניעה/ מסוכנות העברין- מאפשר חריגה קלה
- (4) הרתעת היחיד
- (5) הרתעת הרבים

← שני שיקולי ההרתעה אינם מאפשרים חריגה מהמתחם אלא רק משפיעים על העונש בתוך המתחם.

#### **ס'40(יא): נסיבות שאינן קשורות בביצוע העבירה**

לאחר שבית-המשפט קבע את מתחם העונש ההולם עליו לעבור ולקבוע את העונש המתאים לנאשם במסגרת מתחם העונש ההולם. בשלב זה בית-המשפט רשאי להתחשב **בנסיבות שאינן קשורות בביצוע העבירה**, שיש בהן כדי להשפיע על גזירת הדין. כלומר, **הנסיבות הקשורות בביצוע העבירה נלקחות בחשבון בקביעת מתחם העונש ההולם, ואילו הנסיבות שאינן קשורות בביצוע העבירה (נטילת אחריות, חיים אישיים) – בשלב גזר הדין.**

40יא. בגזירת העונש המתאים לנאשם כאמור בסעיף 40ג(ב), רשאי בית המשפט להתחשב בהתקיימות נסיבות שאינן קשורות בביצוע העבירה, המפורטות להלן, ובמידה שבה התקיימו, ככל שסבר כי ראוי לתת להן משקל בנסיבות המקרה, ובלבד שהעונש לא יחרוג ממתחם העונש ההולם:

- (1) הפגיעה של העונש בנאשם, לרבות בשל גילו;
- (2) הפגיעה של העונש במשפחתו של הנאשם;
- (3) הנזקים שנגרמו לנאשם מביצוע העבירה ומהרשתתו;
- (4) נטילת האחריות של הנאשם על מעשיו, וחזרתו למוטב או מאמציו לחזור למוטב;
- (5) מאמצי הנאשם לתיקון תוצאות העבירה ולפיצוי על הנזק שנגרם בשלה;
- (6) שיתוף הפעולה של הנאשם עם רשויות אכיפת החוק; ואולם כפירה באשמה וניהול משפט על ידי הנאשם לא ייזקפו לחובתו;
- (7) התנהגותו החיובית של הנאשם ותרומתו לחברה;
- (8) נסיבות חיים קשות של הנאשם שהיתה להן השפעה על ביצוע מעשה העבירה;
- (9) התנהגות רשויות אכיפת החוק;
- (10) חלוף הזמן מעת ביצוע העבירה;
- (11) עברו הפלילי של הנאשם או העדרו.

#### נסיבות נוספות:

40ב. אין בהוראות סעיפים 40ט ו-40יא כדי לגרוע מסמכות בית המשפט לשקול נסיבות נוספות הקשורות בביצוע העבירה לשם קביעת מתחם העונש ההולם, וכן נסיבות נוספות שאינן קשורות בביצוע העבירה לשם גזירת העונש המתאים לנאשם.

#### סעיף 40 יד: חובת הנמקה

חובת ההנמקה בגזר הדין מתייחסת לארבעה רכיבים: (1) קביעת מתחם העונש ההולם (2) גזירת העונש המתאים (3) חריגה ממתחם העונש ההולם (4) ההתייחסות לריבוי עבירות. הבעיה: הסדרי טיעון- לא מנומקים בכלל, ימי קריאות. עשו מאמר על זה וראו שמי שלא מקפיד על חובת ההנמקה זה דווקא בימ"ש עליון.

#### **\*\*עד כאן\*\* המשך:**

#### ריבוי עבירות

40ג. (א) הרשיע בית המשפט נאשם בכמה עבירות המהוות אירוע אחד, יקבע מתחם עונש הולם כאמור בסעיף 40ג(א) לאירוע כולו, ויגזור עונש כולל לכל העבירות בשל אותו אירוע.

(ב) הרשיע בית המשפט נאשם בכמה עבירות המהוות כמה אירועים, יקבע מתחם עונש הולם כאמור בסעיף 40ג(א) לכל אירוע בנפרד, ולאחר מכן רשאי הוא לגזור עונש נפרד לכל אירוע או עונש כולל לכל האירועים; גזר בית המשפט עונש נפרד לכל אירוע, יקבע את מידת החפיפה בין העונשים או הצטברותם.

(ג) בגזירת העונש לפי סעיף זה, יתחשב בית המשפט, בין השאר, במספר העבירות, בתדירותן ובזיקה ביניהן, וישמור על יחס הולם בין חומרת מכלול המעשים ומידת אשמו של הנאשם לבין סוג העונש, ואם גזר עונש מאסר – לבין תקופת המאסר שעל הנאשם לשאת.

אדם פרץ לכספות רבות- האם זה עבירה אחת או חמישים עברות? מישהו תקף מינית פעמיים במרווח של חצי שעה- האם זה אירוע אחד או שניים?

דוגמה: ע"פ 8641/12 מוחמד סעד נ' מדינת ישראל, פ"ד סו(2) 772: לקח אקדה וירה במי שהפיץ עליו שמועות.

סעיפי אישום: חבלה בכוונה מחמירה + החזקת נשק שלא כדין + הובלת נשק=מקרה אחד.

"מדובר בעבירות המהוות אירוע אחד – אירוע הירי על המתלונן, שם נשא המערער את הנשק שהוחזק אצלו שלא כדין, השתמש בו נגד המתלונן וגרם לו לחבלה בכוונה מחמירה"

**הכלל-** עבירות שיש ביניהן קשר ענייני הדוק ואשר ניתן להשקיף עליהן כמסכת עבריינית אחת, יחשבו לאירוע אחד

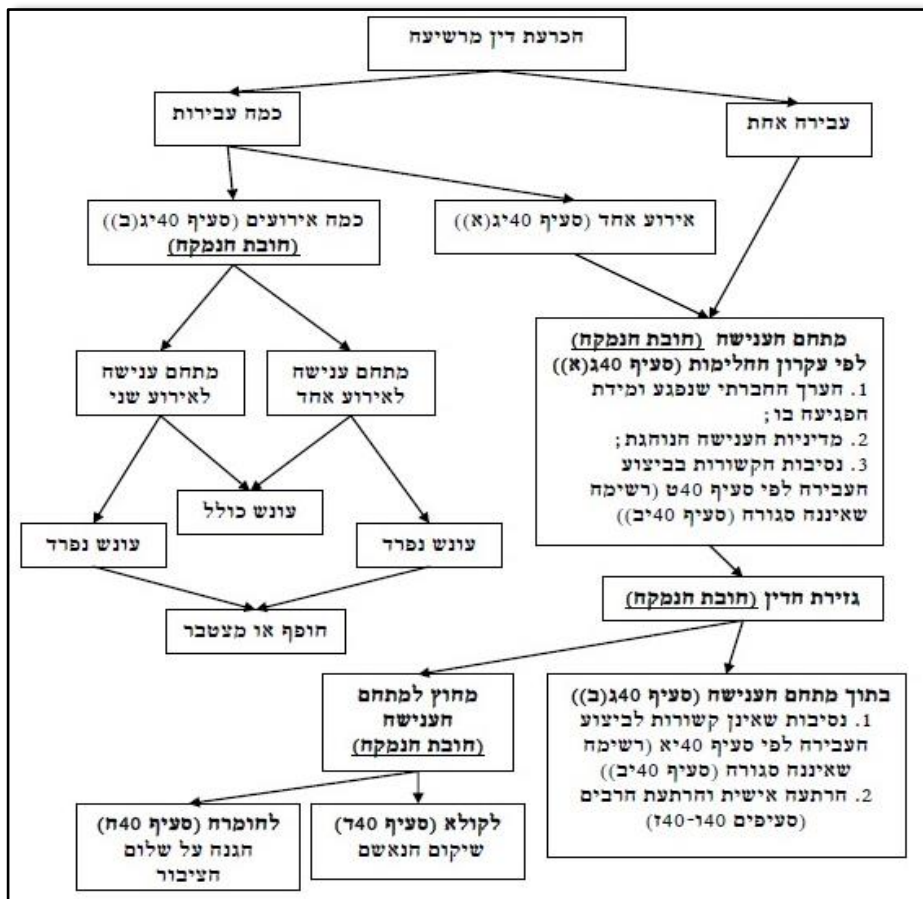
איך נדע? יש שני מבחני עזר (עפ 1261/15 מדינת ישראל נ' יוסף דלאל):

1. האם העבירות התרחשו בסמיכות של זמן או מקום;
2. האם ביצועה של עבירה אחת נועד לאפשר את ביצועה של העבירה האחרת (להכין את הקרקע, להכשיר את העבירה הבאה) או את ההימלטות לאחר ביצועה?

למשל, מקרה של אונס, פעם אחת ביום ראשון ופעם אחת ביום שני, גם אם יגידו שזה אירוע מתגלגל נמשך, אבל קבעו שלא כי הייתה יממה ביניהם, זה מאוד משמעותי כי זה פי שניים עונש, עונש על שני אונסים. אבל אם למשל הייתה רק חצי שעה האם זה אירוע אחד? יכול להיות. אבל בגדול אין כלל ברור, השאלה היא בגדול האם ניתן לתחם את האירועים כל אחד בנפרד. תמיד התביעה תנסה לטעון שאלו כמה אירועים וההגנה שזה אירוע אחד. התביעה תנסה להגדיל את המתחמים וההגנה תנסה להקטין את המתחמים. בכל מקרה בימ"ש לא חייב לקבוע שזה יהיה במצטבר, אלא שהעונש יהיה במקביל. אבל בפועל ג אם בימ"ש קבע שהעונש יהיה חופף, זה עדיין לא יהיה חופף במלואו, זה אומר שאם קבעו עבירות נפרדות אז לרוב העונש גם יהיה ארוך יותר.

**בפועל:** אם זה עבירה אחת- נעשה להכל מתחם אחד. ואם זה כמה עבירות, נעשה מתחם לכל עבירה.

**תרשים של השופט סולברג (פרבר שלח בווטסאפ) ←**



ש"ז 8-24.05

### נוכיר איך קובעים ענישה:

1. קביעת מתחם בנוגע לנסיבות שקשורות לעבירה עצמה.
2. בתוך המתחם- ניתן משקל לנסיבות שקשורות לעבריין.

האם הודאת הנאשם וחסכון בזמן שיפוטי זה שיקול בקביעת הענישה? בנסיבות שקשורות לעבריין ומצויינות בחוק (ס'40א- נסיבות שאינן קשורות בעבירה), לא מופיעה נסיבה הנוגעת ל"חסכון בזמן היקר של בית-המשפט". מופיעות אמנם נסיבות הנוגעות ל"נטילת האחריות של הנאשם על מעשיו" וכן "שיתוף הפעולה של הנאשם עם רשויות אכיפת החוק". חיסכון בזמן שיפוטי – אינו שיקול. עם זאת, מדובר ברשימה "פתוחה".

### ענישת קטינים

בסבירות גבוהה יהיה במבחן

#### סעיף 40טו: ענישת קטין

לגבי קטינים - **עיקרון השיקום גובר על עיקרון ההלימה!** אצל קטינים מנסים לעצור את ההתדרדרות, בנוסף יש מחקרים שהשיקום באמת עובד, ולרוב זה נגמר בלי הרשעה.

40טו. (א) על ענישת קטין יחולו הוראות חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), התשל"א-1971. [פקודת העבריינים הצעירים]

(ב) בלי לגרוע מהאמור בסעיף קטן (א), בית המשפט רשאי להתחשב בעקרונות ובשיקולים המנחים בענישה המנויים בסימן זה, תוך התאמתם לענישת הקטין, ככל שסבר שראוי לתת להם משקל בנסיבות המקרה.

בישראל האחריות הפלילית היא מעל גיל 12 בעת ביצוע העבירה, אם זה מתחת לגיל 12 כאילו הוא לא עשה כלום. בנוסף, מתחת לגיל 14 לא ניתן לתת מאסר, לא משנה מה עשה. הולכים לפי **גיל אובייקטיבי** (ת.ז) גם אם הוא בוגר או ילדתי.

#### מיהו ילד? מיהו נער? מיהו קטין?

חוק הנוער קובע גיל סף - ללא התחשבות פרטנית בסובייקטיביות של הנוער (בוגר? בשל?) אין כל אפשרות מעשית לעשות בחינה אינדיבידואלית של כל עבריין.

גיל סף שונה לצורך כל חוק:

הגיל הכללי לכשרות משפטית - 18 ;

גיל האחריות הפלילית הוא 12 (בעבר - 9) ;

שמיעת קטין בבית משפט - 14 ;

עונש מאסר ניתן להטיל רק על קטין מגיל 14 ;

גיל מינימום להסכמת קטין ליחסי מין - 14 ;

#### הסכמת קטין למעשים פליליים- דילג

דוג' 1 : נערה הסכימה שיחטפו אותה לצורך קשר זוגי ונישואים אח"כ. בית המשפט הרשיע את החוטף. אין נפקות להסכמתה לצורך ביצוע עבירות



דוג' 2: נערה מתחת לגיל 16 הסכימה לקיום יחסי מין עם חברה. אין משמעות להסכמה. (חריג: אם ההבדל בין בני הזוג אינו עולה על שנתיים ואם לא נעשה יחסי ניצול – לא מעמידים לדין).

#### האמנה הבין לאומית לזכויות הילד:

אימצנו בישראל ובמסגרת האימוץ שינו את חוק הנוער וגם הרבה כללים בנוגע לנוער. "ילד, פירושו יצור אנוש מתחת לגיל 18, בלתי אם נקבע גיל הבגרות קודם לכן על פי הדין החל על הילד". ביהדות, גיל הבגרות הוא 13 לבנים ו-12 לבנות. מסקנה: בעוד ההתבגרות היא סובייקטיבית, לצורך החוק בישראל יש הגדרות משפטיות מדויקות - אובייקטיביות. התיקון לחוק נותן דגש רב לשיקום הקטינים ולא להענשה.

#### התיקון לחוק הוסיף אלמנטים לטובת הקטין:

- הימנעות מחקירה בשעת הלילה (אחרי 00:22)
- נוכחות הורה בחקירה ובמעצר
- מעצר של קטין זה רק במקרים הכי קיצוניים שיש ולא בכל מקרה
- אסור להחזיק קטין יחד עם בגיר באותו תא מעצר
- הודעה מפורשת לקטינים על זכויותיהם
- הפחתת השימוש במעצר קטינים
- קיצור זמן הבאתם לפני שופט
- שיפור תנאי המעצר של קטינים
- קטינים זכאים לייצוג משפטי (חוק הסנגוריה)

#### בימ"ש לנוער- הוקם במסגרת חוק לנוער

זה בימ"ש שלום ביושבו כבימ"ש לנוער. לוקחים אזור מסויים בבימ"ש (כמעט תמיד זה יהיה בצד, כדי שהקטין לא יעבור דרך כולם). המטרה היא לצמצם את החפיפה של הקטנים עם אנשים, עם התקשורת וכו', מניעת מגע בין עבריינים קטינים לבין עבריינים בגירים. כל זאת כדי להגן עליו.

#### חוק הנוער - קווים כללים

1. חוק הנוער מתייחס לקטינים מתחת לגיל 18: מי שביצע עבירה פלילית והוגש נגדו כתה"א בעודו קטין- יטופל בבית משפט לנוער. כלומר אם הוגש נגדו כתב אישום בגיל 17.5 אבל התיק מתנהל 5 שנים זה עדיין יהיה בבימ"ש לנוער. מה שמעניין זה **מועד הגשת כתב האישום**.
2. החוק קובע כי הדיון בבית המשפט לנוער הוא בדלתיים סגורות
3. קטינים מוחזקים בתאים ייחודיים ולא עם בוגרים
4. על קטין שנגזר עונש מאסר - לא יוטל עונש אם לא מלאו לו 14
5. אין עונש מוות לקטינים ואין חובה לגזור מאסר עולם, כלומר יש קטינים שרצחו ועדיין הם לא יושבים מאסר עולם (יש פסיקה מעניינת לגבי גזירת מאסר עולם בבתי משפט צבאיים על קטינים, והפסיקה קבעה שהכלל הזה שאומר שמאסר עולם לא חל על קטין, לא חל. זה היה מקרה שקטין רצח חייל וכן קיבל מאסר עולם)

6. לפני גזר דין - חייבים לקבל תסקיר שירות לנוער. תסקיר זה כשבאה עו"ס לקטין, מראינת אותו, את ההורים, המורה בביה"ס, כל מיני גורמים שנותנים לבימ"ש מידע על הקטין: מי הוא, מה הוא? מה הוא עשה? כדי לקבל תמונה מלאה.

### הכרעת הדין

ס'21: בהכרעת הדין יחליט בית משפט לנוער על זיכוי הקטין או יקבע שהקטין ביצע את העבירה.

זה לא כמו תיק רגיל שבימ"ש יקבע שהוא רשאי או אשם, אצל קטינים בימ"ש יקבע או שהקטין זכאי או "הוכח שהוא ביצע את העבירה", כלומר בשונה מבגירים לא מופיעה המילה "הורשע", למה? כדי לאפשר מצב שלא ירשיעו אותו שלא יהיה לו רישום פלילי.

יופיע: "הוכח מעל לכל ספק סביר שהוא ביצע את העבירה" ולא יגיד "ולפיכך אני מרשיע אותו".

בהליך פלילי רגיל ברירת המחדל היא שיש הרשעה ויש רישום פלילי, אבל אצל קטין ברירת המחדל היא שיאן הרשאה אלא אם כן בימ"ש אומר מפורשות שיש הרשעה. זה חידוש בחוק: אם בקטינים בימ"ש צריל להגיד באופן חד משמעי וברור שהוא מרשיע את הקטין, וברירת המחדל אצל קטינים היא שהוא לא מרשיע. רק לאחר שיגיד את זה יהיה תסקיר ורק אז בימ"ש יחליט האם להרשיע או לא (ראי תרשים מטה).

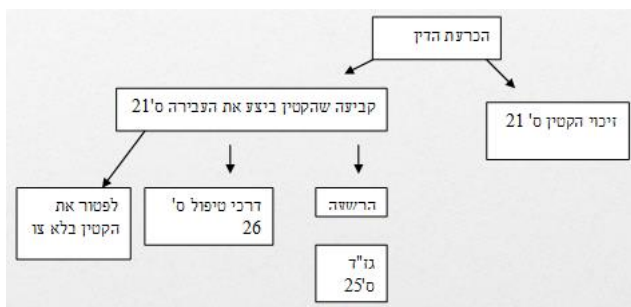
### תסקיר קצין מבחן

ס'22: קבע בית משפט לנוער שהקטין ביצע את העבירה, יורה על הגשת תסקיר קצין מבחן לפי סעיף 37 לחוק העונשין

← כלומר - תסקיר חובה

### החלטת בית המשפט לגבי קטין שביצע עבירה

ס'24: קבע בית משפט לנוער שהקטין ביצע את העבירה (נזכיר- לא הורשע) והוגשו לו תסקיר של קצין המבחן



ותוצאות הבדיקות והחקירות, שעליהם הורה לפי סעיף 22, יחליט על אחד מאלה:

- (1) להרשיע את הקטין ולגזור את דינו;
- (2) לצוות על אחד או יותר מהאמצעים ודרכי הטיפול המנויים בסעיף 26;
- (3) לפטור את הקטין בלא צו כאמור.

### דרכי טיפול של בני נוער

המטרה שלהן היא להקל עם הקטין ולאפשר לו שיקום.

ס'26 ואלה דרכי הטיפול שעליהן רשאי בית משפט לנוער לצוות לפי סעיף 24(2):

- (1) מסירת הקטין לטיפול והשגחתו של אדם הראוי לכך שאינו הורה הקטין, לתקופה שיקבע בית המשפט,
- (2) העמדת הקטין במבחן;
- (3) קבלת התחייבות, בערובה או בלי ערובה, מאת הקטין או הורהו בדבר התנהגותו של הקטין בעתיד;
- (4) שהייה של הקטין במעון יומי במשך תקופה שיקבע בית המשפט;

- (5) החזקת הקטין במעון לתקופה שיקבע בית המשפט או החזקת קטין **במעון נעול** לתקופה שלא תעלה על תקופת המאסר המרבית הקבועה לעבירה שביצע הקטין ;
- (6) מתן כל הוראה אחרת בדבר התנהגותו של הקטין אם הדבר דרוש, לדעת בית המשפט, לטיפול בו ;
- (7) חיוב הקטין או הורהו בתשלום קנס או הוצאות המשפט ;
- (8) חיוב הקטין או הורהו בתשלום פיצוי לאדם שניזוק באותה עבירה.
- \*\* מעון נעול** - זה חצי כלא, כמו פנימיה אבל הקטין לא הולך משם הביתה.
- \*\* קבלת התחייבות** - שהקטין יתחייב לא לבצע עבירה ואם מבצע צריך לשלם למשל סכום כסף.

### בתי סוהר לקטינים

אסור להחזיר קטינים עם בגירים לא במעצר ולא במאסר.

ס'34ב. (א) לא יוחזק קטין במאסר אלא בבית סוהר נפרד לקטינים, או באגף בבית סוהר כללי, ובלבד שאותו אגף יהיה מופרד לחלוטין, ייועד לקטינים בלבד ולא יהיו גישה או קשר ראייה בינו לבין אגפיו האחרים של בית הסוהר או שוכניו.

(ב) לא יוחזק קטין במאסר בתא יחד עם מי שאינו קטין, ואולם ניתן להחזיק אסיר שבמהלך נשיאת מאסרו מלאו לו 18 שנים וטרם מלאו לו 21 שנים, במאסר בתא יחד עם קטין, ובלבד שמלאו לקטין 17 שנים ואין בכך כדי לפגוע בטובת הקטין ;

לסיכום הנושא: העיקרון המנחה של בתי המשפט לנוער הוא **ענישה אינבידואלית** – **בהתאם לנסיבות**. בענישת קטינים בימ"ש יכול לעשות מה שהוא רוצה: לפטור לגמרי, לתת עונש קל, להחתיים על התחייבו, מאסר, קנס, האפשרויות כמעט לא מוגבלות כשמדובר בקטינים. דוגמה לזה היא מקרה של ארבעה שותפים לעבירת התפרצות – כל אחד קיבל עונש אחר.

### לבתי משפט לנוער – שק"ד רחב:

1. סמכות לפטור את הנער מכל צו
2. הזהרת הנער
3. החתמה על התחייבות להימנע מעבירה
4. הטלת עונשי מאסר
5. הטלת קנס על ההורה
6. טיפול בקהילה
7. שירות לתועלת הציבור
8. הוצאה למשפחה אומנה/הוסטל/מעון נעול

### ע"א 534/04 פלוני נ' מדינת ישראל:

ערעור על גזר דינו שגזר על קטין שבעת ביצוע העבירות היה גילו 13 וחצי, כלומר פחות מ-14. העונש של בגיר במקרה זה יהיה – 18 שנות מאסר, מתוכן 15 שנים לריצוי בפועל. (אנס, דקר וביתר אותה). אבל לקטין מתחת לגיל 14 אסור להכניס למאסר.

הקטין הורשע בביצוע רצח ואינוס של קטינה בת 5.

**הסנגוריה** עשו טריק- הודו בעבירה מהר מאוד, המטרה הייתה לגמור את התתיק לפני שהוא בן 14, כדי שייצא כמעט בלי כלום- לאחר שהודה באישומים שיוחסו לו, היה זכאי לכך שייגזר דינו בתוך זמן סביר ובמקרה דנן- לפני שימלאו לו 14. (כלומר – ללא מאסר בפועל!)

הסנגוריה - פרשנותו של חוק הנוער מחייבת לקבוע כי גיל העבריין צריך להיבחן **במועד ביצוע העבירה ולא במועד מתן גזר הדין.**

**התביעה:** הציעה לפצל את העונש כך שעד גיל 20 (6 שנים) הוא יהיה במעון נעול (בסעיף 34 לחוק נקבע כי ניתן להיות במעון רק עד גיל 20) על עבירת הרצח, ולאחר מכן הוא ישב במאסר עוד 3 שנים על עבירת האונס. **הסנגוריה:** מעון נעול עד גיל 20.

**ביהמ"ש מחוזי:** זה מקרה מאוד אכזרי וקובע 15 שנים מאסר בפועל ו3 שנות מאסר על תנאי. זה מאוד חריג יחסית לקטין.

**בימ"ש עליון:**

- משפטו של המערער התברר בקצב מניח את הדעת.
- הליך פלילי בגין עבירות כה חמורות כרצח וביצוע מעשה סדום באיננוס, הנערך לקטין, אל לו להיערך כמרוץ מרתוני לקידום הישגים טקטיים.
- למערער לא קמה ציפייה מוגנת, להבדיל מתקווה, כי דינו ייגזר לפני שימלאו לו 14 וכי לא יוטל עליו עונש מאסר.
- **המועד הרלוונטי לקביעת סוג העונש שניתן להטיל על קטין, הוא מועד גזר הדין. כי המטרה היא למנוע כניסה לכלא לפני גיל 14. ולכן יכול מגיל 14 להיכנס לכלא.**
- הסעיף מבקש למנוע את שליחתם של קטינים מתחת לגיל 14 למאסר על יסוד התפיסה שתנאי הכליאה בבית הסוהר הולמים את גילם הצעיר ויכולים לפגוע בקטין

**ע"פ 4890/01 פלוני נ' מדינת ישראל:**

שני קטינים הורשעו בעבירות של אינוס ומעשה מגונה בקטינה מהישוב בת 7 במשך שנתיים. ברחה, רדפו אחריה. בני 14 ו-15. קצין מבחן ממליץ לא להרשיע את הקטין כי הוא לא מספיק שקול בגיל כזה, עשה את זה מתוך סקרנות מינית ולא מתוך הבנה. התזכיר ממליץ לקבוע רכיבי ענישה לא קשים, וכך הוא קובע בתזכיר. (בימ"ש לא חייב לקבל את התזכיר ובאמת הוא לא קיבל אותו)

**בימ"ש מחוזי** דחה את המלצות שירות המבחן שלא להרשיע את המערערים ולהמשיך את שהותם במעונות שאליהם הועברו, והשית על המערערים עונשי מאסר בפועל.

**עליון:** "יסודו של מודל הענישה בארץ הוא מודל מעורב, שחוברים בו יחד שיקולי הענישה השונים: הגמול, ההרתעה, השיקום והמניעה, ובכל מקרה ומקרה מוטלת על השופטים החובה לערוך את האיזון ביניהם"

"מקום חשוב נודע לשיקולי שיקומם שלעבריינים, בייחוד כאשר מדובר בקטינים, אולם אף שמשקלם של שיקולים אלה הוא רב, הרי הם רק חלק ממכלול השיקולים שעל בית-המשפט לשקול בבואו לגזור את דינו של נאשם".

מטרת הענישה איננה נקמה, אך אחת ממטרות הענישה, היא לתת ביטוי להרגשה הקולקטיבית של סלידה ממעשים מסוימים. שיקול חשוב בין שיקולי הענישה הוא השיקול של הרתעה, הן הרתעה אישית של העבריין הנדון והן הרתעה של עבריינים בכוח- "בגוזרו את דינם של עבריינים משמש בית-המשפט פה לחברה כולה ונושא הוא מסר לציבור העבריינים הפוטנציאליים".

"ידעו הכול, כי עבריינו, גם אם קטין הוא, הפוגע בגופם ובכבודו של ילד או ילדה ומנצל את כוחו לרעה כלפיהם, צפוי לשאת בתוצאות העונשיות של מעשהו"

**בינינו:** "הגם שהגישה השיקומית היא בדרך כלל הגישה הראויה לטיפול בעבריינים קטינים הרי שבמקרים מסוימים, כאשר המעשה שבוצע הוא כה חמור או כאשר מדובר במעשה אכזרי כנגד קורבן חסר ישע, היא תיסוג בפני שיקולים הענישה האחרים."

"ביהמ"ש מופקד על שלומם של קטינים שקשיי חייהם הפכו אותם לעבריינים אך הוא מופקד גם על בטחונם של קורבנות פוטנציאליים מהציבור ועל זכויותיהם של הקורבנות ובני משפחתם הנפגעים."

### ועדת שחרורים

גז"ד של עבריינו זה רק ההתחלה, ולא הסוף, אחרי זה יכול להיות גם קיצורים, חנינות שחרורים וכו'. כל הדבר הזה מוסדר בחוק "שחרור על תנאי ממאסר" זה היה עד 2001 מוסדר בחקיקה עד שהחליטו לקבע הכל בחוק.

**ס'3:** "אסיר, למעט אסיר עולם, הנושא עונש מאסר לתקופה העולה על שישה חודשים, שנשא לפחות שני שלישים מתקופת המאסר שעליו לשאת, רשאית ועדת השחרורים, לבקשתו, לשחררו על תנאי מנשיאת יתרת תקופת המאסר; ואולם לא תשחרר ועדת השחרורים אסיר כאמור, אלא אם כן שוכנעה כי האסיר ראוי לשחרור וכי שחרורו אינו מסכן את שלום הציבור."

כלומר, אסיר שריצה שני שלישי מהמאסר שלו יכול לבקש קיצור שלישי, והועדה רשאית לקצר שלישי. יש לכך תנאים מתי מקצרים ומתי לא. הכלל המרכזי: לא מקצרים אם הוא עדיין מסוכן. מה החידוש המרכזי בחוק? לוקחים המון פסקי דין שהיו את כל הכללים הללו קבעו בחוק החדש ב-2001, מתי משחררים אסיר שחרור מוקדם ומתי לא?

### לח"9-31.05

החוק הוא חידוש כי יש בו קביעת הקריטריונים לשחרור (לפני כן – הכל היה בפסיקה). הסיבה לכך שנקבעו קריטריונים בחקיקה: פס"ד אסיאס (ברק) מ-1983: יש לגבש קריטריונים בחקיקה ראשית.

**פס"ד פחימה:** "על העונש לבטא באופן הולם את המעשים וחומרתם. שחרור מוקדם לעומת זאת, נגזר במידה ניכרת גם מהתנהגותו של האסיר, מחוות הדעת המקצועיות בעניינו משיקולי שיקום. פניו של השחרור המוקדם הם לעתיד, גם אם לוקח הוא בחשבון שיקולים הקשורים בעבירה בה הורשע האסיר ונסיבותיה. כל הליך ותכליותיו"

שחרור מוקדם של אדם המרצה עונש מאסר שווה- בדרך כלל - כשליש מתקופת העונש שנגזר עליו.

בעבר ועדות שחרורים היו באחריות שירות בתי הסוהר ומ-2016 תחת הנהלת בתי המשפט. כלומר, ועדת השחרורים שותפה מלאה למלאכת עיצוב העונש.

שחרור מוקדם אינו זכות מוקנית אלא נתון לשק"ד!

**בג"ץ זהאר :**

האסיר הוא מפקד בכיר לשעבר בצה"ל שהורשע בביצוע סדרה ארוכה של עבירות אינוס ועבירות מין נוספות במי שהיתה פקידה בלשכתו. נגזר עליו עונש של שש שנות מאסר בפועל. האסיר ממשיך להכחיש את פליליות מעשיו, וגורס כי חטא רק ב"רומן" אסור וכי הרשתו היא פרי עלילה. נוכח הכחשותיו וחוסר המוטיבציה שלו לקבלת טיפול תומך הוא נמצא בלתי מתאים לעבור הליך שיקום בכלא. עניינו של האסיר הובא בפני ועדת שחרורים צבאית, המוסמכת להקל בעונשו. זאת למרות שלא התחרט; לא לקח אחריות; לא קיבל טיפול. מעריכי המסוכנות, שחיוו דעתם לפני הוועדה, מצאו כי אם ישוחרר האסיר מכלאו תהא גלומה בו מסוכנות שאיננה נמוכה כלפי מי שהוא ימצא כלפיה בעמדת סמכות וכוח. ועדת השחרורים קבעה החליטה לשחררו לאחר שנשא בארבע שנים ממאסרו, בנימוק עיקרי כי האסיר יוכל כך להתחיל להשתתף בהליך שיקום מחוץ לכלא. **האם החלטה שכזו מצויה במתחם הסבירות, או שמא היא מחייבת את התערבותו של בית המשפט?**

**בימ"ש עליון: התערבות בהחלטות של ועדת שחרורים היא חריגה. במקרה דנן, החלטת הוועדה בלתי סבירה בעליל ויש לבטלה.** החלטת הוועדה מחייבת את התערבותו בהיותה בלתי סבירה באורח קיצוני. המשיב הוא עבריין מין. הוא מכחיש את פליליות מעשיו. הוא לא עבר הליך טיפולי בכלא, ולא נמצא מתאים להליך טיפולי בשב"ס. יתר על כן, למשיב אין כל תובנה באשר לצורך בטיפול כלשהו, והוא מוכן להשתתף בהליך טיפולי פרטי רק אם ישוחרר מן הכלא. שיקול עיקרי בהחלטה לשחרר את המשיב היה רמת מסוכנות נמוכה ככלל, הנשקפת לפי עמדת מעריכי המסוכנות מהמשיב. ברם בפועל אין אחיזה לכך אצל מעריכי המסוכנות. האינדיקציות עליהן הצביעה דעת הרוב, היכולות ללמד על מסוכנות נמוכה של המשיב, אינן משכנעות כל צרכן. דעת הרוב נתנה משקל לכך שהמשיב לא שולב בהליך טיפולי בכלא, אף שהכחשתו היא המונעת, לדעת החטיבה לפסיכיאטריה משפטית בשירות בתי הסוהר (מב"ן), את האפשרות לטפל בו, ולא קיימות במב"ן ובשב"ס תכניות טיפול ייחודיות לעברייני מין מכחישים. דעת הרוב אף נתנה משקל רב מדי לשיקול קיומה של תוכנית שיקום פרטית ולא נתנה ליבה לכך שבמידה מסוימת היא הפכה את היוצרות על פיהן:

הוועדה הורתה על שחרור לחופשי של אסיר מסוכן מתוך תקווה שישוקם בעתיד; העניקה יתרון בלתי סביר לעבריין מין מכחיש על פני עבריין שאיננו מכחיש ונכון ומסוגל לעבור הליך טיפולי בכלא; ובפרט מתן אפשרות למי שעניינו העיקרי בטיפול הוא בשחרור מן הכלא - לזכות בשחרור האמור. בנוסף, דעת הרוב לא העמידה לנגד עיניה את השיקולים האזרחיים והצבאיים הרלבנטיים, שגוברים לעת הזו על השיקול האמור.

העובדה שהמשיב ממשיך להכחיש את פליליות מעשיו מכבידה על שחרור המוקדם, ולעת הזו יש קושי למצוא נימוקים נוגדים שיש בהם להביא לשחרורו המוקדם מן הכלא. עם זאת העובדה שעבריין מין ממשיך להכחיש את המעשים שבהם הורשע אין משמעה, כשלעצמה, כי סגורה בפניו הדרך לשחרור מוקדם. דרך התנהלותו של עבריין המין המכחיש תוכל אף היא ללמד לעתים כי חרף הכחשתו הוא בכל זאת ראוי לשחרור, על רקע מכלול השיקולים הנוגעים לעניינו. בהקשר זה פירט בג"ץ מספר מסלולים שבהם יכול המשיב לפעול. בשים לב גם לכך שעוצמתם של חלק מהשיקולים העומדים כיום לרועץ למשיב תקהה מאליה עם חלוף הזמן, ובשים לב לאפשרות הקיימת תמיד לשינויים, עדיין יש למשיב סיכוי לזכות בעתיד בשחרור מוקדם.

לסיכום, יש לבטל את החלטת הוועדה בעניינו של המשיב ולהורות על דחיית בקשתו לשחרור מוקדם ממאסר.

ועדות השחרורים מתחלקות ל-3 סוגים

- **ועדה רגילה** - דנה בבקשה לשחרור מוקדם של האסיר בסמוך לריצוי שני-שליש מתקופת מאסרו
  - **ועדה מיוחדת** - דנה בבקשה לשחרור מוקדם של אסיר עולם או אסיר המרצה 25 שנים ומעלה, בסמוך לריצוי שני-שליש, האסיר יכול לפנות לוועדה מיוחדת והיא יכולה לקצר לו את העונש שנקצב בוועדת הקציבה (הכוונה לאסיר שנגזר עליו מאסר עולם).
  - **ועדת קציבה** - דנה בבקשת אסיר עולם, וממליצה בפני נשיא המדינה בעניין קציבת עונשו. למשל, מישהו שנשפט למאסר עולם הועדה יכולים להחליט להמיר תא העונש ל-40 שנות מאסר או כל מספר אחר, המספר תלוי בהחלטת הועדה.
- בכל ועדה יושבים **ארבעה חברים**, ביניהם שופט, נציגי ציבור וקצין שב"ס, כאשר הרכב החברים הפנימי משתנה בהתאם לסוג הוועדה.

ההבדל בין ועדות שחרורים לבתי המשפט

ועדת שחרורים היא גוף מעין שיפוטי. אולם בעוד שבשלב גזירת הדין העיקרון המנחה הוא עיקרון ההלימה, בשלב השחרור המוקדם, מרכז הכובד הוא טיפולי-שיקומי.

**ועדת שחרורים מדגימה את הפער בין שיקול הדעת השיפוטי (גזר הדין) לבין שיקול הדעת המינהלי (ועדת שחרורים נתפסת כהליך מנהלי ולא הליך שיפוטי).**

הרכבי ועדות השחרורים

1. **רגילה**- 4 חברים: שופט שלום-יו"ר הוועדה, 2 נציגי ציבור בעלי ניסיון של 5 שנים בתחום עיסוקם, קצין שב"ס (שירות בתי הסוהר) בדרגה של רב כלאי ומעלה (ללא זכות הצבעה)
2. **מיוחדת**- 4 חברים: שופט מחוזי/עליון-יו"ר הוועדה, 2 נציגי ציבור בעלי ניסיון של 10 שנים בתחום עיסוקם, קצין שב"ס בדרגה של רב כלאי ומעלה (ללא זכות הצבעה)
3. **קציבה**- 4 חברים: שופט מחוזי/עליון-יו"ר הוועדה, 2 נציגי ציבור בעלי ניסיון של 10 שנים בתחום עיסוקם, קצין שב"ס בדרגה של רב כלאי ומעלה (ללא זכות הצבעה)

← כלומר ועדה רגילה דורשת דרג נמוך יותר של שופט והן פחות שנות ניסיון בנציגי הציבור ואילו יתר הוועדות דורשות כפל ניסיון ודרגות גבוהות של שפיטה. ניתן להסביר את ההבדל בכך שמי שנדון לעונשים מאוד חמורים אז שיחליטו וועדות יותר מקצועיות.

**קצת נתונים:** יש בערך 18,000 דיונים בשנה של ועדת שחרורים; **דוח פלמור (2010):** בין 1990 ל-2010 חלה ירידה חדה במספר האסירים שאושר להם שחרור על תנאי; **דו"ח דורנר (2015)** - כנ"ל. אם בשנת 1990 שוחררו כ-64 אחוזים מהאסירים שעניינם נדון בוועדה, בשנים שבין 2010 ל-2012 ירד מספר השחרורים ל-33 אחוזים; בשנים האחרונות יש **מגמת גידול בשחרור אסירים על תנאי** ממאסר (בשנת 2014 - 30 אחוז מהאסירים שהופיעו בוועדה; 2016 - 41 אחוז); בשנת 2015 - שוחררו מהכלא 7339 אסירים. כ-73 אחוזים לאחר ריצוי מלא ו-27 אחוזים בשחרור מוקדם.

**מי מופיע?**

1. מצד אחד, פרקליט מפרקליטות המחוז הפליליות ברחבי הארץ,
  2. מצד שני, האסיר בעצמו, אשר מיוצג על ידי עו"ד מטעמו או עו"ד מהסניגוריה הציבורית.
  3. רשות לשיקום האסיר (רש"א) - מוסרת חוות דעת לוועדה בנוגע לתוכנית השיקום, שילוב בעבודה, פיקוח.
- בד"כ נפגשים עם ב"כ האסיר פעם אחת. רוב הדיון על בסיס מסמכים בכתב.

**הוועדה מחלקת בין שני סוגי אסירים:**

אסירים שזכאים לשחרור מוקדם // אסירים שירצו את כל המאסר בכליאה.

**הסיבה לקיומם של ועדות שחרור**

- **שיקול תועלתני:** הידיעה שלאסיר יש יכולת לזכות בשחרור מוקדם, מדרבנת אותו להתחיל בהליך טיפולי, כבר במהלך המאסר.
- שיעור הרדציביזם (חזרה לפשיעה) הכלל ארצי הוא 43.5 אחוז כאשר שיעור הרדציביזם של אסירים ששחררו בוועדת שחרורים הוא 11.1 אחוזים ורדציביזם של אסירים שרצו מאסר מלא - 48.1 אחוז (מחקר מ-2011). הם מפחדים לחזור לפשיעה מכיוון שניתנה להם "מתנה".
- **שיקול חברתי/שיקומי:** כאשר אסיר מקבל הזדמנות לעבור תהליך במסגרת הכלא ישנו סיכוי שהוא יחזור אל החברה עם תובנות ועם יכולת להשתלב בה

**הפרדוקס:**

ככל שפרק הזמן אליו נשפט האסיר קצר יותר (בד"כ מתחת לשנה וחצי) - כך יותר קשה לעמוד בתנאי השחרור - תוכניות שיקום בכלא הן ארוכות יותר (ממוצע של תוכנית טיפולית בכלא היא לפחות שנה).  
**תהליך שיקום בכלא** – לרוב מתחיל כחצי שנה לפני מועד ההתייצבות לוועדה.  
**הבעיה** – חלק גדול מאוד מהאסירים בארץ שפטים לעונשים של עד שנתיים (דוח דורנר).  
 כך אנשים שנשפטו לשנה וחצי ואנשים שנשפטו לשנתיים ייתכן שהם ישתחררו באותו הזמן כי זה ששפט לשנה וחצי לא עבר תהליך שיקום ולא קיבל שלישי. בגלל זה היום עושים תכניות שיקום מאוד קצרות וכו'. לדוג' שיקום למכורי סמים – תחיליפי סם, 12 צעדים איך נגמלים מסמים, שיחות וכו'.

**על הפרק:**

הצעת חוק בנושא ועדת שחרורים מיוחדת לעבירות קלות "הממשלה אישרה את הצעת שרי המשפטים וביטחון הפנים ליצירת מנגנון מיוחד לדיון בבקשות שחרור מוקדם של אסירים שנשפטו ל-3 עד 12 חודשים".  
 ההצעה כוללת את כלל האסירים שנשפטו לתקופות קצרות של עד שנה, למעט אסירים שהורשעו בעבירות מין ואלמות במשפחה. בראשות הוועדה – קצין שב"ס.

**אסיר אשר שוחרר בשחרור מוקדם הינו "אסיר ברשיון", וחלות עליו מגבלות רבות:**

- הוא צריך להסתובב עם פנקס אסיר ברשיון ס' 14
- אינו יכול לצאת מהארץ וחייב להגיע מעת לעת לדיוני מעקב, אשר במהלכם הוא עומד בפני ועדת השחרורים, הבודקת אם לא הפר את תנאי שחרורו.
- במידה ונמצא שאסיר הפר תנאי מתנאי השחרור שלו (לדוגמה: ביצע עבירה חדשה, לא עבד או לא השתתף בהליך טיפולי שאותו התחייב לעבור) - רשיונו יופקע והוא יוחזר לכלא לריצוי תקופת מאסרו.



**פס"ד משוחררי עסקת שליט- הוחזרו לכלא:** המחבלים שישבו בכלא ושחררו במסגרת עסקת שליט, היו תנאים שלא יחזרו לפעילויות טרור וכו'. בסופו של דבר חזרו לביצוע פעילויות טרור ולכן נעצרו שוב והוחזרו לכלא לריצוי מאסר עולם כפי שנגזר עליהם בעבר.

**פס"ד סמיר גנאמה- רוצחו של דני כץ ז"ל:**

"כלל יסוד הוא שלמי שנידון למאסר אין זכות קנויה לקיצור עונשו, ולצד זאת קובע חוק שחרור על-תנאי כי אם ריצה שני-שלישים מתקופת מאסרו זכאי הוא שהרשות המוסמכת תשקול את אפשרות שחרורו על תנאי" "ועדת השחרורים רשאית, מכוח סמכותה הטבועה וסמכויות העזר הנתונות לה, להידרש לטיעונים בעל-פה של נפגע עבירה ואף להיזקק לנושאים החורגים מהסיכון הצפוי משחרור האסיר, אך על הפעלת סמכות זו להיעשות בזהירות ובסבירות"

**תפקיד ועדת השחרורים: להחליט האם ראוי האסיר לשחרור על תנאי על פי שיקולים של:** (סעיף 9 לחוק):  
חומרת העבירה המיוחסת לאסיר ונסיבות ביצועה; הרשעות קודמות של האסיר; תקופת המאסר שנגזרה על האסיר, קנס או פיצוי לנפגע העבירה שחויב לשלם והאם שילם או לא; האם זכה בעבר לשחרור מוקדם וחזר לבצע עבירות; האם יש לחובת האסיר עבירות משמעת שצבר בזמן המאסר; האם עבד במסגרת מאסרו; האם השתמש בסמים; האם היה מעורב בפעילות עבריינית בתוך הכלא; האם יש מידע של גורמי מודיעין המצביע על התנהגות שלילית בכלא; ופרמטרים נוספים שיכולים להצביע על התנהגותו במאסר.

**ס'9 לחוק: שיקולי הועדה:**

בבואה להחליט אם ראוי אסיר לשחרור על-תנאי, תשקול הועדה את הסיכון הצפוי משחרורו של האסיר לשלום הציבור, לרבות למשפחתו, לנפגע העבירה ולביטחון המדינה, את סיכויי שיקומו של האסיר ואת התנהגותו בכלא; לשם כך תביא הועדה בחשבון, **בין השאר, נתונים אלה:**

- (1) העבירה שבשלה נושא האסיר עונש מאסר, לרבות נסיבות ביצועה, סוגה, חומרתה, היקפה ותוצאותיה, תקופת המאסר שגזר עליו בית המשפט, קנס או פיצוי לפי סעיף 77 לחוק העונשין, שהוא חויב בהם בגזר הדין כאמור, האם שילמם ואם לא שילמם – הסיבות לכך, וכן הקלה בעונש אם ניתנה לו בידי נשיא המדינה;
- (2) תוכנם של כתבי אישום התלויים ועומדים נגד האסיר; סוגי העבירות שבהן הוא מואשם, נסיבות ביצוען ותוצאותיהן, על פי האישומים;
- (3) הרשעותיו הקודמות של האסיר, מספרן, תכיפותן, סוגי העבירות שבהן הורשע, חומרתן, נסיבות ביצוען, תוצאותיהן, היקפן ותקופות המאסר שנשא בשלהן;
- (4) דיונים קודמים בוועדות בענינו של האסיר והחלטות בהם, לרבות בענין ביטול שחרורו על-תנאי;
- (5) הקלות בעונש שנתן לו נשיא המדינה בשל עונשי מאסר קודמים שהוטלו עליו;
- (6) התנהגות, חיובית או שלילית, של האסיר בבית הסוהר במהלך תקופת מאסרו, כמפורט להלן:
  - (א) התנהגות טובה של האסיר במהלך תקופת המאסר;
  - (ב) גילוי יחס חיובי מצד האסיר לעבודה ולצעדים שננקטו לשם שיקומו;
  - (ג) שימוש בסם מסוכן, כהגדרתו בפקודת הסמים המסוכנים [נוסחחדש], תשל"ג-1973 (להלן: סם מסוכן);
  - (ד) גמילה משימוש בסם מסוכן;
  - (ה) עבירה פלילית שעבר האסיר וסוג העבירה;
  - (ו) התנהגות שיש בה כדי לפגוע פגיעה של ממש באסירים אחרים או בסוהרים או לשבש את סדריו של בית הסוהר;

- (ז) מעורבות בפעילות עבריינית, בין בתוך כותלי בית הסוהר ובין מחוץ להם ;
- (ח) בריחה מבית הסוהר או חזרה אליו שלא במועד ;
- (7) חוות דעת על האסיר שנתנו שירות בתי הסוהר, משטרת ישראל או רשויות הביטחון, ובמקרים המתאימים גם חוות דעת מקצועיות, בין השאר בנושא גילוי עריות, אלימות במשפחה ובריאות הנפש ;
- (8) חוות דעת של הרשות לשיקום האסיר, אם ניתנה, לענין שחרורו על-תנאי של האסיר, כמפורט להלן, שלה יינתן משקל גדול יותר ככל שהחלק מעונש המאסר שנשא האסיר קטן יותר :
- (א) חוות דעת הכוללת תכנית לשיקומו של האסיר, אפשרויות השתלבותו בעבודה סדירה או בתכנית טיפולית ; לענין זה תובא בחשבון גם מידת הפיקוח על התכנית המוצעת על ידי הרשות לשיקום האסיר ;
- (ב) חוות דעת שלפיה אין האסיר זקוק לתכנית שיקום ושהוא אינו מגלה דפוסי התנהגות עבריינית ;
- (ג) חוות דעת שלפיה אין האסיר מתאים לשיקום ;
- (9) לענין אסיר שהוטל עליו בצו מבחן לפי פקודת המבחן, לעמוד בפיקוחו של קצין מבחן לאחר שחרורו מהמאסר – חוות דעת של שירות המבחן, אם ניתנה, לענין שחרורו על-תנאי של האסיר ;
- (10) נתונים אישיים של האסיר, לרבות גילו ומצבו המשפחתי.

#### שיקול נוסף שלא נמנה במפורש בחוק- שיקול כלכלי/תועלתני :

החזקת אסיר בישראל – כ- 120 אלף שח בשנה, החזקת אסיר בפיקוח (שחרור על תנאי) – 28 אלף ₪. **שיקולים נוספים להחלטת הועדה.**

#### שיקולים נוספים להחלטת הועדה :

ס' 10 (א) במקרים בעלי חומרה ובנסיבות מיוחדות שבהם סברה הועדה כי שחרורו של האסיר על-תנאי יפגע במידה חמורה באמון הציבור במערכת המשפט, אכיפת החוק ובהרתעת הרבים, משנוצר יחס בלתי סביר בין חומרת העבירה, נסיבותיה והעונש שנגזר על האסיר לבין תקופת המאסר שיישא האסיר בפועל אם ישוחרר, רשאית הועדה להביא בחשבון גם נתונים אלה בהחלטתה, נוסף על הנתונים המפורטים בסעיף 9 ; משקלם של הנתונים לפי סעיף קטן זה בהחלטת הועדה יפחת ככל שיגדל החלק מעונש המאסר שהאסיר כבר נשא.

(ב) ועדת שחרורים מיוחדת, בבואה להחליט בענין שחרור על-תנאי של אסיר עולם, תשקול, נוסף על שיקולים אחרים האמורים בחוק זה, האם חל באסיר שינוי בולט וממשי מבחינת הבנת חומרת מעשיו ומבחינת מוכנותו להשתלב בחברה ולתרום לה.

ס' 10א : ועדת שחרורים רשאית לשקול גם שיקולי הלימה (אם החליטה שמדובר ב"עניין חמור"). **כלומר, תיאורית "ההפרדה העונשית" בישראל לא קיימת.** הן בגז"ד והן בשחרור **ניתן לשקול את כלל השיקולים הרלבנטיים.**

סעיף זה (10א) של התחשבות בשיקולי הלימה בעקבות פס"ד שקולניק : הורשע ברצח ונידון למאסר עולם. קצבו אותו ל-11 שנה. ועדת שחרורים שחררה אחרי 2 שליש (קיצרה שליש). כך שלמרות שרצח (ומגיע לו מאסר עולם) ישב בפועל רק 8 שנים. עותרו לבג"ץ : החלטת ועדת השחרורים היא בלתי סבירה משום ששקולניק מסוכן לציבור. הוועדה לא התחשבה בהיבטים של הרתעה, חומרת העבירה ושיקולים של אמון הציבור. **על הוועדה להתחשב באינטרסים ציבוריים.**

**פעילות הוועדה: (סעיפים 5-3, 9-10)**

1. **שיקום:** חוו"ד על מוטיבציה לשיקום, השתלבות עתידית בחברה, חינוך ושיקום, גמילה מסמים.
2. **התנהגות טובה במאסר:** השחרור המוקדם מתמרץ את האסיר להתנהגות טובה במהלך הכליאה.

**סייגים לשחרור מוקדם:**

1. האסיר המשוחרר יסכן את שלום הציבור
2. במקרים בעלי "חומרה מיוחדת" – השחרור יפגע באמון הציבור ובהרתעת הרבים
3. יש תנאים שהנאשם צריך לעמוד בהם לשחרור מוקדם – ס' 13

**שחרור אסיר הנושא מאסר בשל עבירת אלימות או מין בתוך המשפחה ס' 11:** (א) הוועדה לא תחליט על שחרורו על-תנאי של אסיר הנושא עונש מאסר בשל עבירה מן העבירות המנויות בתוספת, אלא לאחר שצוות מקצועי, הכולל נציגים של משרד העבודה והרווחה ושל שירות בתי הסוהר, הגיש לה חוות דעת לענין מידת הסכנה הנשקפת לציבור משחרור האסיר, לרבות הסכנה לנפגע העבירה.

**שחרור אסיר הנושא מאסר בשל עבירת מין או הלוקה בנפשו-ס' 12**

שחרור על תנאי ממאסר **בפיקוח אלקטרוני ס' 13א:** הוועדה רשאית, מנימוקים שיירשמו, להתנות את שחרורו על-תנאי של האסיר בקיומו של פיקוח אלקטרוני, כהגדרתו בסעיף 22 לחוק המעצרים, על עמידתו בתנאי המגביל את יציאתו ממקום מסוים או את כניסתו למקום מסוים.

**שחרור מוקדם של רוצחים**

מאסר עולם - כשמו כן הוא. האסיר אינו יודע כמה שנות מאסר עליו לרצות. לאחר שבע שנות מאסר, יכול האסיר לבקש כי עונשו ייקצב על ידי נשיא המדינה. **עונש המאסר שייקצב, ככלל, לא יהיה נמוך משלושים שנות מאסר.**

**בסופו של דבר מי שמחליט האם לקצוב את העונש או לא הוא נשיא המדינה ולא ועדת השחרורים!**

לאחר שירצה שני שלישים ממאסרו עולה האסיר לוועדת שחרורים מיוחדת אשר בוחנת את אותם שיקולים:

**ס' 29:** המלצה בענין קציבת עונש מאסר עולם:

(א) ועדת שחרורים מיוחדת רשאית, לבקשתו של אסיר עולם, להמליץ לפני נשיא המדינה להקל בעונשו של האסיר באמצעות המרת עונשו בעונש מאסר קצוב, בהתאם לסמכות הנתונה לו לפי סעיף 11 (ב) לחוק-יסוד: נשיא המדינה (בחוק זה – קציבת עונש) לאחר שחלפו לפחות שבע שנים מהיום שהחל לשאת את מאסרו, ובלבד שהתקופה שתמליץ לקצוב לא תפחת מ-30 שנים.

**29ב:** (ב) אסיר עולם הנושא עונש של שני מאסרי עולם מצטברים או יותר, רשאית ועדת שחרורים מיוחדת, לבקשתו, להמליץ לפני נשיא המדינה לקצוב את עונשו של האסיר לאחר שחלפו לפחות חמש עשרה שנים מהיום הקובע, ובלבד שהתקופה שתמליץ לקצוב לא תפחת מ-30 שנים, שתימנה החל ביום הקובע;

**ס' 30ב:** המלצה לעניין אסיר עולם שהורשע ברצח חריג בחומרתו

(א) בית משפט שהרשיע אדם ברצח רשאי לקבוע, לעניין המלצה לקציבת עונש מאסר עולם, שאותו אדם ביצע את המעשה בנסיבות חריגות בחומרתן.

(ב) קבע בית המשפט כאמור בסעיף קטן (א), יחולו הוראות סעיף 29 בשינויים אלה:

(1) על אף האמור בסעיף קטן (א), ועדת שחרורים מיוחדת לא תמליץ להקל בעונשו של האסיר בטרם חלפו לפחות 15 שנים מהיום שבו החל לשאת את מאסרו, **ובלבד שהתקופה שתמליץ לקצוב לא תפחת מ-40 שנים**;

**פס"ד אבו רוב**: רצח במכון גרון חיילת ב-1994. שוחרר אחרי 17 שנה בעסקת שליט. החזירו אותו למאסר עולם.

**בתיקי רצח**- ועדת השחרורים המיוחדת בוחנת תנאי נוסף: האסיר הוכיח שחל בו שינוי בולט וממשי והאסיר שינה התנהגותו מקצה אל קצה.

**ס"10(ב)**: ועדת שחרורים מיוחדת, בבואה להחליט בענין שחרור על-תנאי של אסיר עולם, תשקול, נוסף על שיקולים אחרים האמורים בחוק זה, האם חל באסיר שינוי בולט וממשי מבחינת הבנת חומרת מעשיו ומבחינת מוכנותו להשתלב בחברה ולתרום לה).

#### **ס"7: שחרור על תנאי מטעמים רפואיים**

(א) הועדה רשאית, בכל עת, לשחרר על-תנאי אסיר ממאסרו, לאחר ששקלה חוות דעת של רופא, בהתקיים אחד מאלה:

- (1) ימיו של האסיר ספורים, ובלבד שמצבו הרפואי האמור היה לכזה לאחר שפסק הדין בעניינו היה לחלוט או שהמשך שהותו במאסר יסכן את חייו באופן ממשי, בשל חולניותו;
- (2) מצבו הרפואי של האסיר הוא כמפורט בפסקת משנה (א) או (ב), ובלבד שמצבו הרפואי האמור היה לכזה לאחר שפסק הדין בעניינו היה לחלוט:

(א) האסיר זקוק באופן קבוע להנשמה באמצעי מלאכותי, בשל חוסר יכולת לנשום באופן עצמוני;

(ב) האסיר מחוסר הכרה באופן קבוע או נמצא במצב דמנציה מתקדמת, שבשלהם הוא זקוק להשגחה רצופה במשך 24 שעות ביממה; לענין זה, "דמנציה מתקדמת" – אי-התמצאות בזמן ובמקום באופן קבוע מפאת מצב גופני או בשל ירידה קוגניטיבית.

ע"א 4730/95- פס"ד קליינברג: שחרור אסיר מטעמי חולניות. היה מרגל, היה פרופסור וראש המכון בנס ציונה שלפי פרסומים זרים מפתחים שם נשק ביולוגי. במשך 30 שנה הוא מסר את כל הסודות של הנשק לרוסים. ממש בוגד במובן העמוק של המילה. הוא היה מאוד חולה והוא הגיש בקשה להשתחרר מהכלא, הפרקליטות מתנגדת וביהמ"ש העליון מפי השופט ברק שחברה דמוקרטית לא ממצה את הדין עם אסירים חולים. המצחיק בסיפור שהוא גורש לצרפת וחיי שם עוד 18 שנה מהרגע שבו נטען בוועדה שהוא חולה סופני.

**ברק**: "חברה דמוקרטית, נאורה והומנית, אינה אווזת בציפורניה באסיר ואינה ממצה עמו את הדין עד תום. היא מתחשבת בנסיבותיו האישיות, אסכשיקול בגזירת הדין ואם כשיקול בשחרור מוקדם, לאחר גזירת הדין. כמובן, משנגזר הדין יש לרצותו, אך תמיד קיים פתח התקווה של השחרור. בסוף המנהרה של כל אסיר מצוי אור השחרור"

### ענישת עובדי ציבור

#### דוגמאות לפסקי דין:

- ע"פ 3575/99 אריה דרעי נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(2) 721
- ע"פ (י-ם) 2206/01 מדינת ישראל נ' מרדכי (פורסם בנבו, 28.11.2011) (פסקאות 76-83 פסק דינה של השופטת צור).
- ע"פ (מחוזי-ת"א) 70569/06 עמרי שרון נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 25.6.2007)
- ע"פ 5083/08 שלמה בניזרי נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 24.6.2009)
- ת"פ (תל אביב- יפו) 40138/08 מדינת ישראל נ' אברהם הירשזון (פורסם בנבו, 24.06.2009)
- ע"פ 3372/11 משה קצב נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 10.11.2011)
- ע"פ 4456/14 אביגדור קלנר נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 29.12.15) (משפטו של רה"מ לשעבר אולמר
- ת"פ (י-ם) 21629-10-15 מדינת ישראל נ' יונה יחיאל מצגר (פורסם בנבו, 23.2.2017)

בעבירות שנעשות על ידי עובדי ציבור, נשאלת השאלה האם עובדת היותם עובדי ציבור היא לקולא או לחומרא? (או בדיוק כמו אדם רגיל?) מהם שיקולי הענישה במקרים של אנשי ציבור? האם העבירה שבוצעה קשורה במישרין לתפקיד עובד ציבור (איציק מרדכי)? האם ההליך עצמו (החשיפה/הביוש וכו') היא בעצמה סוג של עונש?

#### נהוג לחלק בין 3 קטגוריות

1. **אנשי ציבור בעלי תפקידים ממלכתיים** - נבחרי ציבור או פקידים בכירים בשירות הציבורי
2. **נושאי תפקיד בעל אופי ציבורי** - רבנים, מחנכים, מנהלים בכירים. הם לא עובדי ציבור אבל תפקידם נמצא במרחב הציבורי (דוג': הרב מוטי אלון).
3. **ידוענים/סלבס** - אנשים פרטיים בעלי חשיפה רבה לתקשורת (אייל גולן)

#### בתיקים של אנשי ציבור:

- **בשלב החקירה - קרמניצר**: לחוקרים יש "נטייה" לחקור גורמים בעלי פרופיל גבוה כדי לייקר את מעמד הגוף החוקר (יאח"ה, להב 433, רשויות המיסים, רשות ני"ע).
- **בשלב המשפט** - התקשורת פוגעת בעדויות ("זיהום עדויות") וגם עשויה להשפיע על השופטים

#### פס"ד רמון:

הנאשם הועמד לדין בעבירה של מעשה מגונה ללא הסכמה לפי ס' 348(ג) לחוק העונשין, התשל"ז-1977. הנאשם, בהיותו ח"כ ושר המשפטים, הואשם בכך ששק והחדיר את לשונו לפיה של המתלוננת, קצינה בצה"ל, שהיתה בתפקיד. הנאשם הודה בקיומה של הנשיקה, ואולם תהום פעורה בין גרסת המתלוננת לגרסת הנאשם בשאלות מתי, איפה ואיך היתה הנשיקה והן אם היתה או לא היתה הסכמה מצד המתלוננת.

"לטעמנו, בתיק זה נחצו כל הקווים האדומים... תוכן עדויות פורסם באמצעי התקשורת, טרם עדים השמיעו את עדותם וכך התוודענו, במספר מקרים, ל"זיהום" עדויות..."

האיסור שלא לפרסם את עדות המתלוננת הופר ברגל גסה ע"י פרסום מילולי של העימות, שהיווה חלק אינטגרלי של העדות. ראיות מתיק המוצגים, לרבות צילומים, פורסמו ברבים, טרם ביהמ"ש אמר את

דברו. אמצעי התקשורת עשו שימוש נלוו בבדיקות פוליגרף לשלוש עדות ההגנה האחרונות, בנסיון ליצור בציבור את התחושה שהמשפט מתנהל בתקשורת ולא בבית משפט. תחושתנו היתה שנעשים ניסיונות, לעתים ע"י מסרים מוסווים, לעיתים בבוטות, להטות משפט. ליבנו היה גס בנאמר. לנו השופטים אין אלא את צו מצפוננו והוא הוא בלבד שמנחה אותנו.

### בשלב גזירת הדין:

טענת חומרה: התקשורת מאפשרת לבית המשפט לייצר הרתעה ממשית. ניצול הפלטפורמה בשביל העברת מסר. הציבור לא מכיר פסיקה של אנשים מהישוב. זו ההזדמנות של בתי המשפט להעביר מסר. מצד שני, הנאשם הופך להיות כלי שרת למטרה "על חשבוננו"

### פס"ד איציק מרדכי:

הנאשם מואשם בשלושה אישומים בעבירות מין שהתרחשו, על-פי הנטען בכתב האישום, בשנים 1992, 1996, 1999-2000. באישום הראשון נטען כי בשנת 1992 שירתה המתלוננת א' בלשכת הנאשם, שהיה אלוף פיקוד צפון, וכי הנאשם ליטף את רגליה ופשקן בכוח, תוך כדי נסיעות ברכב, חיבקה ונישקה בכוח בבת-יער וביצע בה מעשה מגונה בכוח בדירתו בנתניה. באישום השני נטען כי ביום 13.11.96, בדירתו במוצא, רכן ונשכב הנאשם על המתלוננת נ' והחדיר ידו לחזה בניגוד לרצונה. באישום השלישי נטען כי בחודשים נובמבר 1999 - פברואר 2000 הטריד הנאשם מינית ועשה מעשים מגונים במתלוננת ש', בכך שהביכה בשאלות אינטימיות, נגע בבטנה, חיבקה, השכיבה על ספה וליטף את גופה בניגוד לרצונה. בתשובתו כפר הנאשם בחלק מהעובדות ובהאשמות שיוחסו לו.

"לא רק שאין הסבל התקשורתי נשקל לקולא - שכן בהיותו מפורסם ידוע לו כי מעשיו נבחנים בראי התקשורת, אלא הטענה הינה כי אדם היודע שמעשיו מסוקרים ומתוקשרים, עליו להיזהר שבעתים בפעולותיו ולהתנהג ללא רבב, שכן עיני הציבור נשואות אליו."

כאשר איש ציבור מורשע מתנגשים שני עקרונות עונשיים: מחד, ההליך הפלילי, ההרשעה והפרסום הכרוך, בכך מהווים, ככאלה, חלק מגמול על המעשים ויש בהם כדי להרתיע אחרים.

מאידך, איש ציבור מהווה דוגמא לכלל ובשל מעמדו נוטים ליחס לדרגת ענישתו משמעות רבה יותר, על מנת שיראו ויראו.

### טענות לקולא בעניינם של אנשי ציבור

חנן גולדבלט - "המשיב כיום אינו דומה למי שהיה ימים ותקופה, טרם גילוי קלונו, טרם חשיפת הפרשיות, נשוא הבקשה שלפני. דמותו היום הינה בבחינת צל חיוור למי שהיה שחקן ידוע ומוכר, שכיכב על במות וזכה לתשואות. דמותו מרוסקת ומרוטשת"

מצד שני: "תהילתו, אשר סייעה בידו לביצוע העבירות בהן הורשע, שימשה נגדו כחרב פיפיות" (עצם היותו סלב סייעה לו..)

### פס"ד מרדכי:

הרשעה בעבירת מין הינה מכה אנושה לאיש ציבור ולקריירה ציבורית. מרבית הנאשמים מרצים עונש, משלמים חוב לחברה, וחוזרים למסגרת חייהם, בדרך כלל אותה מסגרת בה חיו קודם. אולם, כאשר בעצם ההרשעה יש שינוי מסלול חיים או סיכוי רב לכך, כאשר עצם ההרשעה גורמת או תגרום לדחייתו של

**הנאשם מתוך המערכת הציבורית, הרי בהרשעה עצמה טבועה עוצמה רבה והשפעה מרחיקת לכת על עתיד הנאשם, טבוע אלמנט עונשי.**

"שירות צבאי מפואר אינו מהווה חסינות מפני עונש, אולם ביום בו השם הטוב נפגע והמוניטין הציבורי מתרסק, השירות המפואר נשקל לכף זכות, וביום פקודה חברה אינה צריכה להשליך את גיבור האתמול אשר למרבית הצער הוא העבריין היום".

#### גישה מחמירה-

##### פס"ד עמרי שרון:

בגזר דין מפורט ומנומק, מנה ושקל בית משפט קמא את כל הנסיבות לחומרה ולקולא שהועלו בפניו. הוא הגיע למסקנה כי בשל האינטרס הציבורי, חומרת העבירות בהן הורשע המערער, ריבויין, משך תקופת ביצוען, השלכותיהן הקשות והפגיעה בציבור ובמרקם הדמוקרטי, נוטה הכף לענישה **מחמירה ומוחשית**

#### גישה 3: טענות לאחידות בעניין אנשי ציבור

##### פס"ד הירשזון:

- המסר החייב לצאת מבית המשפט בנסיבות עבריינות של אנשי ציבור צריך שיהיה חד ובהיר, ויודיע לכולי עלמא, כי גם איש ציבור רם דרג, המנצל לרעה את מעמדו ואת האמון שניתן בו, צפוי לגינוי והוקעה, לצד עונש מהותי, שאיננו שונה מעונשו של עבריין מן השורה.

#### השפעת התקשורת על העונש

- **פס"ד הירשזון:** "ממילא ברור, כי מי שניצב בצריח, ומי שעומד במוקד העניין הציבורי, חייב להביא בחשבון שכל חריגה שלו מנורמת התנהלות מקובלת וראויה, דינה להישפט, גם היא, לאור הזרקורים, לטוב ולרע."
- **פרשת ידלין:** אכן מצער אך "השאלה המרכזית שניצבת בפנינו בכל מקרה כגון זה היא, אם אכן היה בפרסומים כדי לשלול מן המערער משפט הוגן או אם היה בכך כדי להשפיע על התוצאה הענשית...." (שם, עמ' 37).

#### שורה תחתונה: אין אחידות בפסיקה

##### שלושה מצבים קטגוריאליים:

1. מצב בו בית המשפט ישתמש בטיעון שמדובר באיש ציבור על מנת להחמיר עם הנאשם, בהתאם לשיקולי ההרתעה והגמול המוזכרים. העברת מסר/שימוש במפורסמות לשם ביצוע העבירה.
2. מצב הפוך לפיו בית המשפט ישתמש בטיעון זה כשיקול לקולא, בשל הסבל שנגרם לנאשם;
3. מצב שלישי - בית המשפט אינו מתייחס כלל לסוגיית מפורסמותו

ל"ג 10-07.06

**הסדרי טיעון**

הסדר טיעון הינו הסכם בין תובע לנאשם, בו התביעה מתחייבת לוותר על חלק מהאישומים המיוחסים לנאשם, להמיר אישום חמור באישום קל או לוותר לנאשם ויתור אחר המעניק לו הקלה בקשר לתוצאות המשפט בתמורה להודאת הנאשם בעובדות שיש בהן כדי להרשיעו.

התביעה היא לא בהכרח הפרקליטות אלא יכולה להיות גם התביעה המשטרית, הסדרי מע"מ וכו'. לרוב הסדרי טיעון זה אנחנו נוריד לך משהו בעונש כנאשם, אתה תודה בכת"א וזה יהיה העונש הסופי שאנחנו נעתור אליו. שי מעיר כי הדבר החשוב ביותר עבור הפליליסטים זה לדעת לנהל משא ומתן – לא מספיק לדעת את ההליך הפלילי על בוריו אלא צריך לדעת איך "להזיז" את מי שרוצים להזיז לנקודה שאתה יכול לקבל את התוצאה שלה.

(הנחיית פרקליט המדינה הנחייה מס' 8.1 – הנחיות לעריכת הסדר טיעון).

מתוך כלל התיקים בניהול הפרקליטות שההליכים בהם הסתיימו בשנת 2014-2016 – 70-80% מהם הסתיימו בהרשעה במסגרת הסדרי טיעון. תיקי תעבורה – 92 אחוזים. אחוז התיקים תלוי בסוג העבירה, בית המשפט וכו').

**בארה"ב**

בשנים מסוימות – כ- 95 אחוז מהתיקים במערכת הפדראלית. (Statistical Tables For The Federal Judiciary). היה פס"ד בארה"ב: United States v. Jackson, 390 U.S. 570 (1968) שקבע כי אין מניעה משימוש בהסדרי טיעון בארה"ב

בארה"ב הסדר הטיעון מעוגן בכללי סדר הדין הפלילי שקובעים כי

1. הצדדים עושים את ההסכם. לבית המשפט, ככלל, אסור להתערב בו. ("חופש החוזים").
2. על הצדדים לחשוף את ההסכם בפומבי אלא אם יש סיבה טובה להציג את ההסכם בדלתיים סגורות. (זכות הציבור לדעת)
3. ככלל, הנאשם מוותר על זכות הערעור אם הוא חתם על הסדר טיעון (גם אם העונש לא כובד על ידי בית משפט).

הסדר טיעון הוא מושג שקיים אך ורק בשיטה האדברסרית.

- **בשיטה האדברסרית** - הצדדים מתגוששים ביניהם. הם מנהלים את הסכסוך וזכאים גם לסיים את הסכסוך בהסכם. המשפט האדברסרי מבוסס על 2 אבירים – השופט יושב ורק קובע מי ניצח והוא לא מתערב בריב ביניהם. אחד יהרוג את השני והשופט לא יתערב כי השופט תפקידו רק להכריע מי ניצח ולא להתערב. מכאן מגיע המשפט האדברסרי – השופט מקשיב לתביעה ולסנגוריה ואז מכריע מי ניצח. רוב העולם הוא לא אדברסרי ומיעוטו כן.
- **במשפט הקונטיננטלי** - מתנגדים לכך מאחר שהערך החשוב הוא גילוי האמת. לא מנהלים מו"מ על האמת. גם אם הנאשם מודה - עדיין ממשיכים עם כל הראיות שקיימות. מגמת ריכוך – בצרפת וגרמניה (אלו מדינות של המשפט הקונטיננטלי שבהן כל תיק מתנהל עד הסוף כולל עדי תביעה, עדי הגנה, הוכחות, ראיות וכו') הכניסו מנגנונים שדומים להסדרי טיעון.



**סוגי הסדרי טיעון:****1. הסדר טיעון "פתוח":**

התובע והנאשם מגיעים להסכם לפיו התביעה מתחייבת לוותר על חלק מהאישומים המיוחסים לנאשם או להמיר אישום חמור באישום קל, בתמורה להודאת הנאשם בעובדות שיש בהן כדי להרשיעו, מבלי להגיע להסכמות אודות העונש.

כל צד ינסה לשכנע את בית המשפט לגזור את העונש הראוי בעיניו, בהתאם לכתב האישום אשר סוכם והוגש לביהמ"ש כאשר הנאשם הודה בו. בעצם, מגיעים ביום הדיון לביהמ"ש והמאשימה מודיעה שהצדדים הגיעו להסדר טיעון, מגישה את כתב האישום המתוקן כנספח לתיק המתנהל ומודיעה שהצדדים הגיעו להסדר טיעון אך לא הגיעו להסדר בעניין העונש. במצב כזה, ביהמ"ש קובע מועדים לטיעונים לעונש (כל צד טוען לפיו ראות עיניו כי מדובר בהסדר פתוח).

**2. הסדר טיעון "סגור":**

התובע והנאשם מגיעים להסכם מלא לפיו העובדות וסעיפי העבירה אינם במחלוקת. הם מסכימים גם על רכיבי הענישה: אורך מאסר, אופן ריצוי מאסר (בכלא או בעבודות שירות), רכיבים כספיים - קנס לאוצר המדינה או פיצוי לנפגע העבירה וכל אמצעי ענישה אחר.

בהסדרי טיעון בהם פיצוי לנפגע העבירה מוסכם מראש, טמון יתרון לנפגע העבירה כאשר התביעה יכולה להתנות את הפקדת הפיצוי בקופת בית המשפט כתנאי מבחינתה לקיום הסדר הטיעון. ונפגע העבירה זוכה לקבלת הפיצוי בהקדם וללא תלות ביכולת התשלום של הנאשם בעתיד.

יש מדינות (כמו אנגליה ואוסטרליה) שבהן העונש נקבע על ידי בית המשפט ואין לצדדים אפשרות להסכים עליו ביניהם.

**3. הסדר טיעון "טווח ענישה" (טווח לעניין העונש)**

התובע והנאשם מגיעים להסכם לפיו עובדות וסעיפי העבירה אינם במחלוקת. עם זאת, רכיבי הענישה אינם מוסכמים, אלא לכל צד יש אפשרות במסגרת הסדר הטיעון להציג את עמדתו לעונש, בכפוף לגבולות אותם הגדירו הצדדים.

למשל: התביעה תטען לשנתיים מאסר, לצד רכיבי ענישה אחרים והנאשם יטען למאסר קצר שירוצה בעבודות שירות, כאשר בית המשפט יתבקש לגזור עונש בטווח שבין עמדת התביעה לעמדת הנאשם, אך יכול גם להכריע כעמדת התביעה או כעמדת הנאשם בדיוק.

**יתרונות וחסרונות בהסדר טיעון:****יתרונות עבור האינטרס הציבורי:**

- קיימת חשיבות חינוכית ושיקומית בכך שנאשם יודה בביצוע עבירה.
- הציבור זוכה לוודאות בתוצאת המשפט.
- התגובה העונשית בדרך כלל מהירה יותר מאשר במשפט הכולל שמיעת הוכחות.

השאלה היא מה כל כך "מעניש" אם תיקים יתנהלו במשך שנים ארוכות – נניח יש תיקים שמתנהלים אפילו 5-7 שנים ורק בסופם יש עונש והבן אדם שנשפט הוא כבר במקום אחר ופתאום מה נשים אותו בכלא?

- התביעה חוסכת בזמן משפט, בכוח אדם ובמשאבים, תוך אפשרות לנהל תיקים רבים בכוח אדם ובמשאבים מוגבלים.
- חיסכון בזמן שמיעת עדים - אזרחים שוטרים ומומחים - הנדרשים להתייצב בבית המשפט לצורך עדותם.

#### **יתרונות בהסדר טיעון עבור הנאשם:**

- הנאשם זוכה לסיום מהיר של המשפט, תוך קיצור עינוי הדין והקלת המתח הנפשי הנלווה למשפט.
- הנאשם זוכה לוודאות בתוצאת סיום המשפט.
- הנאשם זוכה להקלה בעונש, או בעבירה המיוחסת לו או בעובדות המיוחסות לו בכתב האישום.
- הנאשם חוסך בעלויות המשפט.
- **הסנגור**, שהינו שלוח של הנאשם, חוסך בזמן ומתפנה לטיפול בתיקים אחרים. בסופו של דבר ולמרות שעו"ד פרטיים מחויבים לטובת הלקוח, כסף הוא שם המשחק. אם הלקוח לא שילם מספיק כסף לעו"ד יכול להיות שעו"ד ידפוק אותו בכך שילך לסגור את התיק כמה שיותר מהר בהסדר טיעון ויסביר ללקוח שזאת התוצאה הטובה ביותר. שי מעיר כי הדבר הזה לא קורה בסנגוריה הציבורית כי בסנגוריה הציבורית יש תשלומים קבועים ולא הלקוח הוא שמשלם אלא הכסף מגיע מתקציב של הסנגוריה שניתן על ידי משרד המשפטים. בסוגייה הזאת, רואים עדיפות לסנגוריה הציבורית מאשר לעו"ד פרטי שאם לא תשלם לו מספיק או תשלם לו והוא יחשוב שזה לא מספיק אז הוא יכול לדפוק אותך בהסדר טיעון שלא בהכרח מיטבי עבורך.

#### **יתרונות בהסדר טיעון עבור בתי המשפט:**

- בית המשפט חוסך בזמן שיפוטי יקר של שמיעת ראיות ומייעל את עבודתו.
- בית המשפט מתמקד בתיקים בהם קיימת מחלוקת שאינה ניתנת לגישור בין הצדדים.
- בלתי אפשרי לנהל כ"כ הרבה תיקים

#### **יתרונות בהסדר טיעון עבור נפגע עבירה:**

- נפגע העבירה נמנע מהצורך במתן עדותו בבית המשפט, שלעיתים אינה מהווה חוויה נעימה. נניח העדת ילדה שנאנסה, זה דבר מאוד טראומתי עבורה ויכול אפילו לפגוע בהליך השיקום שלה כי היא צריכה לראות את הפוגע ולהעיד על מה שהוא לכאורה עשה לה ויכול להיות שהיא גם תשאל שאלות לא נעימות על ידי הסנגור שלו ויחטטו בפצעים שלה. ברגע שיש הסדר טיעון זה בעצם חוסך את החוויה הזו לקורבן של העבירה.
- הנאשם מאשר בהודאתו את נכונות תלונתו של נפגע העבירה ובכך מעניק לתלונה גושפנקא רשמית.
- ההליך המשפטי מתקצר ומאפשר לנפגע העבירה להתמקד בשיקומו.

**חסרונות בהסדרי טיעון****חשש לפגיעה בזכויות נאשמים:**

1. אין דבר כזה "התיק הוא חסר ערך ואין צורך לבזבז עליו זמן שיפוטי". כל תיק שקשור לחיי אדם צריך להתברר
2. הנאשם מוותר על זכויות חשובות שלו – חיסיון מפני הפללה עצמית, הזכות לחקירה נגדית, הזכות להתעמת עם הטענות נגדו (ובארה"ב - הזכות למושבעים)
3. חשש להרשעת חפים מפשע – אנשים יודו בעבירות שלא ביצעו כדי לחמוק מהליך ארוך, מייגע, משפיל,
4. קיימת טענה לפיה לא ניתן לוותר על זכויות של מעורבים בפלילים (גם אם הם רוצים); כך למשל בקונטיננטל.
5. לחץ של סנגורים על נאשמים לסגור עסקאות (שכר טרחה? "נמאס לו מהלקוח").
6. פגיעה בתחושת הצדק של הנאשמים – ההרשעה והעונש הם פרי מו"מ מוצלח של הסנגור מול התובע ולא דווקא משקף את האמת.

7. תחושת האמון של הציבור בהסדרי טיעון נחלש מאחר שההנחה היא **שצדק הוא דבר שניתן**

**למיקוח.**

8. פגיעה ממשית בעיקרון ההלימה. לרוב – הסדר טיעון = עונש מופחת. בכך נפגע גם **יסוד ההרתעה**.
9. תוספת משנה שעברה: אפשר לומר גם כחסרון את העניין שרוב הסדרי הטיעון נחתמים בגלל קשיים ראיתיים שמעלה הסנגוריה בפני הפרקליטות או התביעה המשטרית – ככל שימשיכו לסגור הסדרי טיעון המשטרה והפרקליטות לא ילמדו לנהל תיקים חקירה בצורה יותר יעילה וכו' ומחדלי חקירות, מחדלי איסוף ראיות ופגמים בראיות ימשיכו להיות.

**תוספת משנה שעברה:** מה שלא טוב בהסדרי טיעון זה שהתביעה פשוט מוסיפה סעיפים לכתב האישום של עבירות שלא בהכרח מחזיקות מים ואין מאחוריהן בסיס וזאת רק כדי לנהל משא ומתן שבו הם כביכול מראים שהם מורידים משהו ונותנים לנאשם "הטבה". מה שבפועל לא נכון כי הסעיפים לפעמים "סתם" הוכנסו.

לדוג' ניתן להגיש כתב אישום על איומים ותקיפה כשבפועל האיומים היו ביחד עם התקיפה והפרקליטות יכולה "לנהל מו"מ" ולהגיד טוב.. נוריד את הסעיף של האיומים ונשאיר את התקיפה כי היא קרתה. הנאשם חושב שבאמת מורידים לו משהו אבל זה לא בהכרח נכון כי יכול להיות שאין בכלל אחיזה לעבירת האיומים והדבר היחידי שמבחינה משפטית הוא ביצע זאת עבירת התקיפה ולכן בניהול מו"מ אמיתי אם לא היו מכניסים סתם עבירות "סרק" כקישוט לכתב האישום המו"מ היה מתנהל על עצם העבירה של התקיפה והנסיבות שלה וכו'.

הטקטיקה הזאת נפוצה גם בתיקי "ארגוני פשיעה" – הפרקליטות מעמידה לדין עבריינים עם "מגה תיק" ומאשימה אותם בסעיפים מתוך חוק ארגוני פשיעה וזאת כדי לנפח את התיק ואת האישומים כנגדם וליצור לעצמה מרווח תמרון במו"מ מול הסנגוריה. בסופו של דבר, אין אחיזה לסעיפים האלה והם כמעט תמיד נשמטים מכתבי האישום המתוקנים. מלבד 2 עבריינים מוכרים [אברג'יל ואסי אבוטבול] בישראל שהורשעו בניהול ארגון פשיעה בתיקים המוכרים שניהלה הפרקליטות לאורך השנים הסעיפים של ארגון פשיעה נמחקו כלא היו.

בפועל - הסדרי טיעון - "הכרח שלא יגונה" (פס"ד בחומצקי): בלי הסדרי טיעון – **מערכת המשפט הפלילי הייתה קורסת**. בנוסף, אם היו אומרים שאין יותר הסדרי טיעון אז מערכת המשפט הפלילי הייתה קורסת עוד היום ולא בעוד שבוע או חודש. אין מספיק כוח אדם לנהל כל כך הרבה תיקים, אין מספיק סנגורים לנהל כל כך הרבה תיקים, אין מספיק שופטים שינהלו כל כך הרבה הליכים וכו'.

### שיקולים של תובע בהגעה להסדר טיעון – הנחיות פרקליט המדינה

קיומם או היעדרם של קשיים צפויים בהבאת ראיות ובהוכחת האשמה או דרגת חומרתה;

- נסיבות הקשורות בעבירה - חומרתה, מידת שכחותה, הזמן שחלף מאז ביצועה וכדומה
- נסיבות הקשורות בקורבן העבירה - חומרת הפגיעה בו, האם העוול שנגרם לו תוקן.
- נסיבות הקשורות בנאשם עצמו - מעמדו בשעת ביצוע העבירה, גילו, עברו, מצבו הבריאותי, נסיבותיו האישיות והמשפחתיות ועוד.

נזכיר גם את **הנחיית פרקליט המדינה הנחייה מס' 8.1 – הנחיות לעריכת הסדר טיעון**.

תוספת משנה שעברה ←

בענין זה נאמר בע"פ מרקוביץ נ' מדינת ישראל, שאוזכר לעיל, כי:

"חזקה על התביעה, שבגיבוש הסכמתה להתקשר בעיסקת טיעון מסוימת מביאה היא בחשבון את כלל הגורמים והשיקולים שבנסיבות העניין הנתון יש לייחס להם משקל. לעיתים די בחיסכון בזמן ובמשאבים הטמונים בעיסקה כנגד הקשיים הכרוכים בניהול המשפט, כדי להצדיק את ההתקשרות בעיסקה, ולעיתים גוברים חשיבות העניין ומיצוי הדין על פני כל שיקול אחר ופוסלים מדיעקרא ויתור כלשהו כלפי הנאשם. קשת המקרים, שבין שני הקטבים הללו, מערכת גורמים שונים העשויים להטות את עמדת התביעה, אם לצד ההתקשרות בעיסקה ואם כנגדה, וכן להשפיע על תנאיה ההכרחיים. ככלל השיקולים, בהם תתחשב התביעה בגיבוש החלטתה, ניתן למנות גם את קיומם (או היעדרם) של קשיים צפויים בהבאת הראיות ובהוכחת האשמה, או דרגת חומרתה, וכן שורה של נסיבות אפשריות אחרות: נסיבות הקשורות בעבירה (חומרתה, מידת נפוצותה, הזמן שחלף מאז מועד ביצועה וכדומה), נסיבות הקשורות בקרבן העבירה (חומרת הפגיעה בו, כלום המעוות שנגרם לו תוקן אם לאו) ונסיבות הקשורות בנאשם עצמו (כגון: מעמדו בשעת ביצוע העבירה, גילו, עברו, מצב בריאותו, נסיבותיו האישיות והמשפחתיות ועוד)" (שם, 57).

**!! חשוב !! הסדר הטיעון אינו כובל את בית המשפט. הוא רשאי לא לקבל את ההסדר**

### פסקי דין מרכזיים בנושא הסדרי טיעון

**פס"ד ארביב:** כל עוד לא מילא הנאשם את חלקו בהסדר טיעון ולא מסר בבית המשפט הודאה בהתאם להתחייבותו - הוא רשאי לחזור בו מההסדר ולעמוד על זכותו לקיום משפט.

הנאשם רשאי לחזור בו מההודאה, בכל שלב משלבי המשפט אם בית המשפט הרשה זאת מנימוקים שיירשמו. הפסיקה (פס"ד בחומצקי, פס"ד שניידר-מלצר) קבעה כי מדובר ב:

- א. לא ניתנה חופשי ומרצון
- ב. ההודאה נעשתה בטעות
- ג. הנאשם לא הבין את משמעות ההודאה.

לדוג' משה קצב הגיע להסדר טיעון עם המדינה – המדינה הסכימה לתקן את כתב האישום כך שיורדו סעיפי האינוס ויישאר יתר הסעיפים. הסדר הטיעון סגור – 5 חודשי עב"ש, ביום הדיון שבו היו צריכים להציג את הסדר הטיעון, משה קצב מודיע לציון אמיר העו"ד שלו שהוא לא מודה גם ביתר הסעיפים והסדר הטיעון נופל. הכלל אומר שכל עוד לא הוצג הסדר באופן רשמי לביהמ"ש הנאשם יכול לחזור בו מההסכמה להסדר טיעון. בסופו של דבר הוא הורשע ונשלח למאסר של 7 שנים.

**פס"ד פלונית:** על בית המשפט להזהיר את הנאשם שהוא לא חייב לכבד את ההסדר.

**פס"ד בשימוב:** ככלל, למעט חריגים, לא ניתן לחזור מההודאה לאחר מתן גז"ד שניתן לאחר הודאה במסגרת הסדר טיעון

**פס"ד סמחאת:** בדרכ"כ אם לא מדובר בתכסיס/תחבולה – בית המשפט מאפשר לנאשם לחזור בו מהודאתו.

#### חזרה מהסכם טיעון

האם התביעה רשאית לחזור בה מהסדר טיעון שחתמה עם הנאשם? פס"ד ארביב:

תקווה ארביב נתפסה עם סמים ונשק. ההסכם: תודה בסמים ונוותר על הנשק. עיסקת הטיעון, בוטלה על-ידי הפרקליטה יומיים לאחר שנעשתה. בשל מידע מודיעיני שהתקבל ולא היה ידוע לפרקליטה כאשר הסכימה לעיסקת הטיעון. העותרת ונאשמת אחרת הואשמו בעבירות סמים ובהחזקת נשק שלא כדין. עיסקת הטיעון נסבה על הסכמתה של העותרת להודות בפרט האישום שעניינו סמים ועל הסכמתה של התביעה למחוק, בתמורה להודאה, את פרט האישום השני נגד העותרת. לאחר שנתגלה לפרקליטה, כי חברה של העותרת כלוא בבית המעצר שבו נמצא כלי הנשק, סברה הפרקליטה, כי אין להפלות בין העותרת לבין הנאשמת האחרת, שבעלה כלוא בסמוך לאותו בית-מעצר, וכי יש להאשים את שתי הנאשמות בפרט האישום השני. מכאן העתירה.

תקווה עתרה לבג"ץ לא לאפשר את החזרה מההסכם. כאן נשאלת השאלה האם התביעה רשאית לחזור בה מהסדר טיעון שחתמה עם הנאשם?

**ברק:** הסדר הטיעון הוא אחד מאלה:

- מודל חוזי – חוזה בין המדינה לנאשם שנשלט על ידי דיני החוזים והמשפט המינהלי.
- מודל שלטוני – הסדר הטיעון הינו פעולה חד צדדית של התובע שמשתכללת עם הסכמת הנאשם.
- מודל החוזה המינהלי – חוזה לביצוע סמכות שלטונית.

ברק לא הכריע. בכל מצב, **המדינה רשאית להשתחרר ממננו לאור האינטרס הציבורי**. ככל שפעלה בתחום הסבירות – בית המשפט לא יתערב בהחלטות התביעה.

**חזרה מהסדר טיעון מצד הצדדים – הקריטריונים המרכזיים : פס"ד ארביב**

1. מקרה בו הנאשם כיבד את ההסכם, מילא את תנאיו ואילו לא חל שינוי בנסיבות העובדתיות ← ככלל לא ניתן לסגת מההסדר ("אמון הציבור במערכת").
2. מקרה בו הנאשם טרם מילא חלקו (למשל, עדיין לא הודה) ומצד שני, התגלו ראיות חמורות חדשות (או אפילו מידע מודיעני) ← ניתן לסגת מההסדר
3. חלו שינויים הן אצל הנאשם והן אצל התובע ← איזון אינטרסים.

**פס"ד פרץ :**

ערעורים לבית-המשפט העליון על גזרי-דין של בתי-המשפט המחוזיים, אשר דחו את הסדרי הטיעון שערכו המשיבים עם התביעה והטילו עליהם עונשים חמורים מן העונשים שעליהם הוסכם בהסדרים. בתשובתה לערעורים הגנה התביעה על גזרי-הדין וטענה כי לאחר עיון נוסף הגיעה למסקנה שהעונשים שהוסכם עליהם במסגרת הסדרי הטיעון אינם הולמים את חומרת מעשיהם של המשיבים. בית-המשפט קיבל את הערעורים וקבע כי לא היה מקום לסטות מהעונשים שעליהם הוסכם במסגרת הסדרי הטיעון. כן נקבע, בדעת רוב, כי השינוי בעמדת התביעה באשר להסדר הטיעון בערכאת הערעור אינו ראוי, וכי אין לייחס משקל לעמדת המדינה בערעור. מכאן העתירה לדיון נוסף.

באופן רגיל, התביעה תגן על הסדרי טיעון בהליכי ערעור גם אם לדעתה ראוי היה להחמיר (אינטרס ציבורי לעודד הסדרי טיעון; אינטרס ההסתמכות; אמון הציבור במערכת).

**חריג-** במקרים שבהם בית המשפט קמא (שגזר את הדין של הנאשם) מותח ביקורת על ההסדר וקובע עונש שסוטה מההסדר ומחמיר ממנו, התביעה רשאית להתחשב בכך. ולבחון שוב את עמדתה לקראת הערעור. בנסיבות מתאימות רשאית התביעה שלא להגן על הסדר הטיעון כפי שנערך ולהסתייג ממנו. היא תעשה כן בכפיפות להסבר שתיתן לערכאת הערעור בדבר הסיבות לעריכת ההסדר מלכתחילה וכן בדבר הטעמים להסתייגותה ממנו בשלב הערעור.

**גרונס-** במקרה בו התביעה תומכת בפני ערכאת הערעור בעונש החורג מהסדר הטיעון, יש לאפשר לנאשם לחזור בו מההודאה.

**התנאים להתערבות בית המשפט בהסדר טיעון**

- לבית המשפט שק"ד בפיקוח על הסדרי טיעון. שתי גישות מרכזיות עד שנות התשעים :
- **גישת השופט גולדברג :** הסדר הטיעון יידחה אם העונש שעליו הוסכם שונה באופן משמעותי מהעונש הראוי
  - **גישת השופט מצא :** הפעלת ביקורת שיפוטית בעלת אופי מינהלי – כלומר האם ההסדר היה סביר ומידתי.
- ההלכה היום- פס"ד פלוני (1998) : **גישת האיזון.** על בית המשפט לבחון אם התקיים איזון בין טובת ההנאה שמעניק הסדר הטיעון לנאשם לבין התועלת שיש בהסדר לאינטרס הציבורי.
- בוחנים :** (1) האינטרס הציבורי בעידוד הסדרי טיעון (2) העונש הראוי (3) ציפיותיו של הנאשם (4) הקשיים הצפויים בניהול המשפט (5) החיסכון בזמן שיפוטי וכו'.

**ביקורת פרופ' קרמינצ'ר**: למרות שהגישה השלישית התקבלה, בפועל, הביקורת היא יותר מינהלית (הגישה השנייה). משמעות הדברים היא צמצום ניכר של התערבות שיפוטית בהסדרי טיעון (כי רוב ההחלטות סבירות; אין חוסר תום לב קיצוני וכו').

### הסדרים מותנים

חוק סדר הדין הפלילי מאפשר לרשויות התביעה החל ממאי 2013 להימנע מהגשת כתב אישום נגד חשוד ולסגור את התיק בעניינו, אם הוא יודה בביצוע העבירות המיוחסות לו ויקיים תנאים שנקבעו בהסדר. במקרה כזה, יירשם כי התיק נסגר בעילה של "סגירת תיק בהסדר", כאשר הפרת תנאי ההסדר תביא להעמדתו לדין של החשוד בעתיד.

התביעה יכולה לחתום עם חשוד על הסדר מותנה כאשר:

- מדובר בעבירה שהעונש המקסימלי עליה הוא פחות משלוש שנות מאסר
- העונש המתאים לחשוד, לדעת התובע, אינו כולל מאסר בפועל
- אין לחשוד רישום פלילי מחמש השנים שלפני ביצוע העבירה
- לא מתקיימים הליכים משפטיים פליליים אחרים נוספים בעניינו של החשוד
- מילוי תנאי ההסדר יענה על העניין לציבור

התנאים שתובע רשאי לכלול בהסדר:

- תשלום קנס למדינה
- תשלום פיצוי לנפגע עבירה
- התחייבות להימנע מביצוע עבירה
- עמידה בתנאי תכנית שיקום
- נקיטת פעולות לתיקון הנזק שנגרם עקב העבירה או למניעת ביצוע עבירה (מכתב התנצלות והשבת חפץ לנפגע, התחייבות שלא להיכנס למקום או לא להיות בקשר עם אדם, התפטרות, פסילת רישיון נהיגה, הפקדת כלי ירי ועוד)

ההסדר המותנה יכול את:

- הודאת החשוד בעובדות המהוות עבירה
- התנאים שעל החשוד למלא
- התקופה שנקבעה לקיום תנאי ההסדר, והדרכים בהן יוכיח החשוד שמילא אחריה

דוגמאות של הסדרים מותנים:

1. בחודש נובמבר 2014, בעת ששימשה החשודה כסייעת בגן ילדים בכפר סבא, משכה בשערות ראשו של קטיין יליד 2011, חניך בגן. תקיפה סתם - עבירה לפי סעיף 379 לחוק העונשין, התשל"ז-1977. אמו של נפגע העבירה מעוניינת בהליך ההסדר המותנה ומודעת לפרטיו, מצוקה נפשית שבו הייתה החשודה, דיווח מידי של החשודה לגנת, ממש רגעים ספורים לאחר האירוע.
1. פיצוי בסך 3,000 ש"ח לקטיין. 2. מכתב התנצלות. 3. התחייבות שלא לעסוק בכל עבודה עם קטינים במשך שנה. 4. התחייבות להימנע מעבירה לתקופה של שנה

2. בתאריך 17.01.13 הלכה המתלוננת בקרבת חצר הבית. בעת שחלפה במקום, קפצה עליה הכלבה מעל גדר הבית כשהיא ללא השגחת הנאשם וללא רצועה ונשכה את המתלוננת בשוק רגל שמאל. כתוצאה מהנשיכה נגרם למתלוננת סימן ברגל שמאל והיא נזקקה לטיפול רפואי. מעשי פזיזות ורשלנות - עבירה לפי סעיף 338(א)(6) לחוק העונשין, התשל"ז - 1977.
- נסיבות המקרה אינן חריגות בחומרתן ומצדיקות עריכת ההסדר, הן לאור התנהלות החשוד במסגרת המו"מ לקראת חתימת ההסדר ושיתוף הפעולה מצידו והן לאור העובדה כי מדובר במקרה חד פעמי.
- פיצוי לנפגע העבירה בסך 3500 ₪ אשר שולמו ב - 7 תשלומים שווים והתחייבות להמנע מביצוע עבירה לתקופה של 6 חודשים מיום 11.11.13.
3. בין החשוד למתלונן נוצר בשנת 2010 קשר עסקי, תוך שהחשוד הציג עצמו כמשרד תיווך אשר ילווה את המתלונן בשיפוץ משרדו. בפגישה אשר ערכו החשוד והמתלונן, הציג עצמו החשוד במצג שווא כאדריכל הפרויקט, ובעקבות ההסכמות ומצג השווא, קיבל החשוד במרמה 5,000 ₪. בנוסף, החשוד הציג למתלונן הצעת מחיר של קבלן, ואגב כך קיבל במרמה מהמתלונן 10,000 ₪. כספים אלו לא הועברו לקבלן. העבירה: 1) קבלת דבר במרמה - עבירה לפי סעיף 415 לחוק העונשין, התשל"ז - 1977. 2) זיוף - עבירה לפי סעיף 418 לחוק העונשין, התשל"ז - 1977.
- עמדת המתלונן, לרבות החזר הכסף על ידו, וכן חלוף הזמן.
- 1) תשלום לאוצר המדינה בסך של 2,000 ₪. 2) תשלום פיצוי בסך 16,000 ₪ לנפגע העבירה. 3) התחייבות של החשוד להימנע מביצוע העבירה במהלך 10 חודשים.
4. החשוד, בעל חברת הפצת חומרי פרסום הבחין בחבורת קטינים, וביניהם הקטין המתלונן כאשר הם אוספים את המגנטים שחולקו על ידי עובדו של החשוד. אז, תפס החשוד את הקטין המתלונן בחוזה וגרר אותו לכיוון רכבו. עת המתלונן ניסה לברוח, הכה אותו החשוד בגבו. תוך כדי מנוסתו, נפל המתלונן ונחבל. במעשיו, תקף החשוד את הקטין.
- סעיף 379 לחוק העונשין התשל"ז 1977 - תקיפה סתם.
- החשוד הביע חרטה על המעשה.
- קנס בסך 2,000 ש"ח, פיצוי בסך 1,000 ש"ח התחייבות להמנע מביצוע עבירה וכן מכתב התנצלות למתלונן.
- תוספת משנה שעברה: יש טענה נגד הסדרים מותנים, שבעקבות ההליך של הסדר מותנה שנכנס כהליך נוסף בעולם המשפט הפלילי יש "ברז פתוח". בעצם מגישים כתבי אישום על עבירות מאוד קטנות שבעבר לא היו מגישים כתבי אישום משום שהמשטרה או הפרקליטות יודעים שיש את ההליך שאפשר להפנות אליו. בעבר, עבירות כאלה לא היו בכלל אוכפים או שהיו טוענים בבית המשפט שמדובר בזוטי דברים ואין להעמיד לדין על דברים כאלה.



14.06-11

**בתי משפט קהילתיים**

בית המשפט הקהילתי נועד לסייע בצמצום התופעה של **עבריינות חוזרת**. (רצידיביזם) חלק ניכר מהעבירות מתבצעות על רקע בעיות חברתיות-כלכליות, שמובילות במקרים רבים לעבריינות חוזרת. לא די להתמודד עם הסימפטום – ביצוע העבירה, **כי אם לאתר את שורש הבעיה ולטפל בו**.

בית המשפט הוא "קהילתי" מפני בנוסף לשיקום העבריין – המטרה של בתי המשפט היא גם **שיקום הקהילה** הסובלת מרף גבוה של פשיעה, חיזוק תחושת הביטחון של התושבים ושיפור רמת האמון שלהם במערכות אכיפת החוק. מתן דגש לתהליכי השיקום, תוך הסתמכות על שירותי רווחה ומענים קהילתיים.

**מטרות מרכזיות של בית המשפט הטיפולי:**

1. הורדת פשיעה בעבירות קלות/בינוניות
2. שיקום במובן הרחב
3. הגברת האמון במדינה
4. "שינוי שיח"

**תחילת הפרויקט:** יצא לדרך במתכונת מצומצמת והחל לפעול בשני בתי משפט שלום בארץ, ברמלה ובבאר שבע. באוגוסט 2016 החליטה הממשלה על הרחבת הפרויקט והורתה כי בתוך שנתיים יוקמו ארבעה בתי משפט נוספים, אחד בכל מחוז שיפוט במדינת ישראל: רחובות, לוד, חורה, דימונה.

**פילוח משתתפים בישראל:** נשים – 27 אחוז; גברים – 73 אחוז; בעלי משפחות – 50 אחוז.

הענישה בבית המשפט הקהילתי כוללת פעמים רבות רכיב של **השבה לקהילה שנופעה**, ובמקביל מסתמכת על משאבי הקהילה ומעודדת את הנגשתם, בדמות הפנייתם של נאשמים לתכניות גמילה ושיקום ולשירותי רווחה.

**רקע להקמת בתי המשפט הקהילתיים**

שיעור העבריינות החוזרת בישראל עומד על כ-42%. (מגדר/סוג עבירה/מרחק משחרור מהכלא). בקרב צעירים עד גיל 18 שיעור זה גבוה בהרבה ועומד על כ-73%. נתונים אלה מצביעים על **קושי ממשי בהתמודדות עם תופעות של פשיעה קלה ובינונית**, המשפיעה על תחושת הביטחון בקהילה ומצביעה על הקושי הרב של עוברי חוק לצאת ממעגל הפשיעה ולהשתקם. קושי זה ורמת החזרה לפשיעה נובעים בעיקר מבעיות של עוני, הדרה, לקויות לא מטופלות, ועוד.

לצד ההשלכות האישיות, לתופעה גם **השלכות כלכליות על החברה כולה**. מניעת חזרה של אסיר בודד לפשע, חיסכון במתקני כליאה, מניעת נזקי פשיעה וכדומה הוא בערך 3.1 מיליון שקל. ערך חברתי - המדינה אימצה את דוח דורנר "לבחינת מדיניות הענישה והטיפול בעבריינים" ולהניף את דגל השיקום כאינטרס חברתי-כלכלי ראשון במעלה, תוך תקצוב ופיתוח דרכי חשיבה ופעילות חדשנית.

בית-המשפט פותר הבעיות הראשון לענייני עבירות סמים הוקם בארצות הברית בשנת 1989, וכיום פועלים בארה"ב למעלה מארבעת אלפים בתי-משפט פותר בעיות הפועלים בנושאים שונים - בתי-משפט לסמים (המודל הנפוץ ביותר), בתי-משפט לטיפול באלימות במשפחה, בתי-משפט לטיפול בעבירות שבוצעו על ידי נפגעי נפש, בתי-משפט לטיפול בזנות.

הנחת היסוד של מודל בית-המשפט הקהילתי נשענת על התפיסה הרעיונית של בתי-המשפט "פותרים-הבעיות" שאומצו בשנים האחרונות במרבית מדינות המשפט האנגלו-אמריקני. לפי תפיסה זו, חלק ניכר מהעבירות הפליליות מתבצעות על רקע **בעיות חברתיות-כלכליות**, שמובילות במקרים רבים לעבריינות חוזרת.

**המקור**- החל משנות התשעים החלו להתפתח בארצות-הברית בתי-משפט ייחודיים המיועדים לתת פתרון לבעיות נאשמים, נפגעי עבירה ולקהילות הסובלות מרף גבוה של פשיעה. נקראו בשם "בתי-משפט פותרים בעיות Problem Solving Courts:

- מדובר בבתי-משפט שלום שנועדו להתמודד עם תופעת הפשיעה הלא חמורה.
- עבריינות חוזרת ולתופעת "הדלת המסתובבת", במסגרתה עוברי חוק רבים שבים ומבצעים עבירות נוספות אחרי שחרורם.
- תופעה זו מובילה להטלת עונשים מחמירים יותר, הגורמים גם הם להעמקת הדפוסים העברייניים.
- במקביל, יוצרת התופעה עומס גובר על מערכות האכיפה והכליאה העמוסות – תועלתנות

#### כיצד עובדים בתי משפט קהילתיים?

הליך ייחודי אשר פועל **במסגרת ההליך הפלילי** השגרתי, אולם לצד זאת מאפשר לבית המשפט לפקח על הליך שיקומי, הכולל כלים ומענים רחבים בבתי משפט קהילתי יש שיתוף פעולה בין מערכות המשפט והאכיפה לבין מערכות אחרות שמאפשר לקיחת אחריות משותפת ומציאת **פתרונות** לבעיות חברתיות, כלכליות ואישיות המובילות לפשיעה.

#### ההליך המשפטי בבתי-משפט פותרים בעיות שונה מההליך האדוורסרי הקלאסי.

ההליך אינו מתמקד בשמיעת תיקים, בחינת הראיות וגזירת-הדין בדרך המקובלת, אלא משלב בדרכו הייחודית את גורמי התביעה, ההגנה, הרווחה והקהילה בהליך המשפטי.

**בית-המשפט פותר הבעיות מורכב מצוות רב-תחומי, ביניהם עובדים סוציאליים, קציני מבחן, מתאמי טיפול, רכזים ונציגים של התביעה וההגנה.**

השופט עומד בראש הצוות הרב-תחומי ותפקידו "להנהיג" את הצוות וליצור תיאום בין הגורמים המטפלים השונים.

המגמה היא לעודד השתתפות של מערך תמיכה מטעם נציגי המשפחה ונציגי הקהילה אליהם משתייך הנאשם.

#### בתי משפט קהילתיים- תיאוריות

המודל של בימ"ש קהילתיים מושפע ממספר תיאוריות מרכזיות השלובות בו זמנית:

1. תורת המשפט הטיפולי
2. צדק קהילתי
3. צדק פרוצדורלי
4. קהילתנות
5. קרימינולוגיה חיובית

**תורת המשפט הטיפולי**

תורה זו מבקשת להכניס זווית ראייה תרפויטית להתבוננות על המשפט, תוך שהיא מתמקדת בהשפעת המשפט על הנפש, על הרווחה הפסיכולוגית ועל התפקוד של המעורבים בו והמושפעים ממנו.

שופטים ועורכי-דין מצופים להשתמש בכלים טיפוליים, כגון דיבור ישיר אל הנאשם, שימוש בטכניקות של הקשבה פעילה, הבעת אמפטיה ותמיכה כלפי הנאשמים במהלך התהליך השיקומי, מעורבות של בני משפחה במהלך הדיונים ושימוש בשיטה של "מקלות וגזרים".

**צדק קהילתי**

התמודדות אפקטיבית עם פשיעה מצריכה טיפול שורש בקהילה. חלק גדול מהענישה היא "עבודות לתועלת הקהילה". על פי תיאוריה זו, צדדים שבאים במגע עם מערכת המשפט אינם מתמקדים רק בתוצאה של התהליך אלא בדרך - איך התייחסו אליהם, האם הקשיבו וכו'.

**קהילתנות**

העברייני עשה משהו לקהילה וצריך להחזיר לה. על פי התיאוריה הקהילתנית, הדרך להבין את ההתנהגות האנושית היא להתייחס לפרטים בהקשר התרבותי-היסטורי-חברתי שלהם. להסתכל על המגזר, העדה, התרבות וכו' כי פשעים לא קורים סתם אלא בעקבות התנהלות קהילתית מסוימת. זאת תאוריה שאומרת שצריך להסתכל על ההקשר הרחב והכללי ורק אז נוכל לפתור את הבעיות של האנשים הפרטיים.

**קרימינולוגיה חיובית**

המשפט מחפש פרקטיקות קטנות שמתמקדות בחוזקות האשמים ולא בחולשות שלהם. בדרי"כ כל מה שיודעים על הנאשם זה הדברים הרעים שהוא עשה, אבל אנשים הם מכלול של דברים, גם לאנשים חיים יש תכונות חיוביות. לפי התיאוריה הזו עושים פרקטיקות קטנות שמתמקדות בדברים הטובים, למשל השופט עושה סמול טוק עם הנאשם, השופט קורא לו בשם ולא "הנאשם", השופטים נפגשים למפגש חברתי עם הנאשם וכל הפעולות מסמלות שהם באים לעזור לו ולא לפגוע בו ולהרע לו. פרקטיקות המעצימות את היחיד, המתמקדות בחוזקותיו ולא בפתולוגיות שמהן הוא סובל, והמדגישות את חשיבות הקשרים הקהילתיים והמשפחתיים.

כל המחקרים האלה על בתי משפט קהילתיים מראים שהעסק עובד, **אחוז הרדציביזם, החזרה לפשע מאוז נמוך**. גם במחקרים בודדים שהראו שאין שונות מובהקת בין בתי המשפט, כל המחקרים עדיין הצביעו על שביעות רצון יחסית של המשתתפים בהליך מהתנהלות בית המשפט (צדק פרוצדוראלי) וכן נרשם חיסכון בעלויות (לאור אי-כליאה).

**הביקורת**: משקיעים יותר מדי כסף באנשים הלא נכונים, שמים המון כסף ובכסף הזה אפשר לבנות ביי"ח, או להשקיע בביטחון וכו'. זה לא רק חיובי.

**איך נכנסים להליך:**

הנאשם צריך להסכים עם זה, ושהודה בעבירה, כלומר הכניסה מותנית בהסכמת הנאשם ובהודאה שלו בביצוע העבירה. הליך זה מהווה חלופה להליך הפלילי הסטנדרטי, וככל שהנאשם יסיים בהצלחה את התוכנית הטיפולית, יהווה הדבר חלופה לעונש המאסר שהיה מוטל עליו.

ומצד שני, **אי-שיתוף פעולה** של הנאשם עם התוכנית הטיפולית מפסיק את ההליך ושולח את הנאשם לכלא אוטמטית.

הפרקליטות מעבירים את התיק לבימ"ש קהילתי **לפי מספר שיקולים**: סוג עבירה, חומרת עבירה, אינטרס ציבורי והטלת עונש הולם בעבור העבירה שביצע. האינטרס הציבורי הוא: חומרת העבירה, פגיעה בקורבנות, הרתעה וכו'. ומצד שני יש גם אינטרסים של הנאשם, למשל יכול להיות נאשם שנכנס ויוצא מתי כלא ודווקא הטיפול בבימ"ש קהילתי הוא מה שיוציא אותו ממעגל הפשיעה.

דיון בבימ"ש **פותח את הבעיות של הנאשם**. לפי היכרות עם הנאשם וצרכיו, בנסיבות שהובילו לביצוע העבירה ובכיבוש מענה הולם. הנאשם מופנה לתוכניות הדרכה ושיקום שונות המתבצעות תחת פיקוח בית-המשפט. בית-המשפט עוקב מקרוב אחר התהליך הטיפולי, תוך קביעה של קריטריונים מסוימים (בדיקות שתן למשל, גמילה; עבודה; ראינות).

#### השופט הטיפולי:

השופט הטיפולי מנהל הליך שהוא לא פורמליסטי- חורד מסמגרת וכולל דיאלוג מתמיד בינו לבין הנאשם. השופט ממלא לעיתים תפקיד הורי סמכותי, השילוב בין אמפתיה והצבת גבולות במטרה ליצור תמריץ לשיקום הנאשם לשינוי התנהגות בעתיד.

השופט מנהל ישיבות מעקב אחר התקדמות הנאשם בהליך ועמידתו בתנאי התוכנית: למשל קובע פגישה שיעשו בדיקת שתן כדי לראות שהוא לא משתמש בסמים, בפעם אחרי הוא יראה להם ציונים בלימודים וכו'. מתאימים חליפ השל תהליך מותאמת לנאשם.

במסגרת הישיבות השופט נוטה להשתמש בשיטת "המקלות והגזרים" נותן תמריצים לנאשם, על מנת לעודד אותו (הקלה בתנאים, הורדה בתדירות הפיקוח). ומטיל סנקציות ככל שיש נסיגה של הנאשם בתהליך (ואף מאסר).

#### הליך השיקום בבימ"ש קהילתי כולל תכנית בת חמישה שלבים:

1. היכרות ובניית התכנית הטיפולית
2. השתלבות והתייצבות
3. מימוש וקידום תכנית השיקום
4. שלב שימור השינוי
5. שלב הפרידה

← כדי להתקדם בתכנית משלב לשלב, הנאשם נדרש להגיש בקשה מנומקת בכתב לבית המשפט ובה לפרט את התקדמותו בתהליך. השופט יאשר את המעבר לאחר שקילת עמדת כל הצדדים בעניין.

ובסוף אם סיימת הכל אנחנו יכולים לפטור אותך מהתיק הפלילי.

#### בעלי תפקידים בבית המשפט הקהילתי

1. התובע/ פרקליט + הסנגור
2. הרכזים: מתנדבים סטודנטים בעיקר שעוזרים למישהו בהליך מבחינה תהליכית, עוזרים לו למלא טפסים, מזכירים לו לבוא לדיונים
3. העובד הסוציאלי הקהילתי
4. מתנדבים- מלווים וחונכים

**מה רוב הסיבות שמובילות להגיע לבימ"ש קהילתי:**

מחקר שנערך ב-2016 הראה את החלוקה הבאה:

37% מכורים לסמים ולכן מבצעים עבירות פעם פריצות, גניבות וכו'

16% בעיות נפשיות לא מטופלות

7% בעיות עוני

11% בעיות אופי שונות כמו למשל נטייה לעצבים או בעיות יציבות רגשית.

**יתרונות בימ"ש קהילתיים**

פועל יוצא של חיזוק יכולת ההתמודדות עם עבריינות על פי מודל בית המשפט הקהילתי, הוא הגברת אמון הציבור במערכות האכיפה, חיזוק תחושת הצדק הפרוצדורלי בקרב מיש באים במגע עם המערכות הללו ושיפור מצבן של קהילות הסובלות מרמות גבוהות של פשיעה.

**פרופ' טום טיילור:** פסיכולוג שעסק בצדק דיוני: מחקריו הראו כי אנשים מוכנים להפסיד במשפט כל עוד הם מרגישים שהדיון היה הוגן. אם השופט רוצה בטובתי ואני לא סתם מספר, אכפת לו ממני ורוצה שאצליח, אז פחות אכפת להם מהתוצאה

**ההליך עצמו בבימ"ש קהילתיים**

1. הגשת כת"א
2. שופט מוקד - מחליט אם מתאים להליך חלופי בבית משפט קהילתי
3. אם מתאים - מועבר לבית משפט קהילתי
4. מתקבל תסקיר על הנאשם
5. הסדר טיעון בו מודה הנאשם בעבירות
6. תחילת הליך קהילתי
7. דיוני מעקב

**מה סל הכלים בבימ"ש קהילתיים:**

1. מיצוי זכויות- מצמידים לו אדם שעוזר לו במיצוי זכויות. רוב האנשים לא יודעים איך נכנסים לאתר ביטוח לאומי ומגישים תביעה, לא יודעים אפילו שהם זכאים לקצבת השלמת הכנסה.
2. סיוע בתחום התעסוקה- עוזרים להם במציאת עבודה
3. מינוי מתנדב
4. הדרכת הורים- מלמדים אותם היות הורים טובים יותר
5. בדיקת שתן
6. טיפול בתחליף סם
7. אשפוז
8. סיוע בהסדרת חובות
9. סיוע במציאת דיור
10. סדנאות העשרה ולימוד

**מאפיינים של ההליך הקהילתי**

- א. התמקדות בפוגע ובצרכיו
- ב. אין כמעט התמקדות בנפגע העבירה.

- ג. פורמליות גמישה. לדוג': אם משתתף אחר לפגישה עם קצינת מבחן, הוטל עליו לכתוב מכתב סליחה. מנגד, מחיאות כפיים לעבריינים ששוקמו. אווירה טיפה יותר קלילה
- ד. אנשי מקצוע רבים מעורבים בהליך ולא רק בית המשפט
- ה. התייחסות רחבה ועמוקה לבני המשפחה של הנאשם.
- ו. התמקדות בשיח של צרכים ולא שיח של זכויות
- ז. ההליך מעורר שיח של רגשות - השופט מחבק את הנאשם אם הצליח לעמוד ביעדים שלו
- ח. יחס מכבד יותר לנאשמים. יותר זמן וקשב.
- ט. פעילות לא פורמלית מחוץ לבתי המשפט – למשל ראינו סרטון של אירועים חברתיים בהשתתפות צוות בית-המשפט

**מה ניתן למי שסיים את ההליך ומסיים את ההליך טוב? משהו קל, לא כלא.**

1. מחיקת תיק פלילי- בעיקר בקטינים
2. אי הרשעה
3. שלי"צ
4. צו מבחן + מאסר על תנאי

#### זכויות אסירים

כאבי מאסר: המרכיב המרכזי בחייהם של אסירים. עם כניסתו לבית הסוהר, חווה האסיר "הלם ראשוני" שנובע מהמוסד הכוללני ומת-תרבות לוחצת ותובענית. הוותיקים עורכים לאסיר החדש "טקסי קבלה" משפילים, שמטרתם לבחון את עמידותו לכאב, ביטחונו העצמי, חוסנו הנפשי, ערנותו, פיקחותו וערמוניותו. "חוק הגיונגל", לפיו לחזק ולקשור יש יתרון על פני החלש ("החזק שורד").

**סייקס 1958:** היה הראשון שטבע את המושג "כאבי מאסר", בהתייחס לפגיעות רגשיות ואישיות באסיר ולא בגופו. כאבי המאסר פוגעים במטרותיו של האסיר, במערכות ההגנה שלו, בהערכתו העצמית ובתחושת הביטחון שלו, ומשפיעים על התנהגותו. הוא ניסה לתאר איזה כאבים האסירים חווים בכלא:

1. שלילת חירות- כאב מאוד קשה לאנשים, הוא לא בסביבה הטבעית, לא רואה את הילדים, המשפחה, אלא רק פעם בכמה חודשים ורק אם הוא ילד טוב. ריחוק מהקרובים והחברים, וכן הגיוני החברתי שקשור בעצם הכליאה והבידוד הכפוי.
2. שלילת מצרכים ושירותים- לאסירים אין גישה חופשית למצרכים ושירותים כמו לאדם החופשי. אין את הקפה שאתה רוצה, אין ללכת לסופר לקנות דברים, לנסוע לטיול, אוכל טעים, הופעות, טלוויזיה. כל הדברים האלה שברורים בחיים של אדם רגיל, הם לא ברורים בחיי האסיר, אין להם הנאה משירותים שונים.
3. שלילת יחסי מין הטרסקסואליים- בכלא הרבה אסירים נשללת מהם האפשרות לקיים יחסי מין הטרסקסואליים. מתבטיא בקושי גופני ונפשי כאחד. בחברה המורכבת מגברים בלבד קיים איום מתמיד על "גבריות האסירים", הנובע מהחשש שיתעוררו בהם נטיות הומוסקסואליות. על כן עלולו ת להיווצר אצל האסיר בלבול ועיוות של המושג "גבריות". זאת בשל היעדר מגע עם נשים שמעניק לגבר תחושה של שייכות, כוח, אוריינטציה, משמעות ורגישות. כל אלו נפגעים ברגע שמונעים ממנו את יחסי המין. אם יש להם יחסי מין, זה לא מהסוג שהם היו רגילים אליו לפני הכניסה לכלא,

כלומר- חד מיניים. אצל הרבה אסירים קיום יחסי מין חונה אצלם על תחושת שליטה, לא מתוך אהבה פשוטה.

4. שלילת אוטונומיה- האסירים נאלצים להישמע לחוקים לכללים ולנורמות של אחרים הקובעים את התנהגותם, מה שמפחית את תחושת העצמאות שלהם, מגביר את התסכול ומאיים על הדימוי העצמי ועל תדמיתו של האסיר הבוגר.

5. שלילת בטחון- האסיר נמצא תחת עינם הבוחנת של אסירים אחרים המתגרים בו, מאיימים עליו במישרין או בעקיפין ובאופן כללי בוחנים את גבולותיו וסבלנותו. מצב זה מעמיד את האסיר בעמדה של חוסר ביטחון תמידי המצריך עמידה על המשמר לשם הגנה על ביטחונו האישי, על גופו ועל רכושו המועט.

**פריסי 1982**- הצביע על ארבעה גורמי לחץ נוספים הקשורים למכאובי המאסר ומשפיעים על תפיסותיו והתנהגותו של האסיר:

1. היעדר יציבות- אין להם מושג מתי יחזרו הביתה, מתי יצאו לחופשה, מה יגידו בועדת השחרורים, אתה נתון לחסדים של אנשים שאתה לא אוהב. זה קשה מאוד. בית הסוהר מאופיין בספק תמידי ובחוסר ביטחון תמידי, הנובעים מחוסר בהירות בנושאים משפטיים ואחרים (שחרור מוקדם, אי שוויון בענישה), אשר מגבירים תחושות של חוסר אונים ותסכול הפוגעים ביכולתו של האסיר לקבל החלטות הגיוניות.

2. שעמום- אנשים משועממים עושים שטויות- בבית כלא שגרה רוטינית עם הרבה שעות פנאי, המובילות לתחושות שעמום. מצב זה אמנם מופחת באמצעות מתן אפשרויות תעסוקה ואחרות לאסירים (עבודה, לימודים, ספורט), אלא שגם הן לרוב רוטיניות ולא מגוונות. למשל: גם אם יש טלוויזיה יש רק ערוץ אחד ואז עוד רבים על מה לראות, או שמי שבראש ההיררכיה קובע.

3. דאגה בנוגע לעתיד- רוב האסירים דואגים בכל זמן נתון, אין להם מושג מה יהיה ביום שאחרי- כששתחרר אישתי תדבר איתי או לא, תהיה לי עבודה או לא, ממה אחייה. זה דאגה קיומית. אני צריך לדאוג לחיים שלי, אף אחד לא יקבל אותי לעבודה, אשתי לא מדברת איתי כי נטשתי אותה 20 שנה והיא טיפלה לבד בילדים. אסיר משתחרר מהכלא ומרגיש שהוא לא רצוי, אף אחד לא רוצה אותו. דאגת האסירים לגבי עתידם ויכולתם להשתלב מחדש בחברה, מגבירה אף היא את לחציהם. שני תחומים עיקריים נמצאו בראש סדר הדאגות של אסירים: מציאת תעסוקה הולמת, ויכולתם לחזור למסגרת המשפחתית הקודמת/מקום מגוריהם הקודם.

4. פחד מתקיפות מיניות- פחד מאונס (לא כל כך שכיח, בישראל קורה ב-0.5% מהאסירים), אבל יש מצבים מסויימים שאם אתה לא בא בטוב לקבוצה מסויימת בכלא זה יכול לבוא לידי ביטוי באונס. זה מפחיד לא רק בגלל הפעולה אלא גם בגלל ההשפלה בגלל בפגיעה בבטחון העצמי. אסירים הם דרוכים, להיות דרוך 24/7 למשך שנים זה לא קל. מפחדים מפיתויים ומהטרדות מיניות.

יחסי מין בכלא- נתונים: במחקר אחד שנערך בשני בתי סוהר במדינת ניו יורק מצא כי \$28 מהאסירים היו מטירות לתקיפה מיניץ אך רק 1.3% מתוכם נאנסו בפועל. (אז כמה היו ולא דיווחו?) מחקר אחר מצא כי 2% מהאסירים דיווחו כי נאנסו או ניסו לאונס אותם. מחקר אחר מצא כי 14% מהאסירים במחקרם אולצו לקיים יחסי מין הומוסקסואליים.

**טו** הוסיף עוד 8 כאבי מאסר :

1. **היעדר פרטיות**- 8 אנשים בתא, תמיד 7 אנשים מסתכלים עלייך, אין פרטיות, שומעים כל דבר, רואים כל דבר, כל אחד רוצה קצת את הפרטיות והשקט שלו, אתה כל הזמן עם אנשים. יש צפיפות וחיכוך פיזי ונפשי עם אסירים אחרים שאינם חביבים עליו. הצורך בפרטיות מתבטא בהימנעות מחיכוך פיזי ונפשי עם אסירים אחרים שאינם חביבים עליו. הדבר עלול להוביל להסתגרות ארוכה של האסיר בתאו ולהתבודדותו, תוך מיעוט מגע אנושי בתוך מוסד מבודד ממילא.
2. **אוכלוסיה הטרוגנית**- בית הסוהר מאוכלס במגוון של אסירים, השונים זה המזה בתרבות שלהם, בצרכים האישיים, בכישורים שלהם, ברמת בגרותם הנפשית וכו'. הטרוגניות זו גורמת לאסירים רבים לבחור בדרכי הסתגלות המגבירים את בידודם החברתי. אנשים מתאימים את עצמם, הופכים להיות באופי של עבריינים כדי להיות כמו כולם, ברוב המקרים זה מוריד האדם לכיוון שלילי.
3. **היררכיית בתי הסוהר**- האסירים תופסים את צוות הסוהרים כ"רודף" השולט בהם ובהתנהגותם, מצב שמגביר את חוסר האונים, חוסר העצמאות והחולשה שלהם. כל סוהרת בת 18 יותר בכירה מראש ארגון פשע. מי שהיה בכיר מאוד הופך להיות בתחתית. אומרים להם מתי לקום איפה לעמוד וכו'.
4. **בידוד חברתי**- לאסירים רבים יש סיבולת נמוכה לבידוד. בכלא הם מרגישים לא כבני אנוש אלא כחיות בכלובים. הם חשים כמי שננטשו מעולם חברתי קודם חשים לא מבודדים אלא חנוקים.
5. **היעדר תמיכה**- אסירים רבים מתקשים לבקש עזרה מחבריהם למאסר או מקרוביהם בחוץ מי שיגיד שקשה לו, הוא לא "גבר", מה שמותיר אותם נטולי תמיכה, מה שמקשה עליהם להתגבר על מצוקותיהם.
6. **היעדר חופש/אוטונומיה** – כשאר האדם, האסיר שואף לאמץ לעצמו סגנון חיים ייחודי משלו, בעוד שבבית הסוהר הכללים מאלצים אותו להתנהג, להתלבש ולהיראות "לפי הכללים", מה שמגביר את תחושת חוסר האונים שלו.
7. **בלבול**- הטשטוש בין העולם בחוץ לבין חיי הכלא, עלול להוביל לבלבול אצל האסיר ולחוסר הסתגלות שלו לחיי החוץ. יש מושג שנקרא "בלבול מיני" - "בלבול מגדרי" קיים בכלא כשאנשים משתנות ההעדפות שלהם ולא יודעים אם לפעול לפי מה שהם היו קודם או מה שהם בכלא.
8. **צפיפות**- בתי הסוהר בעולם הופכים לצפופים יותר ויותר עקב הגידול המתמיד באוכלוסייה לצד היעדר הגדלה והוספה של בתי סוהר חדשים, השל בעיות תקציביות. צפיפות זו המתבטאת גם באופן פיזי וגם חברתי, עלולה להוביל (ביחד עם גורמים נוספים) לאלימות. ניתן להפחית עבריינות למשל על ידי הפחתת צפיפות בתאים.

לחית 12: 21.06

### **קוד התנהגות של אסירים**

קוד התנהגות כללי של אסירים שאם אתה מכבד מצבך יהיה טוב ואם לא אז מצבך יהיה לא טוב. מספר כללים בסיסיים, המאפשרים לו להעביר את תקופת שהייתו בבית הסוהר בצורה בטוחה ושקטה יחסית. קוד ההתנהגות יוצר סולידריות ומחויבות בין האסירים, קרי "קולקטיביות פונקציונאלית".

1. **לא לקבל ולא לבקש טובות מאף אחד**- תמיד מי שנותן לך בעולם העברייני ירצה משהו בחזרה. את החוב שלך אליי תחזיר בלדקור מישהו, לגנוב משהו וכו'.



2. לא לנדב יותר מדיי מידע- כל מידע שתנדב יכול לשמש נגדך- יכולים לסחוט אותך, לפגוע במשפחה שלך בחוץ, מישהו ישתמש במידע לרעתך. כך תהיה פחות חשוף לסכנות שלניצול ובגידה.
3. הפגנת ביטחון- אסיר צריך להפגין ביטחון ולעולם לא להסגיר פחד, הנתפשים החולשה שיכולה להוביל לניצול או הכנעה. האסיר צריך להקרין שקט נפשי, ביטחון עצמי ונחרצות, להפגין שמי ש"יתעסק" ריתו, ישלם מחיר יקר. אם לא תהיה חזק מישהו ינצל את זה- באלימות, ניצול מיני או ניצול כלכלי
4. איסור בגידה והלשנות- אם אתה מלשין זה מתחיל בנידוי וכו' אבל בחלק גדול מהמקרים מסתיים במוות, אם אתה מדבר עם האנשים הלא נכונים בשלטונות הכלא ומנדב אינפורמציה שאסור לנדב. (אבל הרבה מאוד מהאסירים כן מדברים כי מקבלים על זה משהו.

### זכויות אסירים

#### זכויות בסיסיות מול טובות הנאה

- לכל אסיר יש זכויות- שהחוק קובע שחייבים לתת לו- אוכל, מיטה, טיפול רפואי.
- טובות הנאה- אם אתה ילד טוב ואתה עושה כל מיני דברים טובים- תקבל טובות, למשל חופשת ראש השנה. ביקורי התייחדות. טובות הנאה הן תנאים שמנהל בית-הסוהר רשאי לתת לאסיר נוסף על הזכויות שמוקנות לו לפי חוק, והן מותנות בהתנהגות טובה. הענקתן או שלילתן של טובות הנאה נתונות לשיקול דעתו של מנהל בית-הסוהר. נועד לתמרץ אסירים להיות ילדים טובים.
- זכויות האסירים מעוגנות בפקודת בתי-הסוהר ובתקנות בתי-הסוהר. בנוסף, יש גם זכויות המופיעות בהסדרים ספציפיים: (1) בנוגע לכבילת אסירים במקומות ציבוריים (2) החזקת אסירים בהפרדה (3) פגישות של אסירים עם עורך-דינם ומניעתן (4) טיפול רפואי באסירים (5) עבירות משמעת וענישה

#### זכויות בסיסיות המעוגנות בחוק:

- (1) קורת גג; שתייה; לבוש בסיסי; מיטה ומזרון.
  - (2) תנאי תברואה הולמים.
  - (3) טיפול רפואי (גופני ונפשי).
  - (4) ייצוג משפטי.
  - (5) הגשת עתירות לביהמ"ש- ללא הגבלה וללא עלות
  - (6) הליכה יומית (מינימום שעה) באוויר הפתוח.
- ישנם הסדרים ספציפיים בנוגע לכבילת אסירים במקומות ציבוריים; החזקת אסירים בהפרדה; פגישות של אסירים עם עורך-דינם ומניעתן; טיפול רפואי באסירים; עבירות משמעת וענישה.

#### טובות הנאה:

- זכויות המוענקות עפ"י פקודות ונוהלי שב"ס:
- (1) חינוך (לימודים).
  - (2) רכישות בחנות מכר (קנטינה).
  - (3) החזקת חפצים אישיים.
  - (4) משלוח וקבלת מכתבים.
  - (5) שיחות טלפון.

- (6) ביקורי משפחות.  
 (7) חופשות.  
 (8) התייחדויות.  
 (9) שחרור מוקדם מהכלא

זכויות אסירים:

### בריאות

אסירים זכאים לסל השירותים הרפואיים הבסיסי הניתן על-ידי קופת חולים כללית. (לא "מושלם", "שיא" וכו').  
 במרפאות מתקיימים ביקורים קבועים של פסיכיאטרים, רופאי שיניים ורופאים המטפלים בנושא גמילה מסמים.  
 בבית סוהר מג"ן מאושפזים אסירים (גברים) הסובלים מבעיות נפשיות, אסירים עם נטיות אובדניות, אסירים טעוני פיקוח ובמקרים מסויימים גם אסירים מכורים לסמים או אסירים המרצים מאסר בגין עבירות מין.  
 אסירות הרות, אסירות שהן אמהות לילדים וכן ילדיהן הנמצאים עמן בכלא, זכאים לקבל טיפול רפואי בתוך כתלי הכלא.  
 תינוק הנולד בבית הסוהר במהלך תקופת מאסר האם, או תינוק המגיע עם אימו לבית הסוהר, זכאי לקבל את כל הטיפול הרפואי הדרוש (חשיבות הקשר)

### גן ילדים

אימהות זכאיות שעד גיל שנתיים הילד יגדל איתן בכלא. מגיל שנתיים כבר לא. גם אם ילדו בכלא וגם אם ילדו לפני- יכול להיכנס איתם לכלא.

### אסירות זכאיות לתוכניות מיוחדות בכלא

קבוצה לאימהות מרחוק בכלא  
 קבוצות העשרה לילדים  
 קבוצות טיפוליות לאימהות  
 הרצאות לאימהות בנושאי התמודדות עם הילדים בהקשר של מאסר האם  
 סדנאות הסברה בכלא בנושא אימהות וילדיהן בצל המאסר

### מזון

אסירים זכאים למזון.  
 תיקון 2014: אסירים טבעונים וצמחונים זכאים לקבל מזון טבעוני או צמחוני לבקשתם (גם אם לא היה להם כסף לקנות את זה מחוץ לכלא)  
 בדצמבר 2014 נוספו לתפריט שירות בתי הסוהר מוצרים המבוססים על סויה (חלב סויה, ממרח טופו, ממרח סויה וטופו גולמי), המיועדים לאסירים טבעונים.

### זכות הצבעה

אסיר או עציר רשאים להצביע בקלפי לאסירים בבית הסוהר, בבית המעצר או בתחנת המשטרה שבהם הם נמצאים ביום הבחירות, או בקלפי לאסירים הקרובה לאותו מקום.

טובות הנאה**ביקור אסיר פלילי**

אסיר שהשלים שלושה חודשים מתקופת מאסרו **זכאי לקבל מבקרים** בבית הסוהר בתדירות של אחת לחודשיים. בנסיבות מסוימות עשוי האסיר לזכות **בביקורים נוספים** באישור הגורמים הרלוונטיים בבית הסוהר.

ביקור אסירים פליליים הוא **ביקור פתוח**, כלומר ביקור שבמהלכו אין חציצה כלשהי בין האסיר למבקרו. **עם זאת** מפקד בתי הסוהר רשאי בהתאם לשיקולי בטחון לקבוע כי הביקור ייערך עם רשת או מחיצת זכוכית בין האסיר למבקרו.

בנוסף, ביצע עבירת משמעת וכו' – ניתן לשלול את הביקורים

**ביקור אסירים ביטחוניים**

"ניתן" לאשר ביקורים.

אסיר ביטחוני שסיים לרצות 3 חודשים ממאסרו. זכאי לביקור בתדירות של אחת לחודשיים. מנהל אגף בבית הסוהר **רשאי לאשר** ביקור נוסף בחודש ומפקד בית הסוהר לאשר שני מפגשים נוספים בחודש (סה"כ תוספת של שלושה מפגשים בחודש) בכל אחד מהמקרים הבאים: (1) האסיר הצטיין בעבודה, בלימודים או בתפקוד באגף (2) עובד סוציאלי או איש דת המליץ על ביקורים נוספים, לאור נסיבות משפחתיות המצדיקות הגברת הקשר עם המשפחה.

**התייחדות**

בדר"כ מדובר באסיר פלילי שלא זכאי לחופשות, אם האסיר זכאי לצאת לחופשה אז לא צריך את זה ויעדיפו. יש לזה כל מיני תנאים. התייחדות בבית סוהר הנה היתר לפגישה אינטימית של האסיר/ה או העציר/ה ובני זוגם. הזכאות מותנית בכך שהתקיימו כל התנאים הבאים: מדובר באסיר פלילי או בעצור שאינו זכאי לצאת לחופשות. עברו ששה חודשים לפחות מאז מעצרו או מאז חופשתו האחרונה. למרות זאת אם מדובר באסיר שהתחתן בעודו בכלא, ניתן להעניק לו אישור התייחדות מייד לאחר נישואיו.

**חופשות**

יש חופשות לכל האסירים בישראל גם רוצחים, הנוהלים קובעים כל מיני תנאים מיוחדים לגבי האסירים. זה טובת הנאה ולכן רק אם אתה אסיר טוב מפקד האגף/ כלא יכול לאשר לך את זה, אבל זה תלוי בכל מיני פרמטרים קבועים בנהלים. אסיר עשוי להיות זכאי לחופשות שונות במהלך מאסרו בהתחשב בהתנהגותו בבית הסוהר, בטיב העבירה שביצע ובסיווגו. אסיר עשוי להיות זכאי לחופשה בתנאי שהשלים לפחות רבע מתקופת מאסרו, מלבד מקרים יוצאי דופן. החופשה אינה זכות מוקנית, אלא טובת הנאה שניתנת לאסיר באישור הגורמים המוסמכים בשירות בתי הסוהר. כלומר, אין חובה לשחרר אסיר לחופשה.

**אישור חופשה לאסיר נבחן לאור ארבעת המדדים הבאים:** (1) סוג העבירה שביצע האסיר. (2) ריצוי תקופת מאסר מינימלית. (3) "התנהגות טובה". (4) סיווג בקטגוריה המאפשרת חופשה.

**התנהגות טובה בבית הסוהר:**

- אסיר ייחשב "כבעל תפקוד חיובי" אם הוא עונה על כל התנאים הבאים:
1. אין מידע הקושר אותו לעבירה פלילית או עבירה על כללים אחרים בבית הסוהר;
  2. הוא שומר על סדרי המשטר, המשמעת וסדר היום בבית הסוהר;

3. הוא עובד באופן סדיר (במקרה שהאסיר שובץ לעבודה);
4. הוא לומד לימודים סדירים (במקרה שהאסיר שובץ ללימודים);
5. הוא נתן הסכמה בכתב למתן בדיקת שתן לגילוי סמים.
6. הוא משתתף במסגרת טיפולית (אם הוא הוא הוגדר כמתאים לטיפול, ולשב"ס יש יכולת לטפל בו).

יכולים להיות תנאים לאישור חופשה, למשל: התייצבות יומית בתחנת המשטרה, הגבלה לאזור מסוים בחופשה, פיקוח ערבים, איזוק אלקטרוני, מתן דגימת שתן בחופשה.

"חופשת תמריץ" - מפקד בית הסוהר רשאי לאשר לאסירים חופשות תמריץ כדי לעודד אותם לקחת חלק בפעילות חינוכית וטיפולית ובעבודה במקומות תעסוקה יצרניים מטעם שירות בתי הסוהר.

### עתירת אסירים

מוגשת לבימ"ש מחוזי בשבתו כבימ"ש לעניינים מנהליים. יש מאות תיקים כאלה בשנה אם לא אלפים. כל מה שקשור לתנאים הפנימיים בכלא של האסיר, הוא רשאי להגיש עתירה, לא תביעה אלא עתירת אסירים. ההרכב של דן יחיד, יש המון תיקים כאלה.

עתירה מינהלית (נקרא עת"מ אסירים) נגד שב"ס - אסיר או עציר רשאי להגיש עתירה בנושא הנוגע לתנאי מאסרו או מעצרו. (בימ"ש מחוזי)

יכול להגיש על כל מה שקורה בתוך הכלא, למשל: החלטת שב"ס בנוגע ליציאתו לחופשה, החלטת שב"ס בנוגע למתן טיפול רפואי או נפשי, החלטת שב"ס בנושא שילובו של אסיר בטיפול המתאים לצרכיו בין כתלי הכלא (כגון החלטה שלא לשלבו בטיפול לעברייני מין), החלטת שב"ס לגבי קיום התייחדות, החלטת שב"ס בנוגע לתנאי מאסרו הנוספים (כגון החלטה על החזקתו בכלא או אגף מסויימים; החלטה בנוגע לשילובו בעבודה).

אסירים יכולים להגיש כמה עתירות שהם רוצים, אפילו בלי עו"ד, יוצאים ליום לבימ"ש, מחוץ לכלא, כמו טיול ואין עלויות אין אגרה על עתירת אסירים.

### חנינות - רחמים לאחר משפט

ס' 11 לחוק יסוד נשיא המדינה: לנשיא המדינה נתונה הסמכות לחון עבריינים ולהקל בעונשם על ידי הפחתת העונש או המרתו לעונש אחר (זו הסמכות היחידה של הנשיא, כל שאר פעולותיו לא כתובות בשום נוהג ואין לו חובה לכך). חנינה היא סמכות של חסד ורחמים, המופעלת בנסיבות חריגות ומיוחדות ובמשורה, השמורה לנשיא המדינה.

שאוב מהשיטה האנגלית שיש מלך או מלכה שהם מרחמים על מישהו ומחליטים לדאוג להם, מבוססת על רחמים.

השופט חיים כהן: "...משום שרואים אותו כשומר החסד, הדוחה בנדיבות-לבו את מידת הדין מפני מידת הרחמים, והדואג דאגות אנוש בשעות צרה ומצוקה, שבת-המשפט אינם מוסמכים או אינם מסוגלים לדאוג".

השופט **אגרנט**: "טמונה בחובה של החנינה נימה של סליחה או כפרה. מדת הרחמים, ולא מדת הדין, היא העולה במחשבתנו כשאנו משווים לנגדנו את העבריין העומד, כשהוא 'מלא עוון', ומפיל תחינתו לחנינה לפני הריבון, שהנהו בבחינת 'מלא רחמים'..."

אדם שהוטל עליו עונש של מאסר בפועל (בכלא או בעבודות שירות) רשאי בתנאים מסוימים לפנות לנשיא המדינה להקל בעונש או להמיר אותו (הנשיא יכול להמיר מעונש של מאסר בפועל לעונש יותר קל). הנשיא יכול גם למחוק כתב אישום, לצעירים לכאלה שהשתקמו וכו'.

פעם בכמה זמן הנשיא מפרסם הודעה שהוא פותח במבצע של חנינות למשל לחיילים, או לחיילים יוצאי אתיופיה, שיגישו בקשות כדי שימחוק להם. זה כלי מאוד עוצמתי שסנגורים לא יודעים מספיק להשתמש בו.

איך זה עובד בפועל? מחלקת חנינות כותבת דוח לנשיא המדינה, באופן עיתי הוא מקבל רשימת חנינות, ובהרבה מקרים הוא נותן את זה.

ככלל בקשת חנינה תתקבל במקרים חריגים במיוחד בהם מתקיימות נסיבות ייחודיות. הבקשה תוגש רק לאחר מיצוי כל ההליכים המשפטיים האפשריים בתיק שבמסגרתו הוטל העונש.

#### מה הם התנאים?

**חוק יסוד הנשיא קובע: אדם שמתקיימים בעניינו כל התנאים הבאים:**

- (1) נגזר דינו לעונש מאסר בפועל (בבית כלא או בדרך של עבודות שירות).
- (2) מוצו עד תום כל ההליכים המשפטיים בתיק (ערעורים, בקשות למשפט חוזר, בקשות לדיונים נוספים).
- (3) ישנן נסיבות מיוחדות ויוצאות דופן המצדיקות את קבלת הבקשה להקלה בעונש או המרתו.

לאור אופיו ההומניטרי של מוסד החנינה ניתן משקל מיוחד **לנסיבותיו האישיות של המבקש**: מצב רפואי, מצב כלכלי, שיקום, פעילות תורמת לחברה, ונסיבות מיוחדות אחרות.

**במישור המשפטי נבחנים:** הרשעות קודמות, תיקים תלויים ועומדים; מסוכנות פוטנציאלית, נימוקי בית המשפט בהכרעת הדין ובגזר הדין.

#### נפגעי עבירה

פעם (בעולם העתיק) המשפט הפלילי היה חלק מדיני הנזיקין (המשפט הפרטי). אם פגעת לי בבן משפחה פגעת לי בנכסים. בחברות קדומות המשפחה הייתה התא החברתי המרכזי ובני המשפחה היו אלה שטיפלו בענייניהם של נפגעי העבירה. בימי קדם, בעיקר בשבטים פרימיטיביים, המשפט הפלילי היה חלק מהמשפט הפרטי. לפני תקומתו של המלך, זקן השבט או כוח שלטוני אחר, הסכסוכים הפליליים נדונו בין משפחת הנפגע למשפחת הפוגע המושג "נקמת דם" מבוסס בדיוק על זה. במשך השנים ניסו לשנות את זה ולהגיד: שאם פגעת במישהו זה לא סכסוך בינך לבינו אלא סכסוך בינך לבין המדינה.

התפתחות המשפט הפלילי קשורה למגמות שניסו לשכנע את הנתינים שלא לקחת את החוק לידיים: תחילה, באמצעות החלפת מוסד נקמת הדם בתביעה פרטית ולאחר מכן בהחלפתה בציבורית. עם עליית קרנה של המדינה הריבונית, עברה בהדרגה האחריות לידי רשויות אכיפת החוק מטעם הריבון.

זה גרם לזה שאם פעם הנפגע של העבירה היה במרכז, עכשיו אחרי השינוי של הוצאת הנפגע והכנסת המדינה כשחקן, זה אומר שהנפגע נדחק לפינה ויש לזה מחירים גדולים מאוד שאין לו זכויות, התפקיד שלהם הוא רק להתלונן במשטרה.

כתוצאה מתהליך זה, הורחקו נפגעי העבירה ממרכז הבמה של ההליך הפלילי והם נותרו **ללא מעמד פורמלי** בהליכים (למשל הוא לא יכול להתנגד להסדר טיעון שנקבע, או לא יכול להתנגד לשחרור מוקדם של אסיר). לא רק שמעמדם בהליך נלקח מהם אלא במקרים רבים אפילו חובת הפיצויים הומרה בגביית תשלום לריבון, ולא לנפגעים. המדינה הריבונית הלאימה את הפגיעה בקורבן, השתלטה על ההליך הפלילי באופן טוטלי, והדירה את הנפגעים מנטילת חלק פעיל בהליך הפלילי. נחלש משמעותית מעמדם של נפגעי העבירה בהליך הפלילי ותפקידם הצטמצם - למסירת תלונה ולעדויות בבית המשפט. המדינה פועלת בשמם, הם לא יכולים להביא עמדה או להתנגד, אין וטו בהסדרי טיעון, שחרור מוקדם, שחרור לחופשה וכו'.

אגב- גם הזכויות שאנחנו מדברים עליהן היום לנפגעי העבירה הן מאוד מצומצמות.

השתלטות המדינה על ההליך הפלילי והדרת נפגע העבירה מההליך קשורים, בין השאר, למניעים כלכליים. כלומר, רצונו של המלך או האצילים להשיג כוח פוליטי ולהעשיר את קופתם באמצעות העברת כספי הפיצויים אליהם, ולא לנפגעים.

הוגי דעות, קרימינולוגים ומשפטנים הביעו לאורך השנים מורת רוח מהדרת נפגעי העבירה מההליך הפלילי. מורת רוח זו, לצד התפתחות מדינת הרווחה המודרנית, תרמו לכך שהחל מהמאה התשע עשרה נחקקו במדינות שונות, בהדרגה, חוקים רבים שהסדירו זכויות שונות הקשורות לאספקטים שונים של צרכי נפגעי העבירה.

#### הגורמים המרכזיים לשינוי:

1. התחזקות כוחם של ארגוני נפגעי עבירה (בעיקר בארה"ב, בישראל כמעט אין, ואם יש הם בעיקר על הנייר ולא מצליחים לשנות מדיניות כמו בארה"ב)
2. התפכחות מהצלחתן של דרכי הענישה המסורתיות
3. עליה במגוון הדרכים החלופיות להליך הפלילי ולענישה בפרט

מה שקורה בישראל קורה בדיליי של הרבה שנים אחרי העולם. בישראל החוק נכנס רק ב2001. **מה קרה**

#### **בעולם?**

הצהרת האומות המאוחדות מיום 11.12.1985 בדבר "עקרונות הצדק היסודיים ביחס לקורבנות עבירה ושימוש לרעה בכוח" סעיף 4 להצהרה קורא למדינות העולם "לקדם את הטיפול בנפגעי עבירות, ולהבטיח שקורבנות יטופלו בחמלה ובהקפדה על שמירת כבודם, באמצעות מתן מידע לנפגעים אודות השירותים המשפטיים והטיפוליים להם זכאים, הנגשת הליכי המשפט וזכות עמידה, הגנה על פרטיות, הבטחת ביטחונם, ופיצוי כספי". מוסדות האיחוד האירופי הנחו את המדינות החברות להעביר חוקים שונים בנושאי נפגעי עבירה.

**דוגמאות לתופעה הבין-לאומית:**

**בצרפת:** חוקים ששיפרו את הטיפול בנפגעי העבירה ביחידות המשטרה, משרד הפנים ומשרד המשפטים. בכל אחת מהיחידות הללו קיימות מחלקות העוסקות בסיוע לקורבנות, והנפגעים מופנים לעובדים סוציאליים ופסיכולוגים בשירות הציבורי

**באנגליה, ווילס וסקוטלנד:** קיימות רשויות ממשלתיות המפעילות תוכניות לטיפול ופיצוי נפגעי עבירות חמורות או אלימות (נכנסת בנעלי הקורבן וגובה את הפיצויים)

**בקנדה:** נקבע במגילת זכויות הקורבן משנת 2015 שורה של זכויות לנפגעי העבירה. אלו זכויות חוקתיות בקנדה. בין שאר התכליות הקלאסיות של המשפט הפלילי, הודגש בחקיקה הקנדית תכליות הקשורות לנפגעי העבירה - חיזוק תחושת האחריות של הנאשם לנוק שגרם לנפגעי העבירה, ותיקון מהיר וצודק של הנזק שנגרם לנפגע העבירה.

**בארה"ב:** משנות השמונים ואילך כזכויות **חוקתיות** במרבית מדינות ארה"ב. לכל מדינה בארה"ב יש חוקה משל עצמה, וגם חוקת ארה"ב בכלל. ברוב המדינות בארה"ב יש חקוקה שקובעת שיש זכות לנפגעי עבירה ואת הניו-אנסיס שלה. ארגוני זכויות נפגעי עבירה שונים ובעלי שליטה בקונגרס. **חקיקת 'חוק זכויות הקרבנות' Crime Victims' Rights Act:** הזכות להגנה מפני הנאשם, הזכות לידוע, הזכות שלא להיכלל בהליכים, הזכות לדבר בהליכים פליליים, הזכות להתייעץ עם התובע, הזכות להליכים בתוך פרק זמן סביר, הזכות להתייחסות הוגנת, והזכות לפרטיותם של הקורבנות.

ל'אור 13: 28.06

**נפגעי עבירה בישראל**

חוק זכויות נפגעי עבירה חוקק ב2001. החוק מתייחס לשורה של זכויות להם זכאים נפגעי העבירה במהלך ההליך הפלילי: זכות להגנה פיזית (מה זה אומר באמת?); זכות לחסיון בדבר פרטיו האישיים; זכות עיון בכתבי אישום נגד הנאשם; זכות לקבל מידע על מאסר; זכות לניהול הליכים בעבירות מין ואלימות בזמן סביר- כלומר שהמפגש בעניינו יתנהל בזמן סביר: השופטים בישראל מפשלים בזה בענק, התיקים נמרחים שנים רבות, וכשיש נפגעי עבירה אסור למרוח תיקים; זכות לקבל מידע על ההליך הפלילי; זכות לנוכחות מלווה בחקירה ובדיונים בדלתיים סגורות; וזכות להבעת עמדה באשר להליך הפלילי במתקיים כנגד הנאשם- זה לא זכות להתערב, לא חייבים לכבד את נפגעי העבירה ולהתחשב בדעתם, אבל הם יכולים להביא עמדה.

**מושגים מעולם נפגעי העבירה:**

1. **הצהרת נפגע עבירה =** נפגע עבירה עורך בכתב את הדברים שהתרחשו בעבר, ומגיש אותם לתובע התיק המתנהל בעניינו. מדובר בעניינים קונקרטיים הקשורים לאירוע הספציפי בגינו מתנהל ההליך. ייתכן שנהפגע ייקרא להעיד על ההצהרה שנתן, ואף ייחקר עליה בחקירה נגדית. התובע מחוייב להגיש לבימ"ש את ההצהרה כחלק מהראיות בשלב הטיעונים לעונש.
2. **תסקירי נפגעי עבירה =** בדר"כ בעבירות יותר חמורות: רצח, עונש, תיקים קשים, עושים את זה בצורה יותר מקצועית מי שעושה את זה זה, עובד סוציאלי. במסגרת טיעוני התביעה לעונש, יכול

בימי"ש להורות על עריכת תסקיר לנפגע העבירה **במקרים של עבירות מין, אלימות חמורה והמתה**. התסקיר ייערך רק בהסכמתו של הנפגע. במסגרת התסקיר תיערך סקירה על מצבו של נפגע העבירה. התסקיר ייבחן בין היתר את הנזק שנגרם, בין אם נפשי, פיזי או משפחתי. במקרה שהעבירה גרמה למותו של אדם, יתייחס התסקיר לאחד או יותר מבני משפחתו של מי שהעבירה גרמה למותו. התסקיר נערך ע"י עובד סוציאלי שמונה במיוחד ע"י שק הרווחה והשירותים החברתיים, אר מתמחה באבחון והערכת טראומה ופוסט טראומה והוסמך לערוך תסקירי נפגע.

**תסקיר לנפגע קטין (עד גיל 18)** ייערך ע"י מפקח בשירות לילד ולנוער, במשרד בעבודה, הרווחה והשירותים החברתיים. **תסקיר לנפגע עבירה בגיר (מעל 18)** ייערך ע"י עובד שירות המבחן למבוגרים.

לפני גזר הדין הקובע את עונשו של הנאשם, יביאו הצדדים טיעונים לעניין העונש. את קולו של נפגע העבירה בשלב הטיעונים ניתן להשמיע בשלוש דרכים:

1. הצהרת נפגע- בכתב יד או במחשב ע"י הנפגע
2. תסקיר נפגע- חו"ד מקצועית שכתובה לפי חו"ד מקצועיות של עו"ס.
3. עדות- הנפגע עולה לדוכן עדים ומספר מה קרה

#### הגורמים לחקיקה- דילג

1. מחויבות מוסרית של החברה כלפי נפגעי העבירה
2. נימוק תועלתני - חשיבות ההכרה בקורבן ובשיתוף הפעולה בינו לבין המדינה על-מנת למגר את העבריינות.
3. זכותו של האדם לכבוד.
4. הבטחת הזכות להליך הוגן - פרוצדורלית ומהותית - תבטיח את זכותו של הנפגע לכבוד כאדם.
5. מניעת חווית "הקורבנות המשנית"
6. השפעות גלובליות

#### בעת עמדה לעניין הסדר הטיעון:

לנפגע העבירה יש זכות להביע את העמדה שלנו, חובה על התביעה לתת להם לטעון על ההסדר לפני, לנפגעי **עבירות מין או עבירות אלימות חמורות** קיימת הזכות להביע את עמדתם בעניין הסדר הטיעון.

במקרה שמתגבש הסדר טיעון, על התביעה להודיע לנפגע על ההסדר, טרם קבלת החלטה בעניין. הנפגע יכול לפנות ישירות אל פרקליט מחוז או ממונה בכיר בפרקליטות בכתב או בעל פה, להשמיע את עמדתו התביעה חייבת להביא את עמדת הנפגע להסדר בין כלל שיקוליה, **אולם אין מדובר בזכות וטו**. אבל לא מדובר בזכות וטו, מדוע לא נותנים להם זכות וטו? כי לנפגעי העבירה יש אינטרס אחד: להעניש כמה שיותר את הפוגע, אבל יש עוד אינטרסים חוץ מזה.

כשהתובע מציג את הסדר הטיעון לפני בית המשפט, בית המשפט צריך לברר האם נמסרו לנפגע פרטי הסדר הטיעון והאם קוימו זכויותיו לפי החוק.

חריג - במקרים שבהם תהיה פגיעה ממשית בניהול ההליך, בסמכות פרקליט המחוז הרלוונטי שלא לאפשר לנפגע להביע את עמדתו.

עוד דבר שהחוק קובע: השופט חייב לוודא את זה, אם עשו את זה בכל שלב.



**חוקים נוספים לנפגעי עבירה בישראל- התפתחויות נוספות**

1. אם מדובר בקטין, והפוגע לא משלם את הכסף, המדינה תכנס בנעליים של הפוגע ותשלם במקום בתוקף (בשונה ממצב של בוגר שם המדינה לא תשלם במקומו)
2. הגשת חו"ד מומחה מטעם בימ"ש בתביעה אזרחית בגין עבירות מין.
3. הקמת מרכז סיוע לקטינים נפגעי עבירות מין או אלימות.
4. זכאות נפגעות עבירות מין לסיוע משפטי להוצאת צווי הרחקה נגד עברייני מין לאחר שחרורם
5. ביטול הסמכת ההורה לטיפול רפואי לקטין כאשר מתקיים נגד ההורה הליכים פליליים בעבירות נגד הקטין.

**פסקי דין מרכזיים בתחום נפגעי עבירה**

1. מעמדו של נפגע העבירה בהליכים לחשיפת חומרי חקירה
2. זכותם של נפגעי העבירה לפרטיות- למשל מה קורה אם אדם שלא מספר למשפחתו שהוא נפגע עבירה (כמו נפגעת אונס), ואז מקבל זימון לבימ"ש בדואר רשום לבית שלו.
3. פיצויים לנפגעי עבירה גם כאשר הוטל על הנאשם שירות לתועלת הציבור ללא הרשעה גם אם הנאשם לא הורשע בדין, אבל העובדות אומרות שהוא אשם (בתי אסף נ' מ"י).
4. זכות עיון בתיקי בימ"ש שיש להם השלכה עליהם (תפ"ח 10514-03-10 מ"י נ' פלוני)
5. פיצוי לנפגעי עבירה גם במקרה שהצדדים בחרו לוותר עליו (ע"פ 5289/17 אחמד חסראמה)

**תהליכים נוספים בישראל בקשר לנפגעי העבירה:**

1. הקמת יחידות סיוע לנפגעי עבירה, שתפקידן לפעול למימוש זכויות נפגעי העבירה. היחידות אינן מייצגות נפגעים אלא נותנות מענה לפנייות וכן מנחות את הפרקליטים במישור המקצועי בהקשר של זכויות נפגעי העבירה.
2. בפרקליטות המדינה הוקמה יחידת סיוע ארצית, שתפקידה לרכז את הנושא ברמה הארצית.
3. אוגדו הנחיות פרקליט המדינה והנחיות משטרת ישראל המטילות חובות שונות על רשויות המדינה.
4. הקמת מרכזי הסיוע לנפגעי עבירות המתה (סני"ה= סיוע לנפגעי עבירה). בשנת 2011 הוקמו על ידי משרד הרווחה, מרכזי סיוע ברחבי הארץ למיצוי זכויותיהם של נפגעי עבירות המתה על ידי מתן שירותים טיפוליים ומשפטיים. יחידה בפרקליטות. האגף לסיוע משפטי מלווה ומייצג את המשפחות בהליכים משפטיים הקשורים לעבירה שגרמה למות המנוח, הן בהליך הפלילי והן בהליך האזרחי.

**זכויות הקשורות לנפגעי עבירה****צו למניעת הטרדה מאיימת**

על-פי חוק מניעת הטרדה מאיימת, התשס"ב-2001: הטרדה היא: בילוש, מארב או בהתחקות אחר תנועותיו או מעשיו של אדם, או פגיעה בפרטיותו בכל דרך אחרת, באיומים על פגיעה בו, ביצירת קשר עמו בעל-פה, בכתב או בכל אמצעי אחר, פגיעה ברכושו, בשמו הטוב וכו'

**בית המשפט מוסמך:**

1. לאסור קשר עם הנפגע בעל-פה, בכתב, או בכל אמצעי אחר.
2. להימצא במרחק מסוים מדירת מגוריו, מרכבו, ממקום עבודתו או ממקום לימודיו של הנפגע,
3. להטריד את הנפגע בכל דרך אחרת.
4. לשאת או להחזיק נשק, לרבות נשק שניתן לו מטעם רשות ביטחון או רשות אחרת מרשויות המדינה.

**בפרקטיקה-** על הנפגע לגשת לבית משפט השלום על מנת לבקש את הצו. במקרה שהפוגע הוא בן משפחתו של הנפגע, ניתן לפנות גם לבית משפט לענייני משפחה. אם הפוגע או הנפגע קטינים - ניתן לפנות גם לבית משפט לנוער. **ניתן לבקש צו זמני עד ל-7 ימים במעמד צד אחד**

### **צו הגנה למניעת אלימות במשפחה**

החוק למניעת אלימות במשפחה - בית משפט יכול להוציא צו הגנה במקרים של אלימות או חשש לאלימות במשפחה. הולכים לבימ"ש, בדרי"כ במקרים כאלה נותנים את הצו בקלות, כי מי שמגיעה לשם זה בדרי"כ אחרי היסטוריה של אלימות.

**צו זה אוסר על אדם, לעשות את אחד מהבאים:** (1) להיכנס לדירה בה מתגורר בן משפחתו או להתקרב אליה (2) להטריד את בן משפחתו בכל דרך ובכל מקום. (3) לעשות דברים שמונעים מבן משפחתו מלהשתמש בנכס ששייך לאותו בן משפחה

אם החליט בית המשפט לתת צו הגנה, יאסור על מי שנתן נגדו הצו לשאת נשק ויורה להחרים להחזיק את נשקו לאלתר.

### **תנאים לקבלת הצו**

צו הגנה רשאי לבקש כל בן משפחה החושש מאלימות או שקיימת אלימות במשפחתו או אדם מטעמו. בנוסף, היועץ המשפטי לממשלה או נציגו, תובע משטרתי או עובד סוציאלי.

בית המשפט רשאי להוציא את הצו כאשר:

1. אדם נהג באלימות בבן משפחתו או ביצע בו עבירות מין בסמוך (שעות עד ימים) לפני הגשת הבקשה. הליך הוצאת הצו אמור להיות זריז, מתוך הנחה שמדובר במצוקה קשה.
2. קיים בסיס סביר להניח שאותו אדם מהווה סכנה גופנית ממשית לבן משפחתו.

בית המשפט רשאי לתת צו כשרק אחד מהצדדים נמצא לפניו. אם עשה כן, עליו לקבוע דיון בו ייקחו חלק שני הצדדים, תוך 7 הימים הבאים.

**למי מגישים את הצו למניעת אלימות במשפחה?** (1) בימ"ש שלום (2) בתי דין רבניים (3) בימ"ש לענייני משפחה

**תוקף הצו:** עד 3 חודשים. אפשר להאריך עד חצי שנה.

**פס"ד:** אפשר לפסוק פיצויים אם הבקשה היא "נקמנית".

**הפרת הצו-** היא הפרה פלילית ודינה מאסר.